

*Al carissimo P. Bernardo Cuneo
Romano Auctoris*

Horfaei

22 Gennaio 1924



DE ARCA FOEDERIS

Ex delegatione Rmi P. Seraphini Cimino Ministri Generalis Ordinis Minorum,
facultatem concedimus R. P. Gaudenzio Orfali O.F.M. Custodiae Terrae Sanctae
alumno, qua typis edere valeat dissertationem cui titulus **De Arca Foederis**
pro gradu Doctoratus in S. Theologia obtinendo exaratam, jam a Facultate
Theologica Friburgi Helvetiorum revisam et approbatam.

Datum Lutetiae Parisiorum, die 29 Sept. 1917.

L. S.

Fr. RICCARDUS O. F. M.

Comm. Prov. Franciae.

IMPRIMATUR

Parisiis, die 10 Decembris 1917.

P. FAGES,

Vic. Gen.

DE ARCA FOEDERIS

DISSERTATIO ARCHAEOLOGICO-HISTORICA VETERIS TESTAMENTI

DELINEATIONIBUS ORNATA

PRO GRADU DOCTORATUS

IN FACULTATE THEOLOGICA FRIBURGENSEI

OBTINENDO

A

P. GAUDENTIO ORFALI O. F. M.

EXARATA

Property of

CBF

Please return to

Graduate Theological

Union Library

221.931
067
~~067~~

PARISIIS

Sumptibus A. PICARD, Editoris

82, VIA DICTA BONAPARTE

—
1918

DIVO ANTONIO PATAVINO

PRIMO INTER FRATRES MINORES THEOLOGIAE MAGISTRO

QUI PONTIFICALI ORACULO

OB INSIGNEM SACRARUM LITTERARUM SCIENTIAM

ARCA TESTAMENTI

MERUIT APPELLARI

O. D. D.

PRAEFATIO

Manum huic operi conscribendo admovens, illud prae oculis habui ut de Arca foederis sub aspectu archaeologico et historico nova et scientifica tractatio prodiret. Nova quidem, quia hucusque nemo ex catholicis viris argumentum hoc data opera et eodem sub respectu pertractavit; quod quidem mirandum est, quandoquidem agitur de objecto in tota religione Veteris Testamenti sanctissimo et ideo sedulae inquisitionis et peculiaris studii digno.

Spes mihi arridet aliquid contulisse praesenti dissertatione ad penitiorem argumenti mihi propositi cognitionem; idcirco, Deo propitio, aliam de Tabernaculo foederis tractationem brevi conscribere et adornare posse confido.

Jam dignis prosequor gratiarum actionibus quotquot mihi observationes oportunas in praesens opusculum mittere dignabuntur. Interea grates rependo plurimas viro doctissimo R. P. Vincentio Zapletal O. P., qui me conscribentem dissertationem hanc consilio et eruditione sua sedulo adjuvit.

FR. GAUDENTIUS ORFALI,
O. F. M.

Lutetiae Parisiorum, die 4 Octobris 1917.

ELENCHUS DELINEATIONUM

1	Acacia-Setim (<i>Sejal</i>) (ex Vigouroux, F., Dictionnaire de la Bible, I, col. 102, fig. 12)	10
2	Cista sacra aegyptiaca sacerdotum humeris delata (ex Vigouroux, Diction. de la Bible, I, col. 918, fig. 245) .	17
3	Arca foederis (restitutio auctoris)	32
4	Sphinx aegyptiaca ex syenite lapide (<i>granit</i>) (ex Perrot-Chipiez, Histoire de l'Art dans l'Antiquité, I, p. 60, fig. 41).	36
5	Entia alata aegyptiaca, — Dendera (ex Dibelius, M., die Lade Jahves, p. 78, fig. 3)	36
6	Taurus alatus (<i>Kerub</i>) assyriacus, — Khorsabad (ex Perrot-Chipiez, Hist. de l'Art dans l'A., II, p. 430).	37
7	Leo alatus (<i>Kerub</i>) assyriacus, — Nimroud (ex Perrot-Chipiez, Hist. de l'Art dans l'A., II, p. 281, fig. 114) .	38
8	Altare incensi Ta'anak inventum (ex Vincent, H., Canaan d'après l'Exploration récente, p. 180, tab. IV)	38
9	Grypes assyriaci (ex Perrot-Chipiez, Hist. de l'Art dans l'A., II, p. 774, fig. 447).	39
10	Tiamat luctans cum Marduk (ex Maspero, G., Histoire ancienne de l'Orient classique, I, p. 544)	44
11	Sphinx alata (ex Perrot-Chipiez, Hist. de l'Art dans l'A., II, p. 244, fig. 83 et 84)	44
12	Arca sacra aegyptiaca (ex Dibelius, die Lade Jahves, p. 89, fig. 8)	49
13	Cistae sacrae Idalion et Athienu (ex Dibelius, die Lade Jahves, p. 90, fig. 9 et 10)	49
14	Sigillum judaicum Elisama' filii Gedaliahu, imaginem pseudo-Jahve referens — Jerusalem (ex Revue Bibli-que 1909, p. 118, tab. I).	51

15 « Bari » seu navis sacra aegyptiaca (ex Perrot-Chipiez, Hist. de l'Art dans l'A., I, p. 359, fig. 209).	53
16 « Naos » seu tabernaculum portatile aegyptiacum (ex Perrot-Chipiez, Hist. de l'Art dans l'A., I, p. 360, fig. 210).	54
17 Sedes aegyptiacae (ex Perrot-Chipiez, Hist. de l'Art dans l'A., I, p. 843, fig. 582 et 583)	55
18 Šamaš in suo « naos », — Sippar (ex Maspero, Hist. anc. de l'Orient classique, I, p. 657)	56
19 Currus persicus, — Persepolis (ex Vigouroux, Diction. de la Bible, II, col. 573, fig. 197).	59
20 Deus ichthyomorphos, Dagon (ex Maspero, Hist. anc. de l'Orient classique, I, p. 547).	83

BIBLIOGRAPHIA

BENZINGER, L., Hebräische Archäologie², Tübingen, 1907.

CHEYNE, F. K., Ark of the Covenant [Cheyne and Black, Encyclopaedia Biblica, London, 1899, vol. I], col. 300-310.

— Cherub [Cheyne and Black, Encyclopaedia Biblica, London, 1899, vol. I], col. 744-745.

CORNELY, R., S. J., Introductio historica et critica in utriusque Testamenti libros historicos, 3 vol.; Parisiis, 1894-1897.

VON COUARD, LUD., Die Religiös-nationale Bedeutung der Lade Jahves [Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft, XII (1892); Giessen], p. 53-90.

DHORME, P., O. P., Les livres de Samuel [Études Bibliques; Paris, 1910.

DIBELIUS, MARTIN, Die Lade Jahves [Forschungen zur Religion und Litteratur des Alten und Neuen Testaments, 7 Heft; Göttingen, 1906.

FLAVII JOSEPHI opera recogn. Benedictus Niese (ed. minor), 6 vol.; Berolini, 1888-1890.

GESENIUS, GUIL., Thesaurus linguae hebraicae et chaldaicae², 3 vol.; Lipsiae, 1829-1853.

HAGEN, M., S. J., Lexicon Biblicum, 3 vol.; Parisiis, 1905-1911.

HERODOTI historiarum libr. IX recogn. Guill. Dindorfius (ed. F. Didot); Parisiis, 1844.

HUMMELAUER, FR., S. J., Commentarius in libros Samuelis [Cursus Scripturae Sacrae]; Parisiis, 1886.

— Commentarius in libros Judicum et Ruth [Cursus Scripturae Sacrae]; Parisiis, 1888.

— Commentarius in lib. Josue [Cursus Scripturae Sacrae]; Parisiis, 1903.

KELSO, A. JAMES, Were the early Books of the Old Testament written in Cuneiform? [Weil Gotthold, Festschrift Eduard Sachau, Berlin, 1915], p. 113-124.

KNABENBAUER, JOS., S. J., Commentarius in Ezechielem Prophetam [Cursus Scripturae Sacrae]; Parisiis, 1890.

KORTLEITNER, Fr. X., Archaeologiae biblicae Summarium; Oeniponte, 1906.

JAHN, OTTO, Die Cista mistica [Hermes, Zeitschrift für Classische Philologie, III (1869), Berlin], p. 317-334.

JOHANNES, Die Bundeslade und ihre Geschichte [Theologische praktische Monatschrift, XXIII (1913), Passau], p. 495-507; 533-555.

LAGRANGE, M. J., O. P., Le livre des Juges [Études Bibliques]; Paris, 1903.

LEPSIUS, C. R. — BEREND, W., Les métaux dans les inscriptions égyptiennes [Bibliothèque de l'École des Hautes Études, fasc. 30 (trad. de l'all.)]; Paris, 1877.

LESÈTRE, HENRY, Cherubim [Vigouroux, F., Dictionnaire de la Bible, vol. II, 1896, Paris], col. 658-673.

— L'Arche de l'Alliance [Vigouroux, F., Dictionnaire de la Bible, vol. I, 1892, Paris], col. 912-923.

LOTZ, WILHELM, Die Bundeslade [Festschrift seiner Königlichen Hoheit dem Prinzregenten Luitpold von Bayern zum achtzigsten Geburtstage dargebracht von der Universität Erlangen, I Theologische Fakultät]; Leipzig, 1901.

MASPERO, G., Histoire ancienne des peuples de l'Orient classique, 3 vol.; Paris, 1895-1897.

MEINHOLD, JOH., Die Lade Jahves [Theologische Arbeiten aus dem Rheinischen wissenschaftlichen Prediger-Verein, Neue Folge 4 Heft]; Tübingen, 1900.

MEISTERMANN, BARNABÉ, O. F. M., Nouveau Guide de Terre Sainte; Paris, 1907.

— Guide du Nil au Jourdain, par Sinaï et Pétra; Paris, 1909.

NAVILLE, ED., SEGOND, A., Archéologie de l'Ancien Testament. — L'Ancien Testament a-t-il été écrit en hébreu? (trad. de l'angl.); Paris, s. a.

ONOMASTICA SACRA ², ed. Paulus de Lagarde; Gottingae, 1887.

PAUSANIAE, Descriptio Graeciae, recogn. Ludovicus Dindorfius (ed. F. Didot); Parisiis, 1845.

PERROT, G., CHIPIEZ, CH., Histoire de l'Art dans l'Antiquité (v. I, L'Égypte, v. II, La Chaldée et l'Assyrie); Paris, 1882-1884.

POELS, H. A., Le Sanctuaire de Kiriath-Iearim; Louvain, 1894.

— Examen critique de l'Histoire du Sanctuaire de l'Arche, Louvain, 1897.

REICHEL, WOLF., Ueber die vorhellenischen Gotterculte; Wien, 1897.

RYLE, H. E., Cherubim [Hastings and Selbie, Dictionary of the Bible, vol. I, Edinburg, 1898], p. 377-380.

VIGOUROUX, F., La Bible et les découvertes modernes en Palestine, en Égypte et en Assyrie ⁶, 4 vol.; Paris, 1896.

— Les livres saints et la critique rationaliste ⁵, 5 vol. Paris, 1901-1902.

VINCENT, H., O. P., Canaan d'après l'exploration récente [Études Bibliques]; Paris, 1907.

ZSCHOKKE, HERM., Theologie der Propheten des Alten Testaments; Freiburg i. Breisgau, 1877.

— Historia sacra Antiqui Testamenti ⁶; Vindobonae, 1910.

Caetera opera adhibita indicantur in decursu tractationis.

TRACTATIONIS RATIO

Narrationes biblicae, praesertim Pentateuchi, sat plenam dant nobis notitiam de origine, forma et historia arcae foederis. Verum, quo ex tempore critici pluralitatem fontium in Pentateuchi compositione se detexisse opinati sunt, valor historicus biblicorum fontium apud eos imminui caepit; hinc factum est ut Israelitarum primi eventus historici, religiosa instituta et leges cultuales quae in illis fontibus biblicis consignata sunt, in dubium revocata vel ad pias fraudes amandata sint.

Quod ad arcam foederis pressius attinet, duplicem quaestionem probe distinguamus oportet: mosaicam scilicet ejus originem ejusque formam. Originem arcae mosaicam hodie admittunt nedum catholici sed plerique acatholici, licet hi dubium interdum moveant de historicitate quorundam adjunctorum v. gr. de mensurarum exactitudine, de baculis et de auro quo arca obducta erat. Quoad formam arcae foederis major datur opinionum diversitas, ut ex decursu tractationis apparebit.

In nostra dissertatione vix de priori quaestione sermo erit in narrationibus biblicis indagandis, quae descriptionem arcae nobis suppeditare possunt; si enim mosaicitatem harum narrationum vindicare vellemus, integram quaestionem Pentateuchicam agitare deberemus. Mosaicitatem itaque admittentes tum narrationum biblicarum, tum arcae, quae in illis describitur, solliciti erimus tantum de vera arcae forma delineanda, adjectis notitiis quae arcae historiam exhibent, quibus aliqua de momento religioso-nationali ejusdem addemus.

Hunc laborem jam alii aggressi sunt, at non eodem semper successu neque iisdem erutis conclusionibus. Plerique enim arcam cum illa cistarum sacrarum categoria connectunt, quae apud

populos, praesertim Hebraeis finitimos, objectum fuerunt religiosae venerationis. Sic F. K. Cheyne (1) arcam revocat ad cistam, qua Hebraeorum atavi utebantur in eorum statu nomadico, eamque sine illo ornamento aureo et sine Cherubim fuisse dicit, quibus scriptor posterior eam ditavit. Wilh. Lotz (2) fontibus utens biblicis, arcam ut cistam describit tabulas legis continentem. Similiter Iohannes demonstravit (3). M. Dibelius (4) arcam ut cistam sacram proponit, sed vacuum, in qua Jahve residere credebatur. Labentibus saeculis, idea Jahve in arca residentis locum cecisset alteri ideae de arca legis tabulas continente, quin tamen arca foederis tabulas legis unquam recondiderit.

Alii arcae formam connectunt cum navibus sacris quibus utebantur aliqui populi praesertim in processionibus. Sic Benzinger (5) arcam revocat ad *merqaba* seu navem sacram, super quam victoriosus deus anni (Sol) oceanum caeli percurrere credebatur. In ea non fuerunt tabulae legis, sed *tabulae fortunae* quae victorioso deo anni tribuebantur post ejus salvationem, ut ope harum tabularum, collatis aliorum deorum consiliis, sortes mortalium stabiliret. Hanc opinionem jam antea emiserat H. Winckler (6). Guthe (7) arcam instar navium sacrarum Aegyptiorum considerat, eamque vacuum fuisse dicit et merum symbolum praesentiae Jahve in medio Israel.

Praeter horum auctorum opiniones, nova circumferri caepit paucis abhinc annis, quae formam arcae foederis connectit cum thronis vacuis (*leere Throne*), in quibus divinitas residere credebatur. Novam hanc theoriam invexit Wolf. Reichel (8), qui existentiam horum thronorum vacuorum apud diversissimos populos invenire opinatus est. Iuxta hunc auctorem arca nihil aliud erat nisi thronus vacuus hujusmodi, qui in hoc ab aliorum populorum

(1) Cheyne, T. K., Ark of the Covenant, [Cheyne and Black, Encyclopaedia Biblica, London, 1899, vol. I], col. 307.

(2) Lotz, W., Die Bundeslade, Leipzig, 1901, p. 6; 12.

(3) Iohannes, Die Bundeslade und ihre Geschichte, [Theologische praktische Monatschrift, XXIII (1913), Passau], p. 498-501; 502 s.

(4) Dibelius, M., Die Lade Jahves, Göttingen, 1906, p. 101; 54; 35-36; p. 29.

(5) Benzinger, I., Hebräische Archäologie², Tübingen, 1907, p. 311-312.

(6) Winckler, H., Geschichte Israels, Leipzig, 1900, II, p. 95.

(7) Guthe, H., Geschichte des Volkes Israel, Freiburg i. B., 1899, p. 31.

(8) Reichel, Wolf., Ueber die vorhellenischen Götterculte, Wien, 1897, p. 23-27.

thronis discriminabatur, quod tabulas legis reconditas haberet. Cui opinioni accedit I. Meinhold (1), qui arcam ceu thronum vacuum describit, sed formam cistae referentem et Cherubim destitutam.

Tam discrepans opinionum diversitas inde provenit, quod in disquisitione hujus problematis auctores laudati primas videntur tribuisse partes historiae religionum, secundarium vero momentum narrationibus biblicis, praesertim Pentateuchi. Nos vero e converso in hac disquisitione praecipuum assignamus locum biblicis narrationibus, historiam religionum adhibaturi ad pleniorum tantum arcae illustrationem. Quo in examine prae oculis habebimus non gradum culturae diversorum populorum, sed potius eorum proximitatem populo Israelitico; siquidem parum conferre ad historiam Hebraeorum dilucidandam institutiones religiosas populorum remotiorum v. gr. Indorum, Scytharum etc., patet.

Disquisitionem ergo hujus theseos ita ordinandam putamus. Inprimis inquiremus in narrationes biblicas, quibus tamquam fonte praecipuo utemur in arcae descriptione danda. Hos biblicos fontes uberioribus notitiis archaeologicis complere satagemus. Paeculiarem paragraphum reservabimus disquisitioni de forma seu figura Cherubim, qui arcae superpositi erant. Denique institutiones religiosas aliorum populorum, praesertim eorum qui cum Israele aliquam relationem habuerunt, investigabimus ut arcae forma ejusque momentum religioso-nationale pleniori luce fulgeat. Haec omnia materiam constituent primi capitis. In secundo capite totam historiam arcae ejusque varia fata perpendemus. Demum in capite tertio quaedam de momento religioso-nationali arcae foederis pertractabimus.

(1) *Meinhold, Joh.*, Die Lade Jahves, Tübingen, 1900, p. 35; 45.

CAPUT PRIMUM

ARCAE DESCRIPTIO

1° De fontibus hujus descriptionis.

Cum de fontibus loquimur in hac paragrapho, non de illis fontibus verbum facimus quos critici in Pentateuchi compositione se invenisse opinati sunt, nempe de illis sectionibus quas ipsi diversis auctoribus ut Elohistae, Jahvistae, Codici Sacerdotali, Deuteronomistae attribuunt, quasque Redactor vel redactores ultimi mosaici operis in unicum opus compegerunt. Nam unicum esse auctorem Pentateuchi eumque Moysen retinemus, prout declaravit Commissio Pontificia « de Re Biblica » die 27 junii 1906. Fontes hic appellamus narrationes biblicas, quae nobis arcae foederis formam describunt, quibus hic utimur tamquam fonte praecipuo nostrae descriptionis.

Duplicem arcae descriptionem nobis reliquit Moyses. Prior habetur in Exod. 25, 10-22, altera vero continetur in Exod. 37, 1-10. Prior pericopa, ut caeterae quae ad sanctuarium pertinent, a criticis ad illam fontium Pentateuchi collectionem, quae « Codex Sacerdotalis » (*Priesterkodex*) appellari consuevit, amandatur. Imo ad illam proprie partem Codicis Sacerdotalis spectat, quae « scriptum fundamentale » (*Priesterliche Grundschrift*) a pluribus dicitur.

Altera arcae descriptio facta occasione operis executi Exod. 37, 1-10, tam plane consonat praecedenti, ut consideretur veluti mera praecedentis repetitio vel saltem refundatur in illam Codicis Sacerdotalis partem quae « secundaria » dicitur, quae nempe posteriores additiones legales — utique antiquis legibus super-

positas — complēctitur. Idem mandatum arcae conficiendae ejusque executionem, licet brevius, refert Deuter. 10, 1-5.

Critici, qui fidem historicam narrationibus Exod. 25, 10-22 et 37, 1-10 abjudicant, utpote ab auctore exilico vel post-exilico relictis, arcae existentiam imo mosaicitatem admittunt, licet aliis argumentis quam nos. Eorum rationes adducimus eisque utimur tamquam « ex concessis » arguentes. Critici enim admittunt Elohistam et Jahvistam arcam cognovisse, cum uterque notet magnum arcae foederis momentum in invasione terrae Canaan. Imo critici putant se apud I. et E. locum invenire posse ubi primitus inveniebantur narrationes parallelae Exod. 25, 10-22 et 37, 1-10.

Postquam Elohista in Exod. 33,6 narravit quomodo Israelitae, sceleris commissi expiandi gratia, post adorationem vituli aurei ornamenta sua deposuerant (Ex. 33, 7-11), prosequitur narrationem disserens de tabernaculi erectione. Porro hoc — ex criticorum judicio — non posset admitti nisi supponatur apud Elohistam narratio de constructione tabernaculi inter vers. 6 et 7, quam tamen Redactor Pentateuchi, utpote qui ex narrationibus multo amplioribus Codicis Sacerdotalis hauserat, praetermittere debuit. Jamvero hic nedum tabernaculi, verum etiam arcae foederis constructionis narrationem primitus inveniri debuisse patet, ex eo quod Deuteronomium, cujus descriptio ab Jahvista et Elohista pendet, commemorat hac occasione arcam fuisse factam.

Minus clara res videtur criticis, cum de Jahvista sermo est, nam apud eum nudam inveniremus mentionem arcae foederis. Tamen et ipse narrat quomodo filii Israel, qua occasione Moyses de monte recesserat vitulumque aureum ab ipsis adorari perspexerat, tristitia moti ornamenta sua ad sacra conficienda contulerunt (Ex. 33, 4). Porro versus iste 4 non potuisset ab Elohista apponi, quia ipse jam versu 5 notaverat mandatum deponendi ornamenta et in versu 6 hujus mandati executionem indicaverat. Quapropter cum nec de Codice Sacerdotali agi possit, restat ut versus 4 Jahvistae adscribatur. Aliunde cum Jahvista, non secus ac Elohista, referat ornamentorum collectionem, apostasiae expiandae gratia, possemus — juxta criticorum mentem — supponere ipsum, sicut Elohistam, usum horum ornamentorum ad sacra objecta confi-

cienda notare non omisisse. Quod si hoc admitteretur scil. tum Elohistam tum Jahvistam constructionem tabernaculi prius narrasse, procul dubio concludere oporteret omnes quatuor Pentateuchi fontes supponere Moysen ex Dei mandato arcam foederis conficiendam curasse in monte Sinai. Haec autem traditio certo certius est antiquior scriptis quae eam conservarunt, et ideo aequae — sin magis — fide digna est. Nisi enim hoc supponatur, explicari nequit unde orta sit persuasio de arca confecta durante itinere per desertum, cum factum huiusmodi tam altas egerit radices in memoria populi electi. Quo igitur tempore Israel characterem proprium populi Jahve accepit, simul orta est traditio de origine sinaitica arcae foederis, ac proinde origo antiquissima arcae foederis inconcussa manet.

Si nunc gradum facimus ad ipsum textum descriptionis, hic tam bene cohacret in Ex. 25, 10-22 et 37, 1-10 ut quaevis discrepantia inter utrumque absit. Quapropter de solo textu Ex. 25, 10-22 commentando solliciti erimus; quae vero occurrunt apud Deut. 10, 1-5 suo loco adducemus ad plenioram descriptionis Exodi claritatem. Hic textum hebraicum afferimus ejusdem versionem latinam adducturi in decursu descriptionis, quae in secunda paragrapho continetur.

Textus hebraicus (1). Exod. 25, 10-22.

v. 40) וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמֹתַיִם וְחָצִי אַרְכּוֹ וְאִמּוֹ וְחָצִי רָחְבוֹ וְאִמּוֹ
וְחָצִי קְמָתוֹ (11. וְצִפִּית אֹתוֹ זָהָב טְהוֹר מִבֵּית זָהָב וּמִחוּץ תִּצְפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו
זָר וְזָהָב סָבִיב (12. וַיִּצְקָה לוֹ אַרְבַּע טַבַּעַת זָהָב וַתִּתֶּהּ עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו
וְשָׁתִי טַבַּעַת עַל-צִלְעוֹ הָאֶחָת וְשָׁתִי טַבַּעַת עַל-צִלְעוֹ הַשֵּׁנִית (13. וְעָשִׂיתָ בָּדִי
עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּית אֹתָם זָהָב (14. וְהִבַּאת אֶת-הַבָּדִים בְּטַבַּעַת עַל צִלְעַת הָאָרֶן
לְשֵׂאת אֶת-הָאָרֶן בָּהֶם (15. בְּטַבַּעַת הָאָרֶן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ כִּמְנוֹ
(16. וַתֵּת אֶל-הָאָרֶן אֶת הָעֵדֹת אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים (17. וְעָשִׂיתָ כַּפֹּת זָהָב
טְהוֹר אֲמֹתַיִם וְחָצִי אַרְכָּהּ וְאִמּוֹ וְחָצִי רָחְבָּהּ (18. וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרִבִּים
זָהָב מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁגֵּי קָצֹת הַכֹּפֶת (19. וְעָשָׂה כְּרוֹב אֶחָד מִקְשָׁה

(1) Quoties textum hebraicum afferre oportebit, utemur editione « Bibliae Hebraicae² » cura Rud. Kittel edita Lipsiae, 1909. Graecum vero textum citabimus juxta editionem cui titulus « The Old Testament in Greek, according to the Septuagint³ » in lucem edita ab H. Barclay Swete Cambridge, 1909.

כִּי־הָיָה וְכָרִיב אֶחָד מִקֶּצֶה כוֹה מִן־הַכֹּהֲנִים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַכֹּרִבִּים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו (20. וְהָיוּ הַכֹּרִבִּים בְּרָשֵׁי כַּנָּפִים לְמוֹעֵלָה לְכַנְּפֵיהֶם עַל־הַכֹּהֲנִים וּבְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אֶחָיו אֶל־הַכֹּהֲנִים יִהְיוּ פָנֵי הַכֹּרִבִּים (21. וְנָתַתְּ אֶת־הַכֹּהֲנִים עַל־הָאָרֶץ לְמוֹעֵלָה וְאֶל־הָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת־הַעֲדָת אֲשֶׁר אֵתָּן אֵלֶיךָ (22. וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שֵׁם וְדִבַּרְתִּי אֵתְךָ מֵעַל הַכֹּהֲנִים כִּיבֹד שְׁנֵי הַכֹּרִבִּים אֲשֶׁר עַל־אֲרוֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֵתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

V. 10) loco וַעֲשֶׂה Pent. Samaritanus habet וַעֲשִׂית similitur LXX.

V. 11) loco עָלָיו, Pentat. Samar. habet לוֹ (cf. Ex. 30, 3) similitur LXX et Syr.

V. 15) loco כִּמְנוֹ datur alia lectio dubia כִּמֶּן

V. 18) loco תַּעֲשֶׂה LXX legit : καὶ ἐπιθήσεις.

V. 19) Pro תַּעֲשֶׂה legendum est תַּעֲשֶׂה cum pluribus Mss., Pentat. Samarit., Syr. et LXX quae habet καὶ ποιήσεις.

V. 22) Loco נִוְדַעְתִּי legendum est יִנְוְדַעְתִּי cum LXX, quae habet καὶ γνωσθήσεμαι. Similitur legit Text. Mass.; loco אֵת plures Mss. legunt וְאֵת; pro כָּל legendum est וְכָל cum LXX καὶ καὶ ἀνάπαυαν.

Dato sic textu hebraico, accedimus nunc ad ipsam arcae descriptionem, quae materiam constituet sequentis paragraphi.

2° *Ipsa Arcae descriptio.*

In arcae descriptione tradenda Hagiographus incipit a materia et mensuris ejusdem. « Et facies arcam de lignis setim duobus cubitis cum dimidio longitudinis, latitudinis cubito cum dimidio, altitudinis cubito cum dimidio » (Ex. 25, 10). Ipsa itaque arca erat instar parvae cistae quadrangulae; cistam enim eamque ligneam significat hebr. אֲרוֹן quem sensum praebet arabicum *أُرْكان* vel *أُرْكان*, licet hoc vocabulum apud Arabes pro capsula ferali magis sumatur tamquam synonymon تابوت. Eadem vox alibi in Scriptura usurpatur ad designandam capsam pecuniariam (2 Reg. 12, 10. 11 [hebr.] = 2 Reg. 12, 9. 10 [Vulg.]), vel feralem (cfr. Gen. 50, 26 [Hebr.] = Gen. 50, 25 [Vulg.]). Hanc significationem capsae feralis reperimus in inscriptione Tabnit (1) filii Ašmunazar regis Sydoniorum, ubi eadem vox ter occurrit defective scripta אֲרוֹן in linea 2^a, 3^a et 5^a (2). Creberrime tamen adhibetur de arca sacra, de qua hic sermo est, quae plenius vocatur אֲרוֹן הָעֵדוּת (Ex. 25, 22; 26, 33), vel אֲרוֹן הַבְּרִית (Jos. 3, 6; 4, 9), vel אֲרוֹן יְהוָה (1 Sam. 5, 3. 4; 6, 8. 11), vel אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה (Deut. 10, 8), vel denique אֲרוֹן הָאֱלֹהִים (2 Sam. 6, 2. 4). De his variis arcae appellationibus multa disputant critici. Cf. inter alios Couard (3) et Seyring (4).

Materia ex qua confecta est arca designatur in Ex. voce שֵׁטִים

(1) Inscriptio haec inventa est in necropoli quadam prope Sydonem anno 1887 ad latus sarcophagi humani aegyptiaci juxta quod alia sarcophaga phoeniciae artis jacebant. Haec monumenta nunc asservantur in Museo imperiali Constantinopoli. Inscriptio primum edita fuit sub titulo « Une nécropole royale à Sidon ». Fouilles de Hamdy-Bey, par O. Hamdy-Bey et Th. Reinach, Paris, 1892-1897.

(2) Lidzbarski, M., *Altsemitische Texte*, I, Kanaanäische Inschriften, Giessen, 1907, p. 15-16.

(3) Couard, L., *Die religiös-nationale Bedeutung der Lade Jahves*, [Zeitschrift für die Alttestam. Wissensch., XII (1892)], p. 53-70.

* (4) Seyring, *Alttestamentlicher Sprachgebrauch in Betreff des Namens der sogen. Bundeslade* [Zeitsch. für die A. W. XI (1891)], p. 114-124.

plur. vocis שֵׁטִים. Eandem esse ac arabicum شَيْط vel شَيْع communiter admittitur, qua voce designatur acacia, non tamen communis. Haec enim ad familiam Papilionacearum revocatur dum acacia setim שֵׁטִים, ad familiam Mimosacearum pertinet (1). Crescit adhuc in peninsula Sinaitica et in valle Jordanis et communiter vocatur ab incolis regionis *sejal*, quam arborem putat Maspero (2) eandem esse ac *ashou* antiquarum inscriptionum Aegypti. Cfr. fig. 1.

Corticem habet spinis albis tectam, siliqua subnigra, lignum durissimum, putredini vix obnoxium, et, ubi veterascit, ebano fit simile; insuper aestate adveniente, gummim emittit quam « arabicam » vocant. Spinis instructa est acutis; quod tradit etiam Theophrastes (3); imo hac praecise ratione « spina » simpliciter ἄκανθα vocabatur. Ita Plinius (4) : « nec minus spina celebratur in eadem gente [Aegypto] dumtaxat nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat,... aculeus spinarum et in foliis... manat gummi ex ea ». Similiter tradit S. Hieronymus (5) in Isaiam 41, 9 : « est autem genus arboris nascentis in eremo spinae albae habens similitudinem, unde omnia ligna arcae et tabernaculi facta sunt instrumenta, quae appellantur setim ». Ejus ligni imputribilitas et soliditas tam nota erat antiquis ut ex illo tabulata caederentur latissima, vasa quoque torcularium, imprimis vero naves. Sic Herodotus (6) : « Τὰ δὲ δὴ πλοῖα σφι. τοῖσι φορτηγέουσιν. ἐστὶ ἐκ τῆς ἀκάνθης ποιεύμενα, τῆς ἢ μορφῇ μὲν ἐστὶ ὁμοιοτάτη τῇ κυρηναίῳ λωτῷ, τὸ δὲ δάκρυον κόμμι ἐστὶ ἐκ ταύτης ὣν τῆς ἀκάνθης κοψάμενοι ξύλα ὅσον τὲ διπλάχεα πλινθηδὸν συντιθεῖσι ». Idem fatetur S. Hieronymus (7) in Joëlem 3, 18 : « est autem genus arboris in eremo spinae albae simile, colore et foliis, non magnitudine. Alioquin tam grandes arbores sunt ut latissima ex illis tabulata caedantur; lignum quoque for-

(1) *Hagen, M.*, Lexicon Biblicum, Parisiis, 1911, III, col. 990, sub voce « Setim ».

(2) *Maspero, G.*, Histoire anc. des peuples de l'Orient classique, Paris, 1895, I, p. 30, nota 10.

(3) *Theophrastes*, Hist. plantarum, 4, 2, 8 (ed. Didot), p. 61.

(4) *Plinius*, Hist. naturalis, 13, 19 (ed. Teubner), p. 338-339.

(5) *S. Hieronym.* in Is., [P. L. 24, 417]. Quoties opera Patrum citare oportebit semper editionem Migne prae oculis habebimus.

(6) *Herodotus.*, Hist., 2, 96 (ed. Didot), p. 101.

(7) *S. Hieronym.*, in Joëlem [P. L. 25, 986-987].



1. — *Acacia-Setim* (*Sejal*).

tissimum est et incredibilis levitatis ac pulchritudinis, ita ut ex his etiam vasa torcularium, quae ἄρσενες et θήλυες vocant, ditissimi quique et studiosissimi faciant, quae ligna in locis cultis et in Romano solo absque Arabiae solitudine non inveniuntur ». Tale itaque lignum maxime se praebet ad tabernaculum ejusque varias partes, inprimis arcam conficiendam. Ejus praesentia in peninsula Sinaitica a variis doctis confirmatur v. gr. a Meistermann (1) et Tristram (2). Illic arbusta setim se vidisse testatur prope Engaddi (*'Ain-gidi*) et ad meridiem Maris Mortui.

Mensurae arcae accurate indicantur ab Hagiographo, unitate mensurae cubiti assumpta, hebr. כַּמָּבִיט. Talis autem mensura illam longitudinem designat quae a flexu brachii ad extremitatem usque digiti, qui index vocatur, porrigitur. Haec utebantur mensura populi longe plurimi, licet in modo eam determinandi inter se discrepaverint. Duplex praecipue determinandi cubitum viguit ratio apud veteres, babylonica scil. et aegyptiaca.

Mensura cubiti babylonici nobis nota est ex statua Gudeae, detecta a M. de Sarzec in vico Telloh (Mesopotamiae), quae nunc in museo Louvre Parisiis asservatur; quo ex monumento colligimus Babylonios habuisse cubitum « commune », quod sex palmos minores seu 24 digitos seu 0,495 mm. habebat. Praeter cubitum istud ordinarium, in usu erat aliud cubitum quod « regium » vocabatur. Cubitum hujusmodi majus erat communi tribus digitis, ut patet ex testimonio Herodoti (3): « ὁ δὲ βασιλῆϊος πῆχυς τοῦ μετρίου ἐστὶ πῆχυς μέζων τρισὶ δακτύλοις ». Habebat ergo 6 palmos minores (*παλαιστή*) cum tribus digitis, seu 27 digitos seu 0,556 mm. Mensura tamen inventa in Ushak (Phrygiae oppido) cubitum 0,550 mm. praebet. Ulteriores utriusque mensurae confirmationes exhibent effossiones in Palaestina peractae.

Quod attinet ad cubitum aegyptiacum, in lucem venerunt plures mensurae lignae cum inscriptionibus et distincta divisione,

(1) *Meistermann, B.*, Guide du Nil au Jourdain, par le Sinaï et Pétra, Paris, 1909, p. 41.

(2) *Tristram*, The land of Israel, London 1865, p. 524; cf. etiam ejusdem auctoris: Fauna und Flora of Palestine, London, 1884, p. 59.

(3) *Herodotus*, Hist., 1, 178 (ed. Didot), p. 59.

ex quibus eruere licet etiam Aegyptios habuisse duo cubita : majus sive « regium » et minus seu « vulgare ». Minus cubitum habebat 6 palmos minores seu 24 digitos, majus vero minori fuit longius palmo uno seu 4 digitis. Habebat ergo 28 digitos seu 0,525 mm. circiter, dum minus 0,450 mm. tantum metiebatur (1). Septem quoque palmis constabat antiqui Nilometri mensura prope Elephantinam inventi; in cubitis vero aegyptiacis, quae inter antiquae Mempheos ruinas eruta sunt, utraque ratio notatur.

Similis cubiti computandi ratio viguit apud Hebraeos; nam cubiti communis fit mentio jam in Deut. 3, 11, ubi de lecto ferreo Og gigantis sermo occurrit. Insuper Ezechiel mensuras templi, quod in visione contemplatur, assignans adhibet *qaneh* קָנֶה tamquam unitatem mensurae, cujus longitudo sex cubitorum erat ex cubitis communibus, palmo addito אַמָּה וְרִבְעָה (Ezech. 40, 5; 43, 13). Praeterea auctor 2 Paral. 3, 3 — qui forte tempore persicae dominationis vixit — mensuras templi salomonici indicans dicit : « et haec sunt fundamenta quae jecit Salomon, ut aedificaret domum Dei; longitudinis cubitos *in mensura prima* sexaginta, latitudinis cubitos viginti ». Ergo praeter cubitum commune אַמָּה-אֵישׁ (Deut. 3, 11), adhibebatur cubitum palmo majus jam antiquitus, nam ab auctore libri 2 Paral. consideratur ut mensura jam antiquata, הַמִּדָּה הָרִאשׁוֹנָה (2 Par. 3, 3). Tale autem cubitum fuit adhibitum in templi aedificatione, ut patet ex 2 Par. 3, 3, et consequenter in tabernaculi factura quod — ut notum est — fuit exemplar templi.

Si nunc prae oculis habemus hujus cubiti cum aegyptiaco consonantiam necnon institutiones plurimas ab Aegyptiis mutuatas tempore Exodi (2), fundatam conjecturam nobis efformare possumus, talem revera fuisse mensuram a Moyse adhibitam in constructione arcae foederis. Quae probabilitas crescit si comparamus Ezech. 43, 13.17 cum celebri inscriptione Siloë. Iuxta Ezechielem enim cubitum vulgare duobus « *zereth* » זֶרֶת constabat

(1) Benzinger, I., Hebräische Archäologie², p. 189-190.

(2) Institutiones hujusmodi sunt v. gr. tunica Summi Sacerdotis, hujus dignitas hereditaria, leges de abrasione « pilorum carnis » sacerdotum, horum a vino abstinentia, munere sacro perdurante. (cf. Cornely, R., Introd. specialis in V. T. libros historicos, Parisiis, 1897, II, 1, p. 60-61).

ac proinde 24 digitos habebat = 0,450 mm., cui si palmum adjicimus, 28 digitos obtinebimus seu cubitum majus = 0,525 mm. Porro talis computandi ratio plane consonat cum iis quae notissima inscriptio Siloë nobis praebet. Haec enim linea 5^a tradit aquam ex fonte in piscinam profluisse spatio 1200 cubitorum (1). Jamvero distantia quae intercedit a fonte Siloë [*Ain umm 'eddarağ*] ad piscinam homonymam est 1,767 pedum anglicorum seu 539, 33 metr., quod approximative pro cubito quolibet praebet 0,449 mm. seu 0,450 mm. quot praecise longitudinis habet cubitum commune judaicum (2).

Post mensuras exhibitas, sacer textus ornatum arcae describit. « Et deaurabis eam auro mundo, intus forisque deaurabis eam, faciesque ei marginem (ondulatam) auream per circuitum » (Ex. 25, 11). Tota itaque arca intus forisque auro obducta erat; hoc enim clare indicat hebraica vox צָפִיתָ quae proprie in forma *piel* significat metallo obducere aliquid (cfr. arab. عَفَّى). Item tradit Josephus (3) : « χρυσῷ δὲ τὰ τ' ἐντὸς καὶ τὰ ἔξωθεν περιέληλκτο πᾶσα, ὡς ἀποκατεστράφη καὶ ἡ ἑβραϊστὴν ». Aurum vero adhibitum dicitur צָהוּר seu purum; antiquitus enim distinguebatur aurum « bonum » quod Aegyptii vocabant *noub nofre* in oppositione ad aurum rude (*or de roche*). Hoc aliorum metallorum compositionem non respuebat, dum aurum purum, quod Hebraei vocabant צָהוּר vel פָּתָם פָּז et Vulgata vertit aurum « obrizum », a quavis materiae heterogeneae admixtione abhorrebat (4).

Critici nonnulli ut Dibelius (5) putant narrationem quae refertur ad arcam, *capporeth*, Cherubim caeteraque sacra auro obducenda, non esse historicam; quia Israelitae tam rudes erant et inculti ut etiam tempore Salomonis — decursu nempe periodi splendoris in monarchia israelitica — opus habuerint auxilio

(1) *Lidzbarski, M.*, Altsemitische Texte, I, Kanaanäische Inschriften, p. 10.

(2) Cf. *Beswick, S.*, The Siloam inscription, in Palestine Exploration Fund, Quarterly Statement, 1884, p. 255-257.

(3) *Flav. Jos.*, Ant., 3, 6, 5 (ed. Niese), Berolini, 1888, I, p. 139.

(4) *Lepsius, C. R.*, — *Berend, W.*, Les métaux dans les inscriptions égyptiennes * (trad. de l'all.), Paris, 1877, p. 9-10.

(5) *Dibelius, M.*, Die Lade Jahves, p. 37.

opificum Phoeniciorum ad templum ejusque ornatum perficienda. Insuper undenam tantam auri copiam sibi comparare potuissent ut, nedum arcam et Cherubim, verum etiam caetera sacra objecta et vasa plurima ex auro conficere potuerint? Denique, etiam metallo comperto, quibus mediis potuissent uti Israelitae in deserto ad sacra conficienda, cum ibi officinae metallurgicae et necessaria instrumenta deficerent?

Verum, si res absque partium studio consideretur, nihil incredibile praesefert narratio biblica; nam Israelitae et aurum sibi compararunt eisque artifices non defuerunt experti ad sacra objecta, imprimis arcam, conficienda. Et quidem non eis defuit aurum, quandoquidem magnam auri copiam, Deo jubente, abstulerant Aegyptiis (Ex. 12, 35 ss.), quos maxime dites fuisse omnibus compertum est (1). Praeterea mulieres hebraeae, aegyptiacarum et orientalium morem secutae, opulentissimum gestabant ornatum. Sufficit prae oculis habere narrationem adorationis vituli aurei, qui ex solis inauribus aureis collectis fusus est (Ex. 32, 2-3).

Nec defuerunt Israelitis artifices pro arca caeteraque sacra conficienda. Hebraei enim non procul vixerant a regione illa inter Nilum et Mare Rubrum sita ubi ditissimae aurifodinae explorabantur, ut patet ex charta fodinarum in lucem edita a Lieblein; quae assignatur regno Ramses II. Si nunc admittimus cum multis auctoribus Ramses II fuisse illum Pharaonem, qui tantopere oppressit Hebraeos, nihil prohibet quominus supponamus cum in opere tam improbo fodinarum usum esse Hebraeorum labore (2). Imo forte plures inter Israelitas initiati fuerunt opere metallurgico, sicut expresse dicitur de Baseleel et Ooliab (Ex. 35, 30, 34): qua arte Aegyptios tantopere excelluisse novimus, ex tot monu-

(1) Sufficit prae oculis habere immensos auri argentique thesauros, quos populi tum septentrionis tum meridiei offerunt Tutmosi III in picturis templi Karnak. Adde ingentem metallorum copiam, quae a Pharaonibus in expeditionibus bellicis ex Asia in Aegyptum, parva victoria, asportabantur. Ut de hoc aliqua idea habeatur, mente recolantur quae Tutmosis idem III narrat de suis bellicis successibus ab anno 23 ad 42 regni sui, quaeque in ejusdem templi Karnacensis parietibus descripta sunt. Cfr. *Lepsius, C. R.*, — *Berend, W.*, Les métaux dans les inscriptions égyptiennes, p. 1.

(2) *Vigouroux, F.*, La Bible et les découvertes modernes ⁶, Paris, 1896, II, p. 552-555.

mentis quae altum perfectionis gradum demonstrant, quem Aegyptii artifices attigerant (1).

Officinae pariter praesto erant ad sacra ex auro conficienda; nam in peninsula Sinaitica ruinae officinarum metallurgicarum repertae sunt in *Uad'il-Mughara* (2), in quibus fossores et operarii aegyptii suam operam protrahabant a mense januario ad finem martii vel initium aprilis (3).

Omnia igitur suadent Israelitas potuisse arcam foederis affabre conficere non secus ac caetera sacra objecta et vasa in ipso deserto, etiam independenter ab aliquo propitio Dei interventu. Nam nec aurum eis defuit, ut diximus, nec artifices; quandoquidem praeter operarios, qui in Aegypto arti metallurgicae initiati fuerant, potuerunt ad opus praedictum uti ministerio operariorum aegyptiorum, qui in officinis peninsulae Sinaiticae operam praestabant (4).

Subdit Hagiographus ornatum arcae describens : « faciesque ei marginem (ondulatam) auream per circuitum ». Porro hac voce ׀ designatur ornamentum non rotundum sed quadrangulum; quadrangula enim erat ipsa arca, quam haec corona (margo) limbi instar ambiebat. LXX vertunt κυμάτις στρεπτά χρυσᾶ = cymatia aurea versatilia vel tortilia; quo nomine κυμάτις, vi metaphorae sumptae a parvis undis et fluctibus, designatur apud Vitruvium suprema pars epistelii sive capitelli columnarum; quod significare volentes LXX, limbum arcae eminentem vocarunt cymatia κυμάτις eaque tortilia, id est, fixa quidem, sed tortili opere veluti tortiles torques elaborata.

Coronamentum istud, ut patet, non fuit arcae operculum, nam ipsa *capporeth* arcam superne operiebat, quam idcirco LXX

(1) *Lepsius, C. R.* — *Berend, W.*, Les métaux dans les inscriptions égyptiennes, p. 1 et 12.

(2) *Lenormant, Fr.*, Manuel d'hist. ancienne de l'Orient, Paris, 1869, I, p. 176-177.

(3) *Meistermann, B.*, Guide du Nil au Jourdain, p. 73. — Fossores et operarii Aegyptii, militibus protecti, huc accedebant. Opera completa, Aegyptum revertabantur, paucis relictis ad fodinas et officinas custodiendas. Operarii relictis incolebant pagum *Hait-Qail* (= castrum altum) cujus exstant adhuc 200 parvae domus terra argillaeque confectae. Cfr. *Maspero, G.*, Histoire ancienne des peuples de l'Orient classique, I, p. 356.

(4) *Lenormant, Fr.*, Manuel d'hist. anc. de l'Orient, I, p. 177.

vocant ἐπίθεμα. Idem innuit Josephus (1), qui simul addit arcam fuisse tectam operculo aureis cardinibus cooptato, quod ei ad amussim respondebat : « στροφιγξί τε χρυσοῖς τὸ ἐπίθημα προσηνωμένον εἶχε θαυμασθῶς, ὁ πανταχόθεν ἕσον ἦν ».

Prosequitur sacer textus notans qua ratione arca, baculis infixis in utroque latere, posset transferri : « et facies ei (arcae) quatuor circulos aureos et pones ad quatuor pedes ejus, duo circuli in latere uno et duo in latere altero; faciesque vectes ex ligno setim et operies eos auro; et induces eos per circulos ad latera arcae ut portetur ope earum arca » (Ex. 25, 12-14). Hi autem baculi auro obducti, utrinque annulis aureis inserti erant et quidem ad pedes ipsos arcae foederis עַל אַרְבַּע בַּעֲמֻתָּיו. Ergo non simpliciter ad latera, multoque minus ad angulos, sed ad pedes. Vox enim עַבַּי quae significat interdum incum (Is. 41, 7) vel ictum pedis, hinc passum (Ps. 119, 133 [Hebr.]; et 140, 5 [Hebr.]) et quidem poetice sumitur pro passu curruum (cf. Jud. 5, 28), saepius tamen pedem quo gradimur designat v. gr. Ps. 57, 7 [Hebr.]; Prov. 29, 5; Cantic. 7, 2; Is. 26, 6. Aliter tamen vertunt LXX qui cum Vulgata et Symmacho vertunt χλίτη = latera, Aquila et Theodotion reddunt = partes, Josephus (2) habet τοῖχον = latus. Si itaque priorem significationem admittimus concludere fas est arcam non humi jacuisse sed quatuor pedibus institisse. Porro baculi עַבָּי non secundum latitudinem arcae, ut putavit Johannes (3), sed potius secundum ejusdem longitudinem ipsi insertos fuisse, annulis aureis mediantibus, patet ex testimonio Josephi (4), qui hoc disertè asserit : « καὶ καθ' ἑκάτερον δὲ τοῖχον τῶν ἐπιρρηκιστέρων κρίνοι προσῆσαν χρυσοὶ δύο τοῦ παντὸς διήκοντες ἕξλου, καὶ δι' αὐτῶν ἔνετοι σκυταλίδες ἐπιγρύσοι καθ' ἑκάτερον τοῖχον ». Ergo in longum fuit gestata arca, non vero in latum seu transversum pari modo ac arcae sacrae Aegyptiorum. Cf. figuram 2^{am}. Ita scilicet arca portari consuevit vectibus, ut eorum qui in *Capporeth* essent Cherubim unus itineri dorsum, alter vero faciem obverteret. Ex dictis patet

(1) *Flav. Jos., Ant.*, 3, 6, 5 (ed. Niese), I, p. 139.

(2) *Flav. Jos., Ant.*, 3, 6, 5 (ed. Niese), I, p. 139.

(3) *Johannes, Die Bundeslade und ihre Geschichte*, p. 499.

(4) *Flav. Jos.*, loc. cit.

quomodo a descriptione biblica abeant Rabbini, qui duo paria baculorum requirunt pro arca transportanda, quorum duo pro sola translatione arcae adjicebantur duobus jam in arca jugiter infixis (1). Duos enim baculos commemorat Exod. 25, 13-14, qui modo permanenti arcae erant infixi ut ex v. 15 eruitur. Hi baculi videntur in arca fuisse infixi eo fine ut iis arca levitarum vel sacerdotum humeris ad magnificentiam gestari posset; non enim decebat — saltem ordinarie — arcam plaustro trahi aut vectari, ut confirmat Josephus (2) : « οὐ γὰρ ἐπὶ ζεύγος ἐκομίζετο ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐφέρετο ».



Fig. 2. — Cista sacra aegyptiaca sacerdotum humeris delata.

Ulterius in v. 16 Hagiographus contentum arcae declarat dicens : « et repones in arca testificationem quam ego dabo tibi ». Verbum hebraicum, quod redditur in Vulgata per « testificationem » est *תעוד* a radice *עוד* significat « praeceptum » (Dei). Sic pluries adhibetur sive in singulari v. gr. in Ps. 18, 8; 78, 5; 81, 6; 122, 4 vel in plurali v. gr. 1 Reg. 2, 3; 2 Reg. 17, 15; 23, 3; 2 Par. 34, 31; 2 Esdr. 9, 34; Jerem. 44, 23. Septuaginta vertunt cunctis his locis *μαρτύριον* vel *μαρτύρια* i. e. sollemnis affirmatio sive facti sive voluntatis. Ex conceptu legis in genere nata est significatio κατ' ἐξοχήν vocis *תעוד* in sensu legis per autonomasiam, legis nimirum quam Deus in Sinai promulgavit, inprimis per decalogum. Ideo *תעוד* semper cum articulo adhibetur in Pentateucho ad desi-

(1) *Johannes*, op. cit., p. 501.

(2) *Flav. Jos.*, Ant., 3, 6, 5 (ed. Niese), I, p. 139.

gnandum ipsum decalogum seu « tabulas legis » *לְהוֹת הַבְּרִית* documentum acceptae a populo divinae legis, memoriale sanciti foederis et concessarum divinarum promissionum.

Certam notitiam de existentia tabularum legis in arca praebent nobis varii loci Pentateuchi. Sic Exodus 25, 16. 21 narrat quomodo Moyses acceperit mandatum deponendi in arca « testimonium » *הָעֵדֻת*, quod Deus illi daturus erat. Insuper ex Ex. 31, 18; et 34, 29, Moysen revera tabulas testimonii a Deo accepisse scimus, quas ipse in arca reposuit Ex. 40, 20. Ergo nemini dubium est quin, secundum textus Exodi, arca tabulas legis continuerit, quae fundamentum erant foederis sinaitici. Idem tradit Deut. 5, 19 ubi narratur Jahve decem verba, quae locutus erat ad populum, in tabulis lapideis scripsisse; quas postea Moyses — Deo sic jubente — novis tabulis substituit. Item Deut. commemorat Moysen arcam confecisse ut tabulas contineret (Deut. 10, 1-5).

Praeter locos citatos Exodi et Deuteronomii, quos critici respective Cod. Sacerd. et Deuter. assignant, nulla dari videtur criticis mentio expressa de contentu arcae in partibus Pentateuchi, quas ipsi Eloh. et Jahv. adscribunt; quia — ex criticorum iudicio — narrationes de arcae constructione fuerunt a Redactore praetermissae. Attamen si fidem criticis adjungimus, utrumque, Iahvistam nempe et Elohistam, verum arcae contentum vix latere potuisset, ex eo quod ambo traditionem tabularum a Deo notant, Dei digito conscriptarum, quas Moyses postea novis substituit post confractionem earum, quas ipse primum a Deo acceperat (cfr. Ex. 24, 12; 31, 18; 32, 15 s. quae a criticis Elohistae tribuuntur et Ex. 32, 19; 34, 1. 4. 28 quae Jahvistae adscribuntur). Praeterea critici provocant ad appellationem « arcae foederis », « arcae Dei » ad demonstrandum tabulas fuisse arcae contentum, prouti patet etiam ex Deuteronomio (supra citato) quod — ex criticorum mente — hoc hauserat ex narrationibus El. et Jah. quae ei ut fons praecipuus inservierant. Ergo ex ipsorum criticorum concessis argumentis colligimus tabulas legis fuisse in arca reconditas.

Idem confirmatur ex 1 Reg. 8, 9 ubi Hagiographus — post narrationem aedificationis templi et repositionis arcae in parte intima templi « Sanctissimo » — adnotat in arca nihil aliud fuisse

praeter duas tabulas lapideas, vel ut legit LXX, « tabulas foederis » quas Moyses in Horeb reposuerat in arca. Licet textus hujus versiculi 9 in textu hebr. non sit bene conservatus, tamen nulla obstat difficultas quominus ope LXX recte eum restituamus ut plenus habeatur sensus. Hoc in casu post לְחֹת הַבְּרִית legendum esset post relativum אֲשֶׁר iterum לְחֹת הַבְּרִית. Habebimus itaque אֵין בְּאֵרוֹן רֶק שְׁנֵי לְחֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הֵנִחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּהָרֵב לְחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם מִצְרָיִם. « In arca nihil erat praeter duas tabulas lapideas quas posuerat in ea Moyses in Horeb, tabulas foederis, quod pepigit Jahve cum filiis Israel cum egrederentur de terra Aegypti ». Qua lectione admissa, patet haberi hic clarissimum testimonium de existentia tabularum in arca.

Recentiores tamen ut Vatke, Wellhausen, Stade, Smend, Krätzschar et alii affirmant hic non agi de antiqua traditione, sed de aliqua suppositione orta quo tempore arca erat impervia vel amplius non existerat; revera tamen arcam foederis numquam habuisse tales tabulas in ipsa reconditas. Hujus placiti defensores non concedunt Elohismam et Jahvistam tabulas legis novisse ut arcae contentum; et quia Codic. Sacerd. tamquam scriptum exilicum vel post-exilicum putant, ideo locos ubi de arca foederis sermo fit, vel ubi diserte adstruitur tabulas fuisse contentum arcae, tamquam deuteronomicos vel deuteronomisticos tempori Josiae amandant, eidemque epochae locum 1 Reg. 8, 9 remittunt. Sed huic opinioni ille dumtaxat potest assentire, qui persuasionem de tabulis in arca inclusis solum tempore deuteronomico ortam esse tenet, quique omnes locos qui de tabulis agunt in fontibus extra-deuteronomicis interpolatos esse contendit, vi ejusdem tendentiae deuteronomicae.

Aliam rationem addunt ad negandam veritatem existentiae tabularum in arca; inutilitatem scilicet tabulas conscribendi tales, quas nemo unquam vidit vel videre potuit. Verum etiamsi admitatur tabulas ordinarie fuisse invisibiles, tamen supponere possumus saltem sacerdotibus, quibusdam in adjunctis, licitum fuisse eas conspiciere. Caeterum nihil mirum in hoc invenire debemus, quod tabulae in arca absconditae fuerint; nam idem actum est in XII « tabulis decemviralium legum » apud Romanos. Insuper

hae tabulae in arca reconditae considerandae erant potius exemplaris authentici instar foederis sanciti, quod nonnisi extraordinariis in adjunctis consulere licuit. Pariter arca cum tabulis Deum ipsum repraesentabat foederis auctorem; nec alia fuit ratio eum repraesentandi apud Israelitas, quippe qui a sensibili imagine Jahve quovis tempore abhorruerunt (1).

Ratio tamen speciosior, quae contra existentiam tabularum in arca affertur, ea est quae tenet Israelitis fuisse persuasum Jahven ipsum vel ejus imaginem arcam incoluisse. Cui opinioni accedit alia quae aliquod *fetisch* contentum arcae autumat vel hanc simpliciter vacuam credit. Sed quomodo possemus admittere Israelitarum procures tam humilem de Jahve ideam habuisse? Numquid imago Dei in arca reponi potuit, cum certum sit Israelitas numquam Jahven visibili aliqua imagine aut simulacro sibi ipsi repraesentasse? Aliunde numquam de Jahve ipso ejusve imagine, sed de ejus arca sermo est, quae adducitur in castra, capitur ab inimicis et reducitur in terram Israel (2).

Ad quid praeterea Jahven imagine sibi repraesentare, si ejus imago occultari debuisset jugiter in arca? Hoc enim esset contra finem imaginis efficiendae, quae Deum deberet modo visibili exhibere. Neque dicatur apud alios populos morem fuisse gerendi imagines deorum arcis inclusas; nam semper tales imagines poterant extrahi; nec arca includebantur ut oblivioni traderentur. Insuper alia fuit ratio illas imagines in arcis abdere, abditasque non amplius prodere, timor scilicet numinis offensi experiendi iram (cf. Pausan. 7, 19, 7). Demum etiamsi praescindatur a principio aniconicitatis seu a prohibitione pingendi imaginem Jahve, vix explicari posset factum Israelis tam paeculiari religionis sensu arcam Jahve prosequentis, si aliae plures imagines Jahve fuissent, quarum una in arca includeretur.

Nec magis probari potest opinio, quae arcam foederis continuisse putat *fetisch* vel aliquos lapides sanctos. Hujus enim placiti adsertores argumentum desumunt ex aliorum populorum more, quorum arcae sacrae similia continebant. Verum simplex comparatio cum

(1) Lotz, *Wilh.*, Die Bundeslade, p. 13.

(2) Lotz, *W.*, op. cit., p. 14.

aliis arcis sacris diversorum populorum non praebet sufficiens argumentum, cum cistae illae vel conservationi imaginum divinarum destinatae essent, vel his continendis sarcophagi instar, vel alias res sacras continerent diversissimas symbolice vim naturae generativam significantes, quaeque ad cultum mysteriorum pertinebant. Quae omnia vix ullam habere connexionem aut cognationem cum arca foederis nemo non videt (1).

Neque locutiones V. T. quae videntur primo aspectu comprobare fidem Israelitarum in residentiam Jahve in arca v. gr. Num. 10, 35 s.; 1 Sam. 4, 7 ss.; 2 Sam. 5, 6 ss. aliquid probant pro usu « fetichistico » arcae; nam hae locutiones, quae aliunde possent rite explicari, omnem suam obscuritatem amittunt, si comparantur cum explicita mentione tabularum foederis in arca contentarum, quae habetur in locis biblicis supra allatis.

Vel minoris valoris est assertio Couard (2), qui putat in arca fuisse reconditos lapides, qui magnam aliquando victoriam Israeli compararunt v. gr. illam, quam 1 Sam. 17, 49 ss. refert; nam de hoc altum tenet silentium S. Scriptura, quae econtra alias diserte fatetur lapideas tabulas foederis Sinaitici fuisse contentum arcae. Eodem momento pollet opinio Krätzschmar (3), qui autumavit arcam reserasse lapides positos in testimonium foederis antiqui inter tribus Israel in Sinai initi. Licet enim usus talium lapidum notus sit ut argumentum seu monumentum alicujus pacti (cf. Gen. 31, 43 ss.), tamen nullo modo facit ad rem pro arca, quae tam magnos et graves lapides pati non potuisset.

His omnibus ergo hypothesibus relictis ut falsis et aperto sacri textus sensui contrariis, retinemus contentum arcae fuisse tabulas legis. Ast quid proprie hoc nomine intelligendum venit? Numquid nudus decalogus (Ex. 20, 1-17), an quid aliud? Saepius in Exodo legimus Deum « testificationem » הַעֲדוּת Moysi dedisse et quidem lapideis tabulis inscriptam (Ex. 31, 18), has tabulas Moysen confregisse post populi a Jahve apostasiam (Ex. 32, 19), novis tabulis pristinas substituisse post populi resipiscentiam

(1) Lotz, W., Die Bundeslade, p. 15.

(2) Couard, L., Die religiös-nationale Bedeutung der Lade Jahves, Zeitschr. für Alttest. Wissens. Bd. XII (1892), p. 76.

(3) Krätzschmar, R., Die Bundesvorstellung im A. T., Marburg, 1896, p. 216.

(Ex. 34, 1), quas Moyses de monte descendens attulit (Ex. 34, 29) postquam in ipsis scripserat verba foederis decem (Ex. 34, 28); sed quid fuerint verba foederis decem ex narratione Exodi vix scire poterimus. Hanc ignorantiam Deuteronomium supplet, quod diserte indicat haec decem verba ea fuisse « quae locutus est Dominus [ad populum] in monte de medio ignis » (Deut. 10, 4). Porro ipso sacro eloquio teste (Deut. 5, 22) haec verba habentur in Deut. 5, 1-22, quaeque decalogum proprie dictum complectuntur, quem exordium solemne Jahve ad populum loquentis praecedit. Hanc non esse simplicem conjecturam sed factum omnino certum, ex ipso Deut. 5, 22 constat, ubi Moyses ita perhibetur populum allocutus esse : « Haec verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem vestram in monte de medio ignis et nubis et caliginis, voce magna, nihil addens amplius; et scripsi ea in duabus tabulis lapideis quas tradidit mihi ».

Frequens allusio ad sculpturam scripturae in hisce tabulis, et quidem ex utraque parte (Ex. 32, 15), in memoriam revocat latera cuneiformibus signis operta, quae tum in Babylonia et Assyria, tum in Aegypto, tum in Palestina detecta sunt. Hinc quaerere licet utrum tabulae nostrae cuneiformibus litteris fuerint exaratae? Responsio nostrae quaestioni intime connectitur cum nova theoria, quae tradit antiquiores V. T. libros fuisse cuneiformibus characteribus exaratos; quandoquidem ad hanc theoriam stabiliendam praecise adducitur, inter alia argumenta, Ex. 31, 18; 32, 16 ubi de tabulis decalogi praedictis sermo fit digito Dei conscriptis. Hujus novae theoriae parens fuit Winckler, qui eam 1902 primum proposuit (1). Post cum incessit Jeremias, Benzinger, Naville et alii, ita ut paucis annis post, nova haec theoria ut factum fundamentale communiter admissum in scientia et philologia semitica in scholis haberi caeperit (2).

Winckler tamen ejusque asseclae Jeremias et Benzinger non negarunt existentiam antiqui alphabeti semitici in Canaan circa 1500 an. a. Chr., sed ejus usum pro commercialibus tantum rela-

(1) *Winckler, H.*, *Altorientalische Forschungen*, 1902, III, p. 165 ss.

(2) *Kelso, A. James*, *Were the early Books of the Old Testament written in Cuneiform?*, p. 114.

tionibus aliisque usibus non officialibus admiserunt; scripta vero religiosa Hebraeorum, utpote officiali caractere insignita, cuneatis signis scripta esse docuerunt (1). Usus duplicis alphabeti viguit, juxta laudatos auctores, usque ad tempora Isaiae et Ezechiae; quo tempore, simul cum reformatione cultus, Ezechias scripturam cuneiformem — utpote vestigium influxus alienigenarum nationum — abolevisset (2).

Tres auctores citati ad tres locos Scripturae classicos provocant pro sua sententia stabilienda, nempe ad. Ex. 31, 18; 32, 16; Is. 8, 1. Duos priores textus, qui de origine Decalogi agunt, ita explicant ut locutiones « digito Dei » בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים et « scriptura Dei » מִכְתָּב אֱלֹהִים significant « lingua quae ad divinitatem pertinet, sacra scilicet vel sacerdotali, seu, aliis verbis, cuneiformi » (3). Pro hac explicatione provocant ad Is. 8, 1, qui « de stylo hominis » חֶרֶט אָנוּשׁ loquitur; ac si propheta illa locutione designare intendat scripturam communem, semiticam seu veterem hebraicam in oppositione ad scripturam sacram, sacerdotalem seu cuneiformem, quam Isaías utpote litteris eruditus callebat (4).

Eandem opinionem aliis argumentis stabilire tentavit Ed. Naville, prius in relatione Academiae Gallicae *des Inscriptions et Belles-Lettres* anno 1910 exhibita (5), novissime vero in noto opere *Archéologie de l'A. T.* (6). Ejus argumentum praecipuum est narratio inventionis legis sub Josia (2 Reg. 22; 2 Par. 34, 14); qua ex narratione ipse arguit ad usum scripturae cuneiformis ex eo quod Deuteronomium inventum non potuit aliter conscribi. Nam Salomon, qui librum in fundamentis templi reposuerat, morem Aegyptiorum imitatus erat, morem nempe deponendi in fundamentis templorum aliquem librum sacrum scriptura archaica vel sacra exaratum. Porro scriptura archaica

(1) *Jeremias*, Das Alte Testament im Lichte des Alten Orients, 1906, p. 423 s.; *Benzinger*, I., Hebräisché Archäologie², p. 178.

(2) *Kelso*, A. James, Were the early Books of the Old Testament written in Cuneiform?, p. 115.

(3) *Kelso*, op. cit., p. 115.

(4) *Kelso*, op. cit., p. 116.

(5) *Naville*, Ed., la Découverte de la Loi sous le roi Josias, 1910.

(6) *Naville*, Ed., Archéologie de l'A. T. — l'Ancien Test. a-t-il été écrit en hébreu?, Paris, s. a.

et sacra Hebraeorum erat cuneiformis, quam revera solus Saphan legere potuit utpote aulicus et relationibus officialibus perlegendis assuetus (1).

Theoria ista primo aspectu non videtur carere fundamento; nam vix in dubium revocari potest tempore Exodi scripturam cuneiformem fuisse valde in usu apud Canaanitas, nedum in scriptis officialibus sed etiam privatis. Hoc patet ex tabulis *Tell-el-'Amarna* quae, ut notum est, complectuntur praecipue relationes officiales inter Canaanitidis dynastas et Pharaones Amenophim IV ejusque patrem Amenophim III ($\pm$ 1440-1350 an. a. Chr.). His documentis accedunt 4 epistolae detectae in Ta'anak, fragmenta tabularum repertarum in Samaria a missione universitatis Harvard, 3 tabulae a Macalister effossae in Gezer, quarum duae priores conscriptae lingua assyriaca juxta canonem « eponimorum » datatae sunt, tertia vero neo-babylonice exarata est (2).

Verum evidentia illa, quae prima facie sese menti obtrudit, pro admittendis cuneiformibus signis in relationibus tum officialibus tum privatis in Canaan, minuitur, imo evanescit si ratio habeatur effossionum archaeologicarum, quae ad originem alphabeti semitici spectant. Hae enim detectiones nos edocent medio jam secundo millenio ant. Chr. alphabetum inter Semitas viguisse. Prima inscriptio, alphabeto phoenicio exarata, est inscriptio « Baal Libanon » dicta, detecta in insula Cypro, quae ad annum circiter 1000 ant. Chr. amandatur; cui succedit inscriptio Mesa', inscriptio Siloë, calendarium Gezer et multa *ostraca* inventa in Samaria. Porro, si nunc attendimus non ad contentum illarum inscriptionum sed ad formam litterarum, deprehendimus eam fuisse « cursivam » non vero « uncialem », quod sane longum earum usum praecessisse supponit (3). Nec immerito; ut recte enim observat Kelso (4) usus cuneiformium litterarum intime connectitur cum materiali super quod tales litterae scribebantur. Jam-

(1) Naville, op. cit., p. 145-147.

(2) Kelso, Were the early Books of the Old Test. written in Cuneiform? , p. 118-119.

(3) Hirschfeld, Recent Theories on the Origine of the Alphabet, in « Journal of the Royal Asiatic Society » 1911, p. 963 ss.

(4) Kelso, op. cit., p. 119.

vero nemo non videt quam difficulter potuerunt adaptari illo generi scripturae papyri volumina; nam cuneiformes litterae stylo fieri solebant super tegulas vel tabulas. Usus vero papyri jam saeculo saltem 12 notus erat in Canaan, uti patet ex celebri papyro Golenischeff — detecto anno 1891 prope el-Kibeh in Aegypto superiori, — qui saec. 12 amandatur. In hoc papyro Pharaonis quidam legatus, nomine Wen-Amon, narrans suam expeditionem apud regem Biblos, ut cedros Libani procuraret, tradit se loco pecuniae, quam amiserat, suffecisse alias merces pro emptione cedrorum, inter quas 500 volumina papyri. Recte igitur cum Kittel (1) concludere possumus ex istius legati testimonio ad usum scripturae alphabeticae ultimis saeculis 2 millenii ant. Chr., quandoquidem, ut diximus, usus papyri intime connectitur cum usu alphabeti.

Huic conclusioni vim praebent detectiones factae ab expeditione Harvard in Samaria; nam *ostraca* inventa, quae anno circiter 900 adscribuntur, maturitatem quamdam formae litterarum adhibitarum accusant, quod certe longum usum earundem praecessisse indicat. Aliis verbis, ars scribendi super lapides, aes et papyrum jamdiu in usu erat ante usum atramenti et styli pro scriptione super testacea fragmenta (2).

Fautores novae theoriae provocant ad quosdam Scripturae locos ex quibus eruere nituntur antiquiores V. T. libros fuisse cuneiformiter scriptos. Sic Naville pro hac sententia affert Prov. 25, 1 sec. LXX ubi parabola vel proverbium Salomonis dicuntur ἀδιόκριτοι i. e. inintelligibilia non ratione sensus, sed ratione scripturae, quae erat cuneiformis. Sed huic interpretationi obstat hebr. הַעֲתִיקָן a verbo עָתַק quod in forma *hiphil* nedum in V. T., sed etiam in hebraico post-biblico significat « transcribere » et non « vertere ». Citatur etiam Neh. 8, 8 ubi lectio legis per Esdram narratur, quae lectio dicitur fuisse « distincta » מִפְּרָשׁ; ac si sensus verbi פָּרַשׁ esset vertere ex una in aliam linguam, in casu nostro ex babylonico. Verum, ut notat Kelso (3), si Hagiographus

(1) Kittel, R., Geschichte des Volkes Israel, 1912, I, p. 179.

(2) Kelso, Were early Books of the O. T. written in Cuneiform? p. 120.

(3) Kelso, op. cit. 121.

hunc sensum intendisset, cur non alia voce כְּתָרָה usus est, quae melius rem exprimeret?

At summum argumentum contra hanc theoriam est absentia vocum babylonicarum in lexico antiquiorum librorum V. T., si excipiat Gen. 14,14 ubi servi Abraham vocantur חֲנִיכָי (cf. *hanacuca*, Ta'anak 61,8). Influxus linguae assyro-babylonicae nonnisi versus 7 saec. evadit manifestus; sic v. gr. Ezechiel 7^{ies} vocem חֲנָנִי adhibet in sensu exercitus (cfr. *agapu* = ala exercitus). Ezech. 12,14; 39,4 adhibet etiam vocem נְדָנִים in sensu doni (cfr. *nudnu* = donum). Alia vox quae ex usu assyro-babylonico videtur in linguam hebraicam se obtrudisse est עֲשֵׂתִי עֲשֵׂר pro numero 11, quod aequivalet babylonico *aste* vel *istin* cf. Jerem. 1,3; 39,2; 52,5; Zach. 1,7; 1 Par. 12,14; 24,12; 25,18; 27,14 (1).

Ex quibus omnibus concludere possumus cum Kelso (2) : data biblica unita probationibus archaeologicis demonstrare novam theoriam, quae tenet quosdam libros V. T. lingua babylonica scriptos fuisse, solidis carere fundamentis. Antiqua vero opinio quae tenet eos fuisse compositos in hebraeo, antiquo alphabeto phoenicio conscripto, debet sustineri donec nova detectio aliqua probet novae illius theoriae veritatem. Quae cum ita sint, liquido patet tabulas decalogi non fuisse conscriptas cuneiformibus signis, sed antiquo alphabeto hebraico seu veteri phoenicio.

Nunc quaerere licet qua dispositione haec divina mandata tabulis inscripta erant. Nihil de hoc S. Scriptura innuit, sed Flavius (3) diserte singulis tabulis unam tribuit pentadem ex utraque parte tabulae conscriptam et quidem ita ut duo praecepta cum dimidio essent disposita ex eadem parte : « ταύτη τὰς δύο πλάκας, ἐν αἷς τοὺς δέκα λόγους συγγεγράφθαι συμβεδήκει ἀνὰ πέντε μὲν εἰς ἑκατέραν ἀνὰ δύο δὲ καὶ ἡμισυ κατὰ μέτωπον, ἐγκατέθετο ». Item tradit Philo in suo libro « de decem oraculis » (4). Quid de hac singulari opinione

(1) Kelso, Were early Books of the O. T. written in Cuneiform? p. 122. Quoad argumenta quae Rieszler eruere conatur ex 11 primis capitibus Geneseos pro nova hac theoria, jamdiu König eorum debilitatem ostendit. Cfr. Kelso, op. cit., p. 122-124.

(2) Kelso, op. cit., p. 124.

(3) Flav. Jos., Ant., 3, 6, 5 (ed. Niese), I, p. 139.

(4) Philonis Judaei opera (ed. Mangey), Londini, 1742, I, p. 188.

sentiendum sit, facile liquet. Omnes fere Theologi scholastici cum S. Augustino aliam decalogi divisionem adoptarunt; nimirum ad primam revocant tabulam tria priora praecepta, alteri vero tabulae septem reliqua adscribunt. Ita S. Thomas 1, 2^{ae} q. 100 a. 4, ubi postquam notavit utramque Dei prohibitionem « non habebis deos alienos » et « non facies sculptile » sub uno praecepto cadere, secus vero duo esse praecepta de non concupiscendo rem alienam et uxorem alienam, concludit : « melius cum S. Augustino ponenda esse tria praecepta in ordine ad Deum et septem in ordine ad proximum ». Quae divisio, inquit Zschokke respectu ad duas tabulas in 3 + 7 praecepta magis convenit, quia ordinat hominem ad Deum et ad creaturam et symbolica est, quia numeri non carent sua significatione symbolica (1).

Praeter tabulas legis juxta ep. ad Hebraeos 9, 4 in arca asservabatur vas aureum, *gomor* (= 3, 93 libra) mannae continens et virga Aaronis quae floruerat : « ἐν ᾗ στάμνος χρυσῇ ἔχουσα τὸ μάννα καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα ». Verum hoc vix potest conciliari cum 1 Reg. 9, 8 et 2 Par. 5, 10 qui disertè fatentur in arca nihil aliud fuisse praeter duas tabulas lapideas. Idem testatur Flavius (2), ubi, post translationem arcae in novo templo a Salomone exstructo, notat « εἶχε δὲ ἡ κιβωτὸς οὐδὲν ἕτερον ἢ δύο λιθίνας πλάκας, καὶ τοὺς δέκα λόγους τοὺς ὑπὸ τοῦ θεοῦ Μωυσεὶ λαληθέντας ἐν Σιναίῳ ὅρει ἐγγεγραμμένους αὐταῖς ἔσωζον ». Uthanc enantiophaniam tollant, Exegetae varias in medium protulerunt solutiones. Sunt qui illud ἐν ᾗ (in qua) referunt non ad proximius τὴν κιβωτόν (v. 4) sed ad remotius τὴν σκηνήν (v. 3) ac si Apostolus diceret : in tabernaculo secundo, quod vocatur Sanctum Sanctorum, fuisse etiam urnam mannae et virgam Aaronis scil. ante arcam; tabulas vero lapideas in arca. Ast huic interpretationi obstat quod de eadem (non σκηνῇ, sed κιβωτῷ), immediate (v. 5) dicitur : « ὑπεράνω δὲ αὐτῆς Χερουβίμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον ». Unde et illa quae praecedunt ad arcam referenda sunt. Alii putant illud ἐν ᾗ ab Apostolo non stricte pro « in qua » vel « intra quam » sed latius sumi pro « cum » uti in v. 25 ἐν αἷματι tamquam analogum ἢ hebraici. Quo in casu

(1) Zschokke, *Herm.*, Hist. sacra Ant. Testam. ⁶, Vindobonae, 1910, p. 95.

(2) *Flav. Jos.*, Ant., 8, 4, 1 (ed. Niese), II, p. 164.

sensus esset : urnam auream et virgam Aaronis non fuisse « intra » arcam, sed « una » cum arca, « ad » vel « juxta » arcam. Verum vix probabile est illud ἐν in una eademque sententia aliam atque aliam praeseferre significationem, ita ut modo « intra », modo « prope », modo etiam « cum » significet. Quapropter si verba : ἐν ἧ... αἱ πλάκες τῆς διαθήκης significant tabulas foederis fuisse intra arcam, ἐν ἧ non aliter poterit intelligi ubi agitur de manna et virga Aaronis. Alii denique autumant ea omnia quae Apostolus commemorat (scil. tabulas legis, urnam manna referentem et virgam Aaronis) fuisse intra arcam tempore illo, de quo loquitur Apostolus, quando scilicet tentorium mosaicum fuit constructum, quum adhuc per desertum deferri debuit. Tunc enim cum locus commodus non haberetur ad ista collocanda, ex eo quod instabile et vagum esset tentorium, ea reposita fuerunt in arca cum tabulis legis; exstructo vero postmodum novo templo, tunc solae tabulae legis in arca abditae fuerunt, cum commodius et amplius spatium adfuisset ad reliqua praedicta reponenda ad latus arcae (1).

Licet difficultas aliqua semper maneat, tamen inter has difficultatis solutiones praeferri putamus illam quae vim textui minus infert, scil. ultimam et quae simul conciliari potest cum Num. 17, 23 [Hebr.] = 17, 10 [Vulg.] et Exod. 16, 33. Ibi enim divinum mandatum premitur reponendi virgam aaronicam quae fronduebat לַפְנֵי הָעֵדוּת, hic vero traditur jussio Dei ad Aaron deponendi לַפְנֵי יְהוָה vas aureum *gomor* mannae referens. Utrumque rite observari potuit, si utrumque signum בַּשִּׁבִּיט i. e. vas mannae et virga Aaronis, non secus arcam, sed majoris commoditatis gratia, in ipsa arca includeretur.

Rabbini, innixi illo Deut. versu « praecepit [Moyses] levitis, qui portabant arcam foederis Domini dicens : Tollite librum istum et ponite eum in latere arcae foederis Domini Dei vestri, ut sit ibi contra te in testimonium » (Deut. 31, 25 ss.), putant in arca fuisse reconditum apographon legis pergamena inscriptum, quod legabatur coram populo septimo quoque anno i. e. post annum sab-

(1) Kortleitner, *Fr. N.*, Archaeologiae biblicae summarium, Oeniponte 1906, p. 25. Idem tenet Lesêtre in « Dictionnaire de la Bible, I, col. 918, sub voce « Arche de l'Alliance ». — Similiter Schäfer, *Erklärung des Hebräerbriefes*, Münster i. Westfa lien 1893, p. 238.

baticum, in exitu primae diei festi Tabernaculorum jam incepti anni octavi. Quae de hoc exemplari legis disputant doctores judaei vide apud Iohannes (1).

Postquam de arcae contentu dixit, pergit Hagiographus in describenda parte arcae superiori a v. 17-22. Inprimis datur mandatum imponendi arcae *capporeth* כַּפֹּרֶת ex auro mundo confectam : « et facies propitiatorium (*capporeth*) de auro mundo, cujus longitudo (sit) duorum cubitorum et dimidii et cubiti cum dimidio latitudo » (Ex. 25, 17). Quid sit proprie *capporeth* non una est omnium sententia. Lagarde (2) et cum eo multi alii significationem hujus vocis derivant a radice כָּפַר (*piel* verbi כִּפֵּר), quae sensum condonandi peccata praesefert, inprimis ubi de Deo sermo est v. gr. Ps. 65, 4; 79, 9; Deut. 21, 8; Ezech. 16, 63; Jerem. 18, 23. Alii vero ut Gesenius (3) hanc vocem deducunt a radice כָּפַר = tegere, operire, ita ut sensus sit « operculum » (cf. arabicum كَفَر = tegere, abscondere, abnegare).

Versiones aliter reddunt; Vulgata vertit « propitiatorium », quam significationem manifeste ex *piel* verbi כָּפַר desumit; LXX ubique habent ἱλαστήριον; sed bis legunt ἱλαστήριον ἐπιθεμα (Ex. 25, 17; 37, 6); quo in casu utramque significationem condonandi tegendique prae oculis habuerunt. Sensus igitur esset « operculum propitiationis » vel simpliciter « propitiatorium », quod nihil aliud erat nisi tabula aurea qua superius arca tegebatur. Hoc nomen forte inde traxit originem, quod in festo expiationis Summus Sacerdos bis Sanctissimum ingressus, sanguine victimarum, prius pro peccatis populi expiandis oblatarum, « operculum propitiationis » aspergebat ut propitiationem seu veniam mereretur populo poenitenti (Lev. 16, 14 ss.). Forte etiam quia Jahve putabatur sedens super propitiatorium, mediis Cherubim, tamquam in throno insignis majestatis ut populo in angustiis posito, optatam largiretur opem (cf. Jos. 7, 6 ss.). Ibi enim

(1) Iohannes, Die Bundeslade und ihre Geschichte, p. 502-504.

(2) Lagarde, Uebersicht über die im Aramäischen, Arabischen und Hebräischen übliche Bildung der Nomina, Göttingen, 1889, p. 230.

(3) Gesenius, Guil., Thesaurus linguae hebr. et Chaldaeae, Lipsiae, 1839, II, p. 708, sub voce כַּפֹּרֶת.

inter alas Cherubim apparebat (Ex. 30, 36), praesertim solemnioribus quibusdam historiae israeliticae momentis (Ex. 40, 42) ss; Num. 9, 15; 1 Reg. 8, 10) ejusque praesentia nubeculae specie designabatur, quae super propitiatorium *עַל־הַכֹּפֶת* apparebat (Lev. 16, 2; Num. 17, 4 [heb. 17, 19]). Haec nubecula, quam Hagiographi *יהוה כבוד* gloriam seu majestatem Jahve (Ex. 40, 32) et posterior Judaeismus *שְׁכִינָה* (inhabitationem) appellare consueverunt, totum etiam tabernaculum vel sanctuarium involvebat, ut visibili hoc portento majestatis divinae palpabile exhiberetur argumentum (cf. etiam Ex. 40, 32 ss; Num. 9, 15; 1 Reg. 8, 10).

Praeter propitiationem Jahve desuper propitiatorium oracula proferebat, quoties a Moyse sciscitaretur vel a Summo Sacerdote. Hoc enim ipse Jahve se Moysi largiturum promisit, ut sua jussa populo panderet : « Inde praecipiam et loquar ad te supra propitiatorium *כַּעַל הַכֹּפֶת* ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super arcam testimonii cuncta quae mandabo per te filiis Israel » (Ex. 25, 22). Huc accedebat Moyses Deum consulturus audiebatque vocem Jahve ad ipsum loquentis desuper propitiatorium, quod arcae superpositum erat *כַּעַל הַכֹּפֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרוֹן הָעֵדוּת* (Num 7, 89). Idem praestitit Jahve erga Josue post infaustam Hai caedem, quando dux Israel moerenti animo die integro pronus coram arca deprecabatur (Jos. 7, 6-15).

Etiam Summis Pontificibus Jahve oracula largiebatur, ast hi solum *urim* et *tummim* instructi poterant coram Domino ingredi divinum responsum suscepturi (Ex. 28, 30; Lev. 8, 8). Quomodo vero divinum responsum datum fuerit ignoramus; nam hoc pendet a comperta natura et forma *urim* et *tummim* quae nos prorsus latet. Etenim Ex. 28, 30 et Lev. 8, 8 nos docent *urim* et *tummim* fuisse reconditas in veste pectorali Summi Sacerdotis, quin tamen nobis dicat quid praecise fuerint. Inter auctores modernos nonnullis praeplacet opinio *urim* et *tummim* fuisse sortes sacras reconditas in scuto pectorali. Sic Ewald putat illas fuisse lapides diversi coloris quos Pontifex Deum consulens ex scuto pectorali extrahebat. Huic accedit Wellhausen, qui sortes illas connectit cum more Arabum consulendi divinitatem per sagittas sine acumine, quarum una erat affirmativa et altera negativa. Morem

hujusmodi, quem Arabes استقسام vocabant, describit Wellhausen (1). Similem morem servabant Babylonii, ut constat ex Ezech. 21, 26 ss. Licet etiam apud Israelitas quaestio positiva et negativa poneretur ut patet ex 1 Sam. 14, 37 ss et 23, 11, tamen, ut observat Zapletal (2), cum saepius nullum adesset responsum, non debemus supponere *urim* et *tummim* fuisse solum duas sagittas vel duos lapides parvos, secus enim semper acceptum fuisset responsum. Hinc alii aliam explicationem quaerunt, ita v. gr. Ancessi, post Flavium (3), putat *urim* esse lucem et *tummim* tenebras; ac si gemmarum pectoralis (שֹׁהַן) Summi Sacerdotis variante splendore, Deus pontifici sciscitanti voluntatem suam manifestaverit. Quam explicationem Van Hoonacker dicit possibilem, licet ipse proponat pro *urim* et *tummim* objectum aliquod duplicis faciei, quarum una vel altera apparebat, vel nulla.

Nobis cum Zschokke (4) videtur Deum se revelare consuevisse interna mentis illustratione vel colloctione; quo supposito, sors illa sacra tantummodo documentum erat pontificem illa instructum, legitimum esse internuntium Deum inter et populum. Hanc conclusionem commendant omnia responsa divina data pontificibus consultantibus (Iud. 1. 1; 20, 18. 23. 28; 1 Sam. 10, 22; 23, 11. 12; 2 Sam. 5, 23 = Num. 27, 21; 1 Sam. 14, 37; 22, 10; 28, 6; 30, 7. 8; 2 Sam. 2, 1; 21, 1.), quae simul ostendunt sacro hoc oraculo Deum consulere non licuisse de negotio aliquo privato, sed de rebus publicis ad totius populi salutem spectantibus (5).

Destrueto templo salomonico, nubes sacra evanuit, nec in secundo templo iterum apparuit. Etiam oracula cessasse videntur, nam ex Esdr. 2, 63 et Neh. 7, 65 apparet eo tempore etiam sperari fore ut sacerdos, qui posset oracula dare per *urim* et *tummim*, exurgeret; tempore autem Macchabaeorum simili in conditione solum speratur fore ut legitimus surgat propheta : ὥς τοῦ ἀναστῆναι προφῆτην πιστόν (1 Macch. 4, 46; 14, 41). In trac-

(1) Cf. Zapletal, Vinc., Das Ephod in [Alttestamentliches], Freiburg i. Schweiz, 1903, p. 72.

(2) Zapletal, Vinc., op. cit., p. 74.

(3) Flav. Jos., Ant., 3, 8, 9 (ed. Niese), I, p. 152.

(4) Zschokke, Herm., Hist. sacra A. T. 6, p. 109.

(5) Zschokke, Herm., op. cit., p. 110. Idem tradit Kortleitner, F. X., Archaeologiae biblicae summarium, p. 75.

tatu mischnico « Sota » 9, 12 affirmatur a morte prophetarum priorum (i. e. ante exilium) cessasse usum oracula per *urim* et *tummim* explorandi. Josephus (1) — nisus illo supposito, oracula nempe nitore insolito lapidum sardonyncharum, quae in rationali Summi Sacerdotis gestabantur, proferri — testatur usum oraculorum et sardonyncharum nitorem cessasse jam ducentis annis ab eo

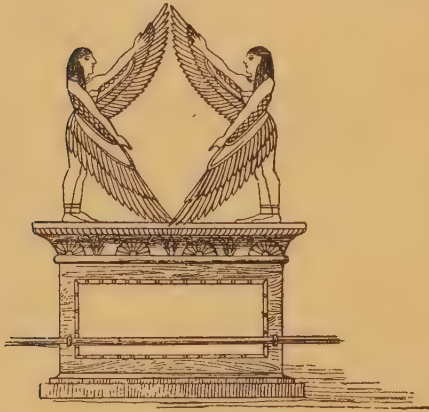


Fig. 3. — Arca foederis (restitutio auctoris).

tempore, quo librum III « Antiquitatum Judaicarum » conscripsit, cum Deus moleste ferret transgressiones legum suarum : « ἐπαύσατο μὲν οὖν ὁ τε ἐσσην καὶ ὁ σαρδόνυξ τοῦ λάμπειν ἔτεσι διακοσίοις πρότερον ἢ ταύτην ἐμὲ συνθεῖναι τὴν γραφὴν τοῦ θεοῦ δυσχεράναντος ἐπὶ τῇ παράθεσσι τῶν νόμων » (2). In fig. 3^a habes imaginem arcae foederis.

Tractanda superest descriptio Cherubim propitiatorium obumbrantium (Ex. 25, 18-22); verum cum haec descriptio a comperta figura Cherubim — saltem quantum fas est eam dignoscere — pendeat, de ea in sequenti paragrapho sermo erit ubi de Cherubim agetur.

(1) *Flav. Jos.*, Ant. 3, 8, 9 (ed. Niese), I, p. 152.

(2) Josephus opus suum de « Antiquitatibus judaicis » exarasse videtur circa finem anni 93 vel initio 94 labentis primi saeculi p. Chr.; nam ipso auctore teste (Ant., 20. 11, 2) hoc contigit 13 anno imperii Domitiani et 56 vitae ipsius Josephi. Jamvero talis annus 13 imperii Domitiani a 13 septembris 93 ad eandem diem subsequentis anni 94 protendebatur; ejus vero annus 56 incipiebat inter 13 septembris 92 p. Ch. et 15 martii 93 vel ad summum 15 martii 94. (Cf. *Fellen, J.* — *Bongioanni, L. E.*, *Storia dei tempi del Nuovo Testamento* (trad. dal ted.), Torino, 1913, II, p. 410, not. 22).

Si nunc ducentos computamus annos retrorsum pervenimus ad an. 106-107 a. Chr. seu ad ultimos annos regni Joannis Hircani. Ast nihil invenimus in hujus regis historia quod talem paenam ex parte Jahve mereatur, sicut est cessatio oraculorum; nam Joannes statum prosperum reipublicae judaeae procuravit, nec — saltem in quantum nobis servatum est — aliquid molitus est vel moliri passus contra Dei cultum; neque aliquod facinus sub ejus ultimis annis contra patriam religionem accidisse novimus. Josephus ergo suae assertionis veritatem relinquimus.

3° *De Cherubim.*

Cum de Cherubim inquirimus in hac paragrapho, non eorum existentiam investigamus; hanc enim ut certam et indiscussam habemus, quandoquidem de Angelorum ordine, quos Cherubim sacrae litterae vocant, Ecclesia certiores nos reddit. Investigationis nostrae scopus est tantum inquirere de vera forma inveniendi illorum Cherubim quos, Dei jussu, Moyses arcae foederis superimposuit. Seu, aliis verbis, invenire adlaboramus (quantum fas est eam invenire) veram formam seu figuram sensibilem Cherubim quos Deus Moysi conficiendos mandavit, veluti assessores visibiles sui throni in medio Israel.

S. Scriptura pluries de Cherubim loquitur: in historia paradisiaca, in quibusdam locis poeticis Psalmorum, in visione Ezechielis et in narrationibus biblicis, quae agunt de ornatu tabernaculi mosaici templique salomonici. In Cherubim paradisiacis angelos agnovit tota retro antiquitas; neque enim esse Cherubim merae mentis figmenta neque nuda symbola liquido patet ex Gen. 3, 22-24; talia enim non ponuntur ante paradisum ad custodiendam viam ligni vitae et ad hominem arcendum si forte illam repetere tentaret viam. Ast nihil textus Geneseos citatus nobis suppeditare potest relate ad formam Cherubim visibilem.

In poesi hebraica, praesertim in Psalmo 18, Hagiographus potentiam Jahve per tonitrua manifestatam describit; qua in descriptione Jahve exhibetur ut volans per aera super alas Cherubim, dum fulgura coram eo coruscant. In hac theophania Cherub apparet ut spiritus alatus tempestatis super quem Deus sedet, ac si Cherub esset personificatio nubium procellae, quae caelum maxima celeritate percurrunt. Cum hoc conceptu Cherub, aerae potestatis instar, Jahven in suis theophaniis sustinentis, mediis nubibus tempestatis, cohaeret illa Ezechielis descriptio in qua vates Jahven Cherubim alis insidentem tamquam equis cur-

rus divini repraesentat (Ezech. 1, 4 ss.); Jahve gloria ab ipsis sustentatur, medio igne undique currum divinum involvente (Ez. 1, 14. 26. 27).

Verum utraque poetica descriptio nullam projicit claritatem super veram Cherubim formam, in quam indagamus. Quod quidem eo vel magis dolendum est, quia in descriptione sive Exodi 25, 18-22 = 37, 7-9, sive 1 Reg. 6, 23-28 = 2 Par. 3, 10-13, res tam breviter expeditur ac si figura Cherubim tum arcae tum Sanctissimi lectorem vix latere posset. Neque magis rem illustrent frequentes librorum sacrorum textus de Jahve « sedente super Cherubim », v. gr. 1 Sam. 4, 4; 2 Sam. 6, 2; 1 Par. 13, 6; 2 Reg. 19, 15; Is. 37, 16; Dan. 3, 55 etc.; nam locutiones illae fidem in apparitionem Jahve mediis Cherubim arcae tantum confirmant, quin aliquid de illorum forma nobis indigent. Neque aliquid clarius nobis comparare possumus de Cherubim vera figura ex traditione ecclesiastica; haec enim non est tam unanimis et concors ut omne dubium tollat, praesertim pro Cherubim descriptis in visione Ezechielis. Hinc jamdiu S. Hieronymus candide fassus est Ezechielianae visionis obscuritatem altumque synagogae silentium hac super re : « in cujus (visionis) interpretatione omnes synagogae Judaeorum mutae sunt, ultra hominem esse dicentium et de aedificatione templi, quod in ultimo prophetiae hujus scribitur, aliquid velle conari (1) ». Qua incertitudine comperta, jam alii aliter rem dilucidare nisi sunt; et quidem vel philologico elemento inspecto, vel historia religionum compulsata. Nec immerito; quia, ut observat Vigouroux (2) pro Cherubim paradisiacis, cum res de fide non sit, quamlibet explicationem admittere fas est, modo inspirationi mosaicae non repugnet.

Quod ad originem attinet nominis, plures dantur explicationes a viris doctis propositae; neque mirum, cum ipsa origo nominis (saltem in quantum nobis servatum) ex hebraico enucleari nequeat. Alii Cherub a כְּרֵב aravit, derivari contendunt ita ut כְּרֵב idem sit ac arator, bos. Ad quam sententiam stabiliendam urgent quod כְּרֵב apud Ezech. 10, 4 parallelum habet שׂוֹר (Ezech.

(1) S. Hieronym., Comment. in Ezech. I, 4 [P. L. 25, 19].

(2) Vigouroux, F., Les livres saints et la critique rationaliste⁵, IV, p. 168.

1, 10). Aliis, ut Zschokke (1), magis arridet origo hujus vocis a כָּרַב = appropinquare, adstare; hinc כָּרַב significaret = propinquum, eum qui adstat, cfr. arab. قَرَب. Maurer componit כָּרַב cum כָּרַם (cfr. arab. كَرَم = nobilis fuit. Rosenmüller et Paulus Cherub derivant ex כָּרַב = anxietas; Talmudistae vero vocem Cherub compositam esse putant ex כָּרַב praepositione et רַבִּיָּא, ac si sensus esset « ut puer ». Alii ut Gousset et Røediger, litteris transpositis, legunt כָּרַב pro כָּרַב quasi sensus esset = jumentum (divinum). Pro quo sensu citant Ps. 18, 11 [hebr.] ubi Jahve Cherubim insidens exhibetur. Non pauci persicam potius originem praeferunt a voce كَرَفَس = prehendere, tenere; vel potius eam ex indo-germanica forma « grabh » = prehendere, deducunt. Pro hac derivatione citantur Eichhorn et Vatke. Gesenius (2) aliam in medium profert conjecturam, ac si vox כָּרַב idem significaret ac חָרַם (cfr. arab. حَرَم) = prohibuit a communi usu; qua sententia admissa, כָּרַב significaret = custodem, Dei satellitem, qui profanos arcet. Hae opinionum varietate perspecta, patet solius philologiae ope explicari non posse originem et primitivum sensum vocis hebraicae כָּרַב.

Si vero nunc historiae religionum ratio habetur, auctores iterum in varias abeunt partes. Tria sunt genera animalium quae afferuntur ad formam Cherubim explicandam :

1° entia alata aegyptiaca

2° assyriacae deitantes tauricae vel leoninae

3° grypes vel gryphi

Entia alata aegyptiaca alia corpore humano, alia corpore beluino praedita sunt. Hae sunt figurae omnibus notae sphingium, quae apponuntur tamquam custodes thronorum deitatum vel juxta templorum aditus hinc inde duplici serie parallela dispositae ex utroque latere *Dromos* seu viae sacrae, quae ad templum

(1) Zschokke, *Herm.*, Theologie der Propheten des Alten Testaments, Freiburg i. Breisgau, 1877, p. 252.

(2) Gesenius, *Gul.*, Thesaurus linguae hebr. et chald., Lipsiae, 1839, II, p. 711, sub voce כָּרַב.

ducebat. Sub dynastia XVIII mos invaluit varias templorum partes inter se ambulacris colligare, quae utrinque sphingibus cum capite humano et corpore leonino (*androsphinges*) vel cum



Fig. 4. — Sphinx aegyptiaca ex syenite lapide (*granit*).

corpore leonino et capite arietis (*criosphinges*) decorata erant (1). Custodiunt thronum in monumento aeneo detecto ab Ohnefalsch-Richter (2). Thronus hujusmodi portatur a duobus leonibus,



Fig. 5. — Entia alata aegyptiaca. — Dendera.

atque ad pedes deitatis duae jacent sphinges tamquam custodes throni. Pro imagine Sphingis cf. fig. 4^{am}.

Entia alata aegyptiaca cum corpore humano videmus utrumque latus throni deitatum sustinentia; cujus imaginis idea originalis videtur deprompta ab Iside Osiridem custodiente. De significatione et origine hujus emblematis legendaria cf. Maspero (3). Imaginem entium alis praeditorum cum corpore humano habes in

(1) Maspero, G., l'Archéologie égyptienne², Paris, s. a., p. 86.

(2) Cf. apud Dibelius, M., Die Lade Jahves, p. 77.

(3) Maspero, G., Hist. anc. des peuples de l'Orient classique, I, 175-176.

fig. 5^a. In arte assyriaca considerandae veniunt deitantes tauricae et leoninae. Tauri alati (cf. fig. 6^{am}) non secus ac leones, item alis praediti (cf. fig. 7^{am}), custodiunt ingressum ad domos regum assyriorum ad spiritus malignos pellendos. Hunc characterem tutelarem illarum divinitatum clare confirmant inscriptiones cuneiformes; sic in prismate Assarhaddon legitur : « in palatio isto *sedi* et *lamassi* (nomina assyriaca illarum divinitatum) propitii

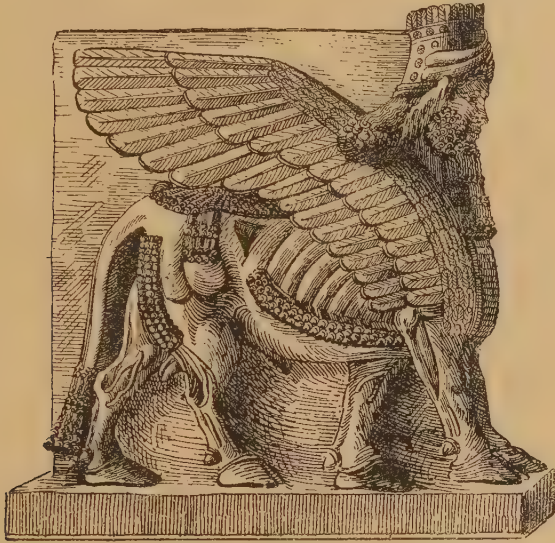


Fig. 6. — Taurus alatus (*Kerub*) assyriacus. — Khorsabad.

et custodes nemoris regii, meo cordi pergrati, vigilant jugiter nec unquam discedant ab hujus palatii moeniis » ; et infra : « exstruere feci ex ligno cypressino grati odoris valvas portarum auro argentoque decoratas, quas collocare feci ad orificia portarum. A dextris et a sinistris portarum ponere curavi *sedi* et *lamassi* lapideos, qui inibi stant ad malignum arcendum » (1). Praeter custodiam portarum, officium implent sustinendi divinitates. Sic cylindrus babylonicus quidam exhibet sculptam imaginem divinitatis super duo animalia incumbens (2). Similiter inveniuntur septem

(1) Perrot, G. — *Chippiez, Ch.*, Histoire de l'art dans l'antiquité, Paris, 1895, I, p. 280, nota 1^a.

(2) Perrot, G. — *Chippiez, Ch.*, op. cit., II, p. 647 ubi repraesentantur fig. 314 et 315 ex museo Nationali Parisiensi et museo Florentino.

entia mythologica tamquam portatores throni deitatum, inter quas Istar apparet sedens super duo entia alata tauriformia. Sic in lapidea sculptura Malthai — Mesopotamiae oppido 25 leucis ad septentrionem Mossoul — quam Place detexit juxta vicum homonymum (1). Item alia sculptura, in effossionibus Bogaz-Keui inventa,

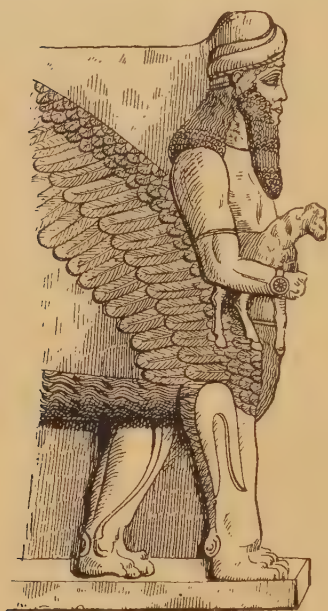


Fig. 7. — Leo alatus (*Kerub*) assyriacus. — Nimroud.

praebet divinitates stantes super quatuor animalia, ante aliam divinitatem stantem, super duos homines innixam. Cf. aliam sculpturam Bavian apud Perrot (2).

Paucis abhinc annis, Palaestiniologi plures antiquissimam formam Cherubim se invenisse opinati sunt in celebri altari thymiamatum *Räucheraltar* (cf. fig. 8^{am}), quod Sellin Ta'anak detexerat. Tale autem monumentum quod a Macalister (3) inter praeclarissima Palaestinae adnumeratur, exhibet nobis una cum imaginibus mythologiae paganae familiaribus, v. gr. arboris sacrae, quam entia alata appropriant alimentum inde haustura,

herois cum serpente luctantis etc., imaginem quae apprime correspondet imaginibus assyro-babylonicis supradictis; nam caput habet humanum, corpus vero belluinum alis praeditum, quod altare sustinet. Facies horum animalium juvenilem accusat aetatem, sexum virilem formamque organorum satis accurate insculptam. Haec inter animalia sculptae pariter sunt leonum imagines, qui aperto gutture rugientique aspectu apparent, quique bene quadrant cum aspectu Cherubim Assyriorum (4).

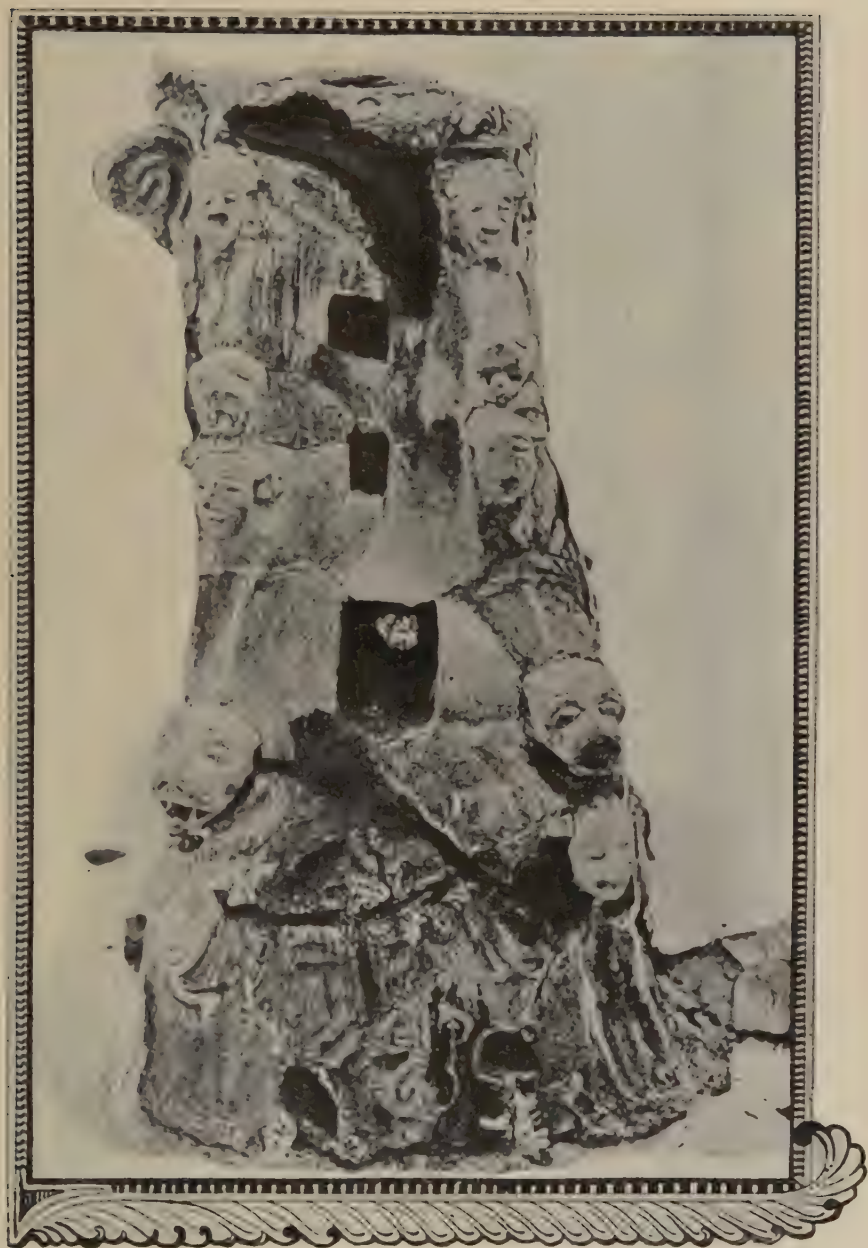
Forte usui religioso inservivit istud altare, quod affinitatem

(1) Cf. Perrot, G., *Chipiez, Ch.*, op. cit., II, p. 642.

(2) Cf. Perrot, G., *Chipiez, Ch.*, op. cit., II, p. 637.

(3) Vide apud Vincent, H., *Canaan d'après l'Exploration récente*, Paris, 1914, p. 181.

(4) Cf. Vincent, H., op. cit., p. 182-183.



8. — Altare incensi Ta'anak inventum.

quamdam praesefert cum altare thymiamatum (Ex. 31,1 et 37, 25 ss.), prasertim si admittitur mensuras pro altari tabernaculi mosaici cubito vulgari designari (= 0,450 mm.). Figurae Cherubim, quae ipsum decorant, in memoriam revocant sphinges aegyptiacas vel tauros alis praeditos, sed faciem habentes humanam, quae — ut vidimus — in Assyria templorum aditus ornabant. Leones qui Cherubim interjacent cohaerent cum illis, qui *Sindjirli* detecti sunt (1), necnon cum leonibus basalticis, qui a Thirsch et Hölscher prope *Seikh-Sa'ad* (in Transjordanica) inventi sunt. Ad eandem affinitatem artisticam spectat leonis simulacrum, quod



Fig. 9. — Grypes assyriaci.

Savignac apud Sueida reperit (2). Totum vero monumentum generatim adscribitur saec. VIII-IX ant. Chr., quo tempore israelitica monarchia, veteribus Canaanaeorum moribus abrogatis, cultum nationalem totis viribus promovebat (3).

Tertia species animalium, quae affertur ad figuram Cherubim explicandam, sunt grypes (cfr. gr. γρύψ), forte ab indo-germanica radice « grabh » = prehendere. Hoc nomine intelliguntur figurae quaedam mixtae leonis scil. alis praediti cum capite aquilae (cf. fig. 9^{am}) ut in unica forma fortissima animantia aeris et terrae complectantur. Hanc imaginem plures populi adoptarunt, sed ejus origo apud Hittitas quaerenda est, cujus populi gryps in hoc maxime ab Assyriorum et Babyloniorum similibus imaginibus differt, quod non ut animal rapax et crudele, sed ut avis majestate plena rerum sacrarum custos apparet. In recentioribus

• (1) Cf. *Dibelius*, die Lade Jahves, p. 8, fig. 6.

(2) Cf. *Vincent*, H., Canaan d'après l'Exploration récente, p. 184, nota 1^a.

(3) Cf. *Vincent*, H., op. cit., p. 185.

Syriae monumentis grypes repraesentantur ut vectores currus divini Helios, quae idea cohaeret cum conceptu dei indicis Solis alis grypum insidentis, de quo loquitur Philostratus (1). In Aegypto tales repraesentationes apparent solum in monumentis « novi imperii », at profundiore significationem religiosam non habent sed partem constituunt decorativam culturae asiaticae. In arte mycenica gryps exhibetur tamquam animal rapax, ingens, mirabiliter celer et ordinarie pingitur volans vel currens. Apud Babylonios et Assyrios invenimus grypem satis notum tamquam typum Tiamath, quae ordinarie repraesentatur cum capite leonis et interdum cum capite aquilae, pugnans cum alia deitate (Marduk) (cf. fig. 10^{am}), vel eam sustinens (2). Eadem figura cornibus ornatur apud Persas. Apud Hittitas munus grypium est arborem sacram custodiendi; penes Graecos vero speciale grypis munus est auri custodia. Horum vero habitaculum prope ortum solis esse credebatur; ideo forte Philostratus, in « vita Appollonii » 3,48 Helio tribuit bigam a grypibus tractam; sed ipse jam notat hanc opinionem indiciae esse originis (3).

Nunc quaerere licet quamnam connexionem exhibeant ista animalia cum figuris Cherubim, quae arcae erant superimpositae? En difficilis solutio hujus ardui problematis. Critici plures autumant animalia praedicta intimam praeseferre connexionem cum Cherubim, eo sensu quod animalia illa mythologica apud diversissimos populos originariam formam Cherubim praebent, licet non perpolitam cultura religiosa monotheistica Israelitarum. Sic de Saulcy (4) probare nisus est Cherubim Geneseos et arcae fuisse tauros alis praeditos similes illis, qui palatia assyriaca custodiunt. Frd. Delitzsch (5) Cherubim Geneseos saltem, assyriacis *Kirubu* comparavit. Similiter Lenormant Fr. (6) eandem adstruxit identitatem dicens : « imaginationem poeticam Hebraeorum sibi repraesentasse Cherubim custodes aditus Paradisi tamquam

(1) Cf. *Cheyne, T. K.*, in *Encyclopaedia Biblica*, Cheyne and Black, I, col. 745, sub voce « Cherub ».

(2) Cf. *Maspero, G.*, *Hist. anc. des peuples de l'Orient classique*, I, p. 541.

(3) Cf. *Dibelius, M.*, *die Lade Jahves*, p. 82.

(4) *De Saulcy*, *Histoire de l'Art judaïque*, Paris, 1858, p. 23-29.

(5) *Delitzsch, Fried.*, *Wo lag das Paradies*, Leipzig, 1881, p. 105-155.

(6) *Lenormant, Fr.*, *Essai de Commentaire de Bérose*, Paris, 1871, p. 81.

eorum analogos (Kirubu) palatiorum assyriorum ». Ed. Reuss (1) in Cherubim nihil aliud videt nisi entia fabulosa, qualia auctores classici narrant fuisse in regionibus aquilonis ad aurum custodiendum (v. gr. grypes de quibus apud Herodotum 4, 13, 27). Cheyne (2) putat Cherubim primitivorum Hebraeorum magis ad similitudinem grypis accessisse, qui non erat divinus, sed assessor



Fig. 10. — Tiamat luctans cum Marduk.

divinitatis, cujusque origo nunc Hittitis adscribitur. Quam primitivam formam Cherubim hebraici Ezechiel conjunxit cum imagine tauri divini babylonici alis praediti. Ryle (3) probabilius autumat et nomen et rem in Cherubim fuisse ex primitiva phasi conceptionis religiosae Asiae occidentalis depromptam, licet « auctores, qui sub influxu cultus Jahvistici scripserunt, se abstinerint a quavis descriptione danda, quae similitudinem claram cum symbolismo religioso aliorum populorum praebere posset ». Zschokke (4) tenet formam Cherubim fuisse complexam, licet

(1) *Reuss, Ed.*, *L'histoire Sainte et la Loi*, Paris, 1879, p. 299-300.

(2) *Cheyne, T.K.*, in *Encyclopaedia Biblica*, Cheyne and Black, I, col. 745, sub voce « Cherub ».

(3) *Ryle, H. E.*, in *Dictionary of the Bible*, Hastings and Selbie, I, p. 377, sub voce « Cherub ».

(4) *Zschokke, Herm.*, *Die Theologie der Propheten des Alten Testaments*, p. 253.

praevalenter formam seu aspectum praetulerint humanum. Habuerunt scilicet figuram humanam; sed, cum haec non sufficeret ad essentiam Cherubim exprimendam, necessitas orta est huic figurae coniungendi attributa etiam aliarum creaturarum, quae summas vires repraesentant vitales, robur nimirum tauri, leonis dignitatem et celeritatem aquilae, adjectis alis ad designandam harum creaturarum dignitatem superterrestrem, non alligatam limitibus spatii terreni. Aliis verbis, strictam identitatem adstruit inter Cherubim Ezechielis et Exodi seu arcae.

Omnium horum auctorum opiniones discutere non vacat. Attamen, cum in re satis incerta facilis hypothesebus pateat aditus, prius observationes de difficultate admittendi unam alteramve opinionem praemittimus, nostram deinde sententiam prolaturi.

Inprimis concedere non possumus animalia aviformia, quae grypes dicimus, potuisse figuram Cherubim primitivam praesferre; haec enim animalia aviformia cum nonnisi in imaginatione populari exstiterint nec ullam profundiorum significationem religiosam habuerint, sed tamquam merum ornamentum architectonicum vel pictorium fuerint, parum inservire potuerunt ad arcam sacram ornandam divinamque majestatem, quae super *cap-poreth* sub nubeculae forma apparebat, sustentandam. Insuper, ut observat Zschokke (1), usus Cherubim pro figuris in visione fundatur in persuasionem talia entia revera exstitisse, nec symbolica biblica ullum nobis praebet exemplum alicujus prophetae, qui sibi ipsi repraesentavit ideas abstractas vel imagines phantasticas seu imaginarias tamquam entia viventia. Symbola enim non sumuntur nisi ex rebus revera existentibus; et symbola, quae in tabernaculo et in templo adhibebantur, erant veluti corporeizatio vel obumbratio eorum spirituum (quos Cherubim vocamus) in regno Dei. Ergo plasticæ etiam repraesentationis Cherubim ratio fuit desumpta ex eorum reali existentia. Deinde, Cherub, uti ex pluribus V. T. locis liquet, v. gr. 1 Sam. 4, 4; 2 Sam. 6, 2; 2 Reg. 19, 15; 1 Par. 13, 6; Is. 37, 16; Dan. 3, 55 etc., apparet ut assessor Jahve, ut ens vivum, divinitati proximum (2); hanc autem excel-

(1) Zschokke, *Herm.*, Die Theologie der Propheten des A. T., p. 252.

(2) Hoc patet ex Ezech. 28, 14-16 ubi Propheta principem Tyri comparat, propter excellentiam ipsi divinitus collatam, Cherubim et Elohim.

lentem dignitatem figuris legendariis aviformibus repraesentari non licuit, ut per se patet.

Ad Cherubim (*Kirubu*) assyriacos quod attinet non una difficultas obstat quominus in eis veram Cherubim formam seu figuram videamus. Licet enim in visione Ezechielis forma Cherubim, quae a vate describitur, proxime accedat (1) ad *Kirubu* Assyriorum, regione attenta ubi propheta theophaniam illam admirabilem vidit, tamen parum ad rem facere poterat illa forma cherubica pro arca ornanda, praesertim quia, ut notat Lesêtre (2), difficillime in cultum divinum induci potuerunt objecta, quae non diu ante arcae confectionem, occasionem praeberant Israeli deficienti a cultu Jahve ad vituli aurei venerationem. Adde difficultatem explicandi de Cherubim tauriformibus extensionem alarum non secus ac mutuū ad invicem respectum, nisi admittatur eos sibi mutuo terga vertisse, quod aperto sacri textus sensui repugnat. Praeterea, si supponamus duos Cherubim tauriformes *capporeth* fuisse impositos, vix intelligi potest quomodo, attenta exiguitate spatii, quod super *capporeth* patebat, Cherubim tauriformes forma erecta alisque expansis locum invenire potuerint sufficientem super tabulam auream propitiatorii. Idem dicendum est de Cherubim leontomorphis; eadem enim utrinque difficultasprehenditur.

Neque melius rem explicaret hypothesis Cherubim formae sphingae (cf. fig. 11^m), licet Clemens Alexandrinus id docuerit (in libro 5 Stromatum) asserens aegyptios mutuatos esse suas sphinges a Cherubim eosque in aedibus suis sacris posuisse (3). Talem enim opinionem Alexandrini Doctoris vix est qui admittat hodie, praesertim si consideretur Hebraeos potius, utpote pauperiores, ab Aegyptiis ditioribus quaedam suae culturae religiosae elementa desumpsisse. Caeterum pro sphingibus eadem subsistit difficultas ac pro *Kirubu* assyriacis, scilicet impossibilitas explicandi extensionem alarum, mutuū utriusque Cherubim respectum, formaeque erectionem.

(1) *Knabenbauer, Jos.*, Commentarius in Ezechielem Prophetam, Parisiis, 1890, p. 23.

(2) *Lesêtre, Henry*, Dictionnaire de la Bible, Vigouroux, II, col. 660, sub voce «Chérubin».

(3) Cf. *A Lapide, Corn.*, Comment. in S. Scripturam², cura A. Crampon, Parisiis, 1866, I, p. 642.

Unica quae suppetit nobis probabilitas eā est, quae ad figuras vere humanas alis praeditas, quales apud Aegyptios conspicimus, recurrit. Tales enim figurae melius cum arcae dignitate — quae thronum Dei constituebat — conveniunt; praesertim cum illis quae alias a Scriptura Cherubim attribuuntur, quorum sensibiles imagines Cherubim arcae fuisse vix est qui dubitet. Cherubim enim praeditos intellectu et ad ordinem homine superiorem pertinere, patet ex historia paradisiaca Gen. 3, 22-24, quam de Angelis hu-



Fig. 11. — Sphinx alata.

mana forma indutis intellexerunt Patres et catholici exegetae bene multi (1). Idem consequitur etiam ex carmine lugubri contra regem Tyri, quem Ezechiel 28, 2-19 « plenum sapientia » vocat, ejusque sapientiam et potentiam increpat, quia « se deum vocaverat et in throno divino se sedere jactaverat ». Illic rex ab Ezechiele repraesentatur ut Cherub extentus et protegens, in monte sancto Dei inhabitans, seu ut locum occupans maxime tutum et inaccessum, originem habens altiore et caelestem. Seu, aliis verbis, — prout ex reliquo textu elucet — uti Cherub eminet prae homine mortali, ita rex quoque prae reliquis civibus, origine et dignitate a diis auctoribus praestat (2). Porro si existere dicuntur Cherubim et originem habere homine superiorem exhibentur,

(1) Cf. *Knabenbauer, Jos.*, Comment. in Ezech. Proph., p. 290-291.

(2) Cf. *Vigouroux, F.*, Les livres saints et la Critique rationaliste⁵, Paris, 1902, IV, p. 168.

secundum ea quae caeteroquin in sacris litteris nobis offeruntur, necessario sequitur Cherubim angelis adnumerari debere, id quod cum variis locis Apocalypseos, ubi Cherubim inter Caelites apparent ad thronum Dei et Agni adsistentes, maxime congruit; cfr. Apoc. 4, 6; 5, 6. 8. 14; 6, 1; 7, 11; 14, 3; 15, 7; 19, 4. Ipsi enim saepius apud Ezechielem vocantur *חַיִּיִּם*, cfr. Ezech. 1, 5. 14. 15. 19. 20. 22; 10, 7. 20, qua voce cum quadam epitasi designantur vita eximia praediti. Deum praeterea assistunt, gloriam ejus portantes (Ezech. 10, 4. 18) et super propitiatorium figuris exprimebantur ubi praesens Dei majestas et gloria apparebat, eo nempe in loco, quo Deus tamquam vivens se exhibebat, populo suo vitam largiturus.

Quae si omnia prae oculis habeantur, manifeste patet ad tam insignes creaturas, ad tam excelsam dignitatem, ad tam praeclarum munus exprimendum minime decuisse inferiores assumere creaturas quantavis potentia, majestate et celeritate pollentes. E contra maxime congruit humana species et forma, quae ut portatrix et vas animae immortalis est corporeitas perfectissima et ideo maxime apta ad visibilitatem entium caelestium exprimendam (1).

Cum dicimus Cherubim formam habuisse humanam, non necessario recurrendum est ad consimilem Aegyptiorum figuram, quae in pompis funebribus muro depictis vel in decoratione ornatuque navis sacrae Aegyptiorum, quae in processionibus circumferebatur, quacque *bari* vocabatur, frequenter occurrit, ac si Cherubim illius figurae nuda reproductio esset; nam parum credibile est solam imaginem a Deo permissam, imo jussam, in constructione tabernaculi templique, ex ethnica vel idololatrifica origine fuisse depromptam. Cum enim Hagiographus referat confectionem horum Cherubim eorumque relationem ad arcam sine ullo praedicio violandi praeceptum divinum « de non faciendo sculptile », concludere possumus talem Cherubim figuram non ad extraneam originem revocari debere, sed cum idea originis nationalis ipsorum Israelitarum colligari (2).

Nolumus tamen diffiteri Israelitas, licet independentes in con-

(1) *Zschokke, Herm.*, Die Theologie der Propheten des A. T., p. 253.

(2) Cf. *Ryle, H. E.*, in Dictionary of the Bible, Hastings and Selbie, I, p. 278, sub voce « Cherub ».

ceptu religioso Cherubim, ab Aegyptiis saltem modum, quo hanc conceptionem plastice reproducerent, mutuatos esse. Neque id Deo indignum existimandum est, simulacra nempe quaedam gentilium in suos convertere usus; nam in rebus, ritibus et caeremoniis sacris Judaeorum haud pauca praecipi et inveniri, quae cum rebus aegyptiacis maximam habent similitudinem, nemo ambigit (1). Haec porro instituta optime potuerunt ab omni superstitionis specie mundari atque in divinum cultum induci, quemadmodum contigit de arca, cujus similitudo cum arcis, in quibus Aegyptii idola sua circumducebant in pompis religiosis, neminem fugit. Quam misericordem Dei oeconomiam jam notaverat S. Chrysostomus (2): « noli indignum Deo putare, quod per stellam Magos vocaverit; secus enim judaica quoque improbes oportet, sacrificia nempe, purificationes, neomenias, arcam ipsumque templum: haec quippe omnia ex gentium crassitudine ortum duxere. Attamen Deus ad errantium salutem his se passus est coli, quibus gentiles daemones colebant, illo tamen cultu tantisper (μικρόν) mutato, ut illos paullatim a consuetudine pristina abductos ad sublimem philosophiam deduceret ».

Hac prolixiori de forma Cherubim disquisitione praemissa, facilius intelligi potest quod Hagiographus de iisdem Cherubim arcae nobis tradit: « facies quoque Cherubim aureos opere productili, faciesque eos ex utraque extremitate *capporeth*; et facies Cherub unum in extremitate hac et Cherub alterum in extremitate altera: ex *capporeth* facies Cherubim ad utramque illius extremitatem; et erunt Cherubim extendentes alas suas desuper et protegentes *capporeth* alis suis; et facies eorum ad invicem, versus *capporeth* erunt (versae) facies eorum » (Ex. 25, 18-20). Ergo Cherubim ad duas extremitates *capporeth* collocati erant et quidem ita, ut se mutuo respicientes vultus haberent demissos versus *capporeth*, qua arca operta erat. Non dicitur utrum fuerint stantes an proni, sed ex collatione horum cum Cherubim templi salomonici rationabiliter conjicere possumus eos fuisse stantes. Alas praeterea habebant expansas et quidem ita ut unus alam alterius expansam

(1) Cf. Knabenbauer, Jos., Comment. in Ezech. Proph., p. 23.

(2) S. Chrysostomus in Matth. Hom. 6, 3 [P. G. 57, 65].

contingeret. Cherubim denique valde probabiliter erant ex eadem massa aurea confecti ac *capporeth*, ita ut unum quid efformarent, hoc enim erui videtur ex v. 19 supra citato.

Duobus ultimis versiculis Hagiographus suam de arca et Cherubim descriptionem concludit : « et pones *capporeth* super arcam, in qua repones testificationem quam dabo tibi; et apparebo tibi inibi et loquar tecum desuper *capporeth* de inter duos Cherubim, qui super arcam testimonii (erunt), quaecumque praecepam per te filiis Israel » (Ex. 25, 21-22). Hic continetur indicatio de arcae contentu et ratio datur, qua Deus sua jussa Moysi revelaturus erat; sed de his jam plura superius diximus. Nunc tractandum nobis superest ultimum punctum hujus capitis, nempe inquisitio in institutiones religiosas aliorum populorum, quae aliquam relationem similitudinis cum arca foederis habere possunt; de quo sequens paragraphus aget.

4^o *Collatio Arcae cum similibus
aliorum populorum religiosis institutionibus.*

Hucusque consideravimus arcam in se sine ullo respectu ad historiam religionum; verum, ejus momentum religiosum vix intelligi potest, nisi conferatur cum similibus aliorum populorum institutionibus religiosis.

Compertum est omnibus singulas religiones habuisse unam alteramve institutionem vel objectum aliquod divinitati sacrum, quo vel divinitas significaretur, vel portaretur, vel ejus attributa exprimerentur. Huc revocantur quaedam arcae sacrae, *κισται μυστικαί* (cistae mysteriorum), sedes in forma cistarum, throni vacui (*leere Throne*), naves sacrae, quae unam alteramve relationem possent habere cum arca foederis. Hinc operae pretium erit in tales institutiones religiosas indagare ut arca majori luce appareat in suo ambiente historico, similitudines illius cum aliis institutis religiosis dignoscantur, differentiae etiam in lucem ponantur.

Cistae sacrae aliae ad imagines deorum recondendas, aliae vero cultui mysteriorum inserviebant. Cistae pro imaginibus deorum praeprimis in usu erant apud Aegyptios, praesertim in diebus festivis. De hoc more certiores nos reddit Herodotus (1), qui memorat solemnes panegyres fieri solitas Bubasti, Busiri, Sai, Helio- poli, Buto et Papremi. His festis simulacrum dei, quod in parva aedicula lignea deaurata ἐν νηϝὶ μικρῷ ξυλίνῳ κατακεχρυσωμένῳ inerat, pridie diei panegyris in aliud templum deferebatur; inde vero die festo eductum super plastrum circumferebatur, magnis oblatis sacrificiis et multo vino absumpto, dum populus lucernas accensas deferebat (2). Figuram aediculae vel cappellae lignae in qua imago dei reponebatur affert Dibelius (3), quam etiam nos reproducendam curavimus in fig. 12^a.

(1) *Herodotus*, Hist. 2, 59 (ed. Didot), p. 91.

(2) Cfr. *Herodotum*, Hist. 2, 62-63 (ed. Didot), p. 92.

(3) *Dibelius*, M., Die Lade Jahves, p. 89, fig. 8^a.

Etiam apud alios populos tale cistarum genus obtinuit. Pausanias (1) narrat post expugnationem Troiae a Graecis, dum capta praeda divideretur, Eurypylo Euaemonis filio arcam obtigisse, in qua inclusum fuerat Bacchi signum, quod a Vulcano fabricatum putabant, dono vero a Jove Dardano datum. Secundum aliam legendam illa arca relicta fuit ab Enaea in fugam se conjiciente; alii vero cistam illam a Cassandra abjectam dixerunt ut Graeco, qui eam forte sustulisset, malum afferret. Et revera, cum eam Eurypylos aperuisset, statim ut simulacrum conspexit, mentis impos factus est (2). Huc cistae Idalion et Athienu spectant, quarum imagines afferre curavimus ex Dibelio desumptas (3), cfr. fig. 13^{am}.



Fig. 12. — Arca sacra aegyptiaca.

In alia cistarum specie, quae *μυστικαί* vocabantur, non dona pro

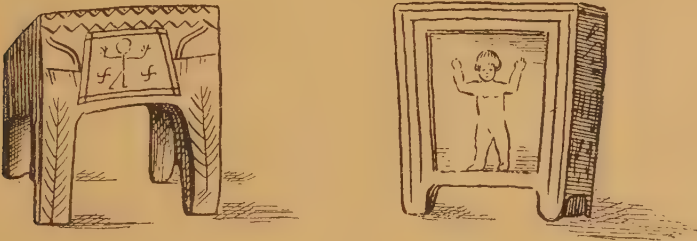


Fig. 13. — Cistae sacrae Idalion et Athienu.

sacrificiis sed sancta quaedam et mysteriosa symbola recondabantur (4), unde nomen traxerunt. De eis saepius loquuntur scriptores profani. Sic Ovidius :

Condita si non sunt Veneris mysteria cistis...

Attamen inter nos medio versantur in usu.

Sed sic, inter nos et latuisse velint (5).

(1) *Pausanias*, 7, 19, 3 (ed. Didot), p. 347.

(2) *Pausanias*, 7, 19, 6-7 (ed. Didot), p. 347.

(3) *Dibelius*, *M.*, *Die Lade Jahves* fig. 9^a et 10^a, p. 90.

(4) *Jahn*, *Otto*, *Die Cista Mystica*, Berlin 1869, p. 319.

(5) *Ovidius*, *De arte amatoria*, 2, 609 (ed. Teubner), II, p. 220.

Similiter Valerius Flaccus (1) commemorat cistas mysticas in cultu Bacchi et Catullus (2) obscoenum harum cistarum characterem notat :

Pars obscura cavis celebrabant orgia cistis

Orgia, quae frustra cupiunt audire profani.

Earum existentiam etiam in cultu Demetris testatur Pausanias (3), ubi in descriptione picturarum Polygnoti, quae Lesche Delphorum templum decorabant, notat cistam sacram, quam Cleoboea genibus sustinet, quamque ejusdem esse formae dicit ac ea quae Cereri fieri consuevit (4). Etiam in aliis cultibus mysticis erant in usu *κίσται μυστικαί* v. gr. in mysteriis Aphroditis in insula Cypro (5). Pariter Plutarchus (6) *κίστης μυστικῆς* commemorat in mysteriis eleusinis, quae Athenis celebrabantur, dum Apulejus (7) et Tibullus (8) existentiam talium cistarum in cultu Isidis et Osiridis commemorant (9).

Earum contentum, teste Clemente Alexandrino (10), erant — saltem pro cistis Bacchi — hujus obscoena, quibus adjiciebantur symbola quaedam propagationis v. gr. planta virens pisacearum, placentae in forma pyramidis et globorum, cucurbita, grana salis, serpentes, poma granata et racemus hederæ.

Si nunc comparamus has cistas cum arca, vix aliqua externa relatio inter hanc et illas deprehendi potest; etiam significatio omnino alia est, nam omnes illae cistae sacrae, praesertim Aegyptiorum, ad imagines deorum continendas inserviebant. Porro Israelitae quovis tempore a cultu iconico et a repraesentatione sensibili Jahve abhorruerunt. G. Dalman paucis abhinc annis

(1) *Valerius Flaccus*, Argonauticon 2, 265-7 (ed. Teubner), p. 32.

(2) *Catullus*, Carmina 64, 259 (ed. Teubner), p. 47.

(3) *Pausanias*, 10, 28. 3 (ed. Didot), p. 531.

(4) In Collegio Romano asservatur statua marmorea repraesentans Demetrem sedentem, juxta se habentem bovem ex una parte et porcum ex alia, una cum parva cista Bacchicae omnino simili. *Jahn, Otto*, Die Cista Mystica, p. 330.

(5) *Jahn, Otto*, Die Cista Mystica, p. 331.

(6) *Plutarchus*, Vitae parallelæ, Phocion 28 (ed. Didot), p. 899.

(7) *Apulejus*, Metamorphos., 11, 11 (ed. Teubner), p. 260.

(8) *Tibullus*, Carmina 1, 7, 48 (ed. Teubner), p. 16.

(9) In cippo sepulchrali Babilliae Varillae, quae repraesentat in parte anteriori defunctam ipsam in habitu Isidis cum sistro et situla, invenitur in utraque parte cista mystica. *Jahn, Otto*, Die Cista Mystica, p. 332.

(10) *Clem. Alexandrinus*, Protrepticos c. 2, 6 [P. Gr. 8, 88-89].

imaginem Jahve se invenisse putavit (1) in celebri sigillo אלשמי בן גדליהו, quod reproducimus in fig. 14^a. Insuperata illa detectio sic placuit doctis, ut statim ut splendidum exemplum (*eklatantes Beispiel*) ab aliquibus adductum sit ad demonstrandum Israelitas potuisse Jahve imagine aliqua repraesentare. Sic v. gr. Benzing et Gressmann hoc sine nulla haesitatione docuerunt. Verum ut ex analysi accuratissima Vincent (2) constat, illa detectio tam momentosa non est, nec principium aniconicitatis infirmat, quandoquidem sigillum illud manum falsarii accusat tum ratione mate-



Fig. 14. — Sigillum judaicum Elišama' filii Gedaliahu imaginem pseudo-Jahve referens. — Jerusalem.

riae sigilli, tum ratione scripturae litterarum, tum denique ratione repraesentationis ipsius pseudo-Jahve.

Neque melius rem explicat Schwally, qui arcam connectit cum cistis fetichisticis, quae in usu fuerunt apud varios populos. Idem dicendum est de opinione H. Winckler, qui arcam comparat cum cista sacra Tammuz. Eo minus relatio institui potest inter arcam et cistas mysticas nam arca, quae tam saepe interfuit in historia populi electi ut symbolum Jahve nunc misericorditer populo opitulantis, ut in transitu Jordanis, nunc hostes plagis afficientis, ut contigit Philistaeis, numquam ut cista obscura et misteriosa considerari potuit, quae nec minimam relationem habere posset cum propagatione. Totus itaque hujus inquisitionis exitus est negativus.

Quod attinet ad naves sacras, variae dantur parallelae institutiones apud varios populos ut *merqaba* Babyloniorum seu navicula sacra super quam deus Sol oceanum caeli percurrebat.

(1) Cfr. Dalman, G., Ein neugefundenes Jahvebild [Palästinajabrbuch, II, 1906], p. 44-49.

(2) Vincent, H., Pseudo-figure de Jahvé récemment mise en circulation [Revue Biblique 1909], p. 121-127.

Jam Gudea narrat quomodo deus Sol navi insidens veniebat ad festum Ninib (Ninghirsu) et quomodo magna deorum processio navibus insidentium Babylonem veniebat occasione festi novi anni (1). Navi insidens exhibetur dea Allat, regina Hades, percurrentes tartarea regna (2).

Hujusmodi naves sacrae saepius repraesentabantur apud Aegyptios. Super navem sacram exhibetur deus Sol fluvium caeli percurrentes inter acclamationes deorum utramque fluminis ripam incolentium. Post eum luna navem sacram conscendens « secus propugnacula mundi » perambulat terram. Hanc sequuntur Jupiter (*Uapshetatu*), Saturnus (*Kahiri*), Mercurius (*Sobku*), Venus (*Bonu*), Orion (*Sahu*) et Sirius (*Sopdit*), singuli navem sacram conscendentes et peragentes iter caeleste (3). Praeter divinitates astrales, exhibentur super navem sacram navigantes Chopri — deus scarabeus — qui solem hiemalem repraesentabat, et animae defunctorum (post vitam terrestrem) ut navi solari vecti Hades ingrederentur (4).

Sed praecipuus usus navium sacrarum in Aegypto fuit sustinendi *naos* seu cellam scaram in qua imago divinitatis vel aliquod emblema divinum ut serpens, felis et alia hujusmodi. Tales naves, teste Herodoto (5), vocabantur *bari* et generatim ex ligno pretioso, imo ex auro vel argento confectae erant. Sic ex auro confecta est « bari » votiva Pharaonis Kamosu, quae nunc in museo Gizeh asservatur (6). Eandem formam habebant ac naviculae quae Nilum percurrerant. En quomodo Seti I *barim* sacram a se Ammon-Ra dicatam in aula hypostili templi Karnacensis describit : « ipsa erat auro obducta, micans lapidibus pretiosis... flumen illuminabat suo splendore sicut sol oriens. Eam acclamabat populus quoties Theben versus adverso flumine subibat (7). In hujus naviculae medio surgebat « *naos* » seu aedicula sacra, quam interdum duo entia divina alis obumbrabant; ad proram

(1) Benzinger, I., Hebräische Archäologie²; p. 311.

(2) Maspero, G., Histoire ancienne des peuples de l'Orient classique, I, p. 690-691.

(3) Maspero, G., op. cit., I, p. 90-97.

(4) Maspero, G., op. cit., I, p. 196-197.

(5) Herodotus, Hist. 2, 96 (ed. Didot), p. 101.

(6) Maspero, G., op. cit., II, p. 81.

(7) Cfr. Vigouroux, F., La Bible et les découvertes modernes⁶, II, p. 531.

vero et ad puppim divina emblemata, affabre confecta, erant; cfr. fig. 15^{am}. In quadam stela, quae nunc in museo Bulac asservatur, exhibetur navis sacra sacerdotum humeris delata, dum mulieres choreas ducentes sequuntur eam lyris et tympanis concrepantes.

Duae adhuc asservantur ex illis aediculis sacris seu *naos* in

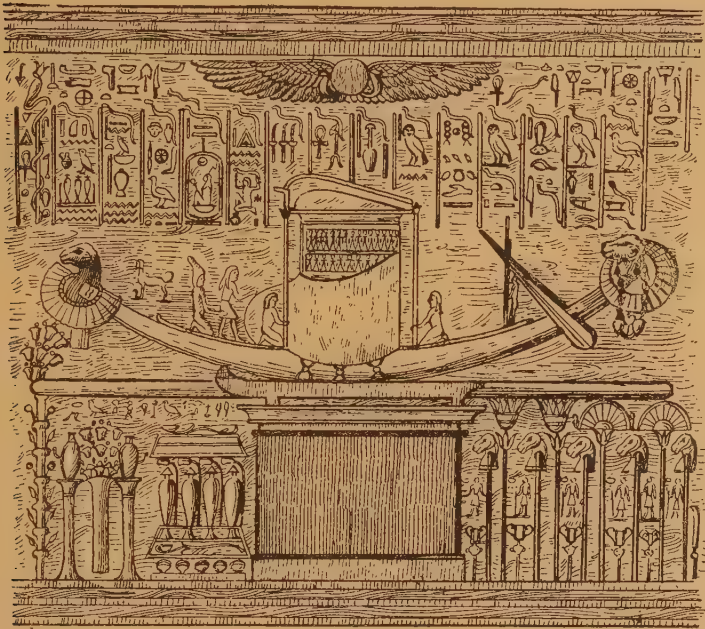


Fig. 15. — « Bari » seu navis sacra aegyptiaca.

museo Louvre. Utraque ex syenite lapide (*granit*) roseo et monolitho confecta est. Prior, quae ab Ahmes vel Amosis rege circa an. 580 ad finem XXVI dynastiae dedicata est, habet altitudinis metra 2, 26, latitudinis 0,96 et 1,15 profunditatis seu longitudinis. Altera, quae nomen praesefert Ptolomaei VII Evergetis II (circa a. 147 a. Chr.), sacra erat Isidi non secus ac prior. Praeter istos *naos* lapideos Aegyptii utebantur etiam *naos* ligneis, quorum plerique ex temporum injuria atque materiae corruptibilitate deperditi sunt. Unus adhuc superest, in museo Augustae Taurinorum asservatus, quem nos reproducimus in fig. 16^a. Ast ejus mensurae sunt multo inferiores duobus monumentis lapideis citatis. Decoratio ejus valde accedit ad duos *naos* lapideos, quos com-

memoravimus. Porta hujus *naos*, quae adhuc conservatur, olim sigillo munita erat eamque solus rex vel summus sacerdos reserare poterat, prout nos edocet inscriptio stelae *Gebel-Barkal*. Contentum hujus *naos* erat serpens sacer.

Analogiae quaedam inter *naos* aegyptiacum et arcam neminem effugiunt; nam uterque ex ligno confectus erat et usui sacro des-

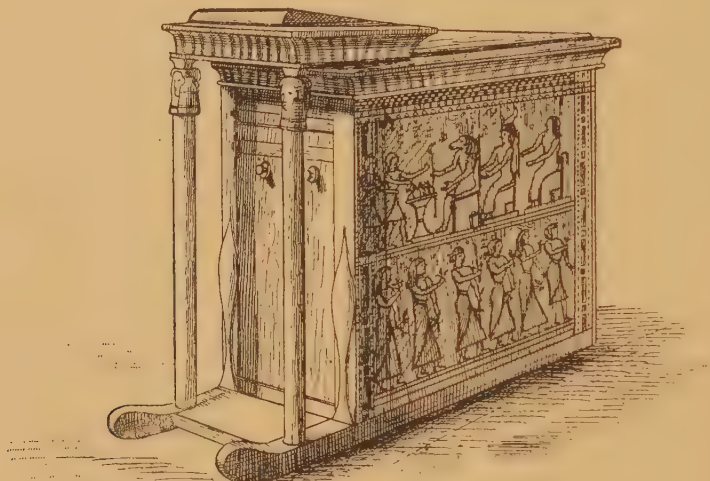


Fig. 16. — « Naos » seu tabernaculum portatile aegyptiacum.

tinabatur. Verum, dum *naos* erat templum exiguae dimensionis, in quo imago vel emblemata divinitatis inerat, arca erat tantum cista sacra, quae recondendis tabulis legis inserviebat. Analogia magis perspicua erat praesentia Cherubim super arcam, quorum figura accedit aspectui divinitatum aegyptiacarum alas super cistam sacram extendentium (1).

Tertium obsectorum genus, quae tamquam parallela arcae adducuntur, sunt sedes in forma cistae. Sedes hujusmodi in aegyptiaca arte coalescunt plano horizontali quatuor pedibus sustentato, qui formam animalium referunt ut sedes Amenotbes III, cfr. Maspero (2). Aeque communiter adhibebantur sedes in forma cistae,

(1) Cfr. Vigouroux, *F.*, la Bible et les découvertes modernes ⁶, II, p. 531-538.

(2) Maspero, *G.*, Hist. anc. des peuples de l'Orient classique, I, p. 271.

cujus pars posterior eminet super planum ad dorsum sedentis sustentandum. Pars quadrata interdum vacua est, interdum vero ornatur loto et remo (ad designandam unionem superioris et inferioris Aegypti), vel inscriptionibus decoratur.

Sedes hujusmodi inserviebat deis, regibus et mortuis. Praecipua monumenta, ubi sedes in forma cistae modo descriptae exhibetur, sunt colossus Memnon, inscriptiones lapideae Hamamat,



Fig. 17. — Sedes aegyptiacae.

templum Uadi Sebu'a, templum Amada, Semneh, Kummeh, Karnac, Luxor, el-Qab etc. Praeterrittendae non sunt sedes paulum a praecedentibus distinctae in aula Jubilaei in Hamamat, in sepulchro Bani-Hasan necnon sedes Amenophis IV ejusque uxoris in caelatura lapidea, quae Berolini nunc asservatur. Sedes hujusmodi partem anteriorem inclinatam et pulvinar super planum extentum habent. Cfr. etiam duas imagines sub n° 17°, quarum prior repraesentatur in sepulchro Ramses III et altera in sepulchro Chamhati ministri Pharaonis Amenophis.

In arte assyro-babylonica invenimus sedes cum plano horizontali cum quatuor pedibus et commoda parte reclinationis, quam motiva animalium et plantarum exornant. Exemplar harum sedium habemus in scena horti Kujungik in quo Assurbanipal

cum uxore sua convivio interest. Neque desunt sedes in forma cistae prout patet ex lapide confinii ex tempore Nabuchodonosor I, ex lapide Hammurabbi, ex lapide confinii epochae Marduknadinahhi et ex alio lapide item confinii temporis Merodak-Baladan. Typus sedis in forma cistae sacrae plus minusve ornatae videri potest in sede dei Solis Šamaš in Sippar (cfr. fig. 18^{am}), ex tempore



Fig. 18. — Šamaš in suo « naos » — Sippar.

Nabupaliddina, cui accedit caelatura repraesentans Senaccherib tributum a Lachis accipientem.

Si nunc quaerimus quanam sit relatio harum sedium in forma cistae cum arca foederis, Dibelius (1) et Meinhold respondent arcam fuisse unam ex istis cistis vel potius ex istis sedibus in forma cistarum. Hoc eruere conantur ex vocis *aron* אֲרוֹן significatione necnon ex aliis locis ubi arca dicitur thronus Jahve. Quam suppositionem fulciri dicunt visione Ezechielis, ubi Jahve ascendens super caelos apparet, ac si arca esset repraesentatio caeli et Cherubim portatores quatuor angulorum firmamenti. Illius significationi cosmicae juxtaaponunt praedicti auctores thronum solis Šamaš in Sippar, ubi Sol super aquas caelestes ferri exhibetur

(1) *Dibelius, M.*, Die Lade Jahves, p. 94-95.

innixus super sedem in forma cistae. Verum significatio sessionis Jahve super arcam יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים neminem latet, nec usquam sermo fieri potest de vera aliqua sessione materiali Jahve super arcam, cum Deus praesentiae suae argumentum praestiterit in nubeculae specie, quae desuper *capporeth* apparebat. Quoad illam cosmicam vel astralem arcae significationem, nullo modo potest admitti, siquidem loci biblici qui de origine, forma et structura arcae loquuntur, eam prorsus ignorant, dum e contra de ejus momento religioso sufficienter nos edocent.

Restat nobis inquisitio in thronos vacuos (*leere Throne*). Throni hujusmodi, ex lapide vel metallo vel ebore confecti, ad duplicem classem revocantur, stabiles nempe et itinerantes vel portatiles. Throni vacui stabiles plures occurrunt praesertim in Graecia; sic Reichel (1) duodecim exemplaria commemorat in museo Athenarum. Eorum existentiam jam Pausanias novit (2). Ipse enim describit inter alios accuratissime thronum Apollinis Amyclarum, quem opus Bathyclis Magnesii fuisse dicit. Idem Pausanias describit thronum ferreum Apollinis in templo Delphi in quo Pindarus, quoties Delphos venisset, sedere et cantica in Apollinis honorem decantare solitus erat (3). Alii throni commemorantur a Pausania, ut thronus Arimnesti Tyrrhenorum regis Jovi Olympio dicatus (4) et thronus Danai in templo Apollinis Lycii (5). Mentionem facit etiam de lectulo Junonis κλίνη τῆς Ἥρας in templo homonymo prope Mycenae (6), sed nescimus utrum verum thronum eum vocare possimus. Similes lecti religiosi fuerunt etiam Athenis, Plateae et Olympiae (7). Thronus lapideus erat Acrocorinthi Matri deorum dicatus (8), alius item lapideus thronus apud Phalasarma in Creta insula erectus, tertius denique in antro Jovis in monte Ida (9). Herodotus commemorat thronum regium, spectatu dignum, quem Midas Lyciae rex religionis causa Delphos

(1) Reichel, Wolf., Ueber die vorhellenischen Götterculte, p. 7.

(2) Pausanias, Graeciae descriptio 3, 18, 9 (ed. Didot), p. 156.

(3) Pausanias, op. cit., 10, 24, 5, p. 525-526.

(4) Pausanias, op. cit., 5, 12, 5, p. 245.

(5) Pausanias, op. cit., 2, 19, 5, p. 94.

(6) Pausanias, op. cit., 2, 17, 3, p. 91.

(7) Pausanias, op. cit., 5, 20, 1, p. 258.

(8) Pausanias, op. cit., 2, 4, 7, p. 73.

(9) Cfr. Reichel, Wolf., Ueber die vorhellenischen Götterculte, p. 21.

miserat (1). Ultimo loco Reichel notat duos thronos jampridem in antiquitate cognitos, thronos nempe in pronao templi Ramnos positos atque Nemesi et Temi dicatos (2).

Praeter thronos istos vacuos — quos stabiles vocare possumus — meminisse interest thronos itinerantes seu peregrinantes. Herodotus agmen persicum describens postquam dixit regem praece- dere 1000 equites ex cunctis Persis selectos, dein 1000 hastatos, post quos 10 equos sacros nisaeos (3) pulcherrime ornatos, subdit : « ὅπισθε τούτων τῶν δέκα ἵππων ἄρμα Διὸς ἱερὸν ἐπιτέτακτο, τὸ ἵπποι μὲν εἴλικον λευκοὶ ὀκτώ· ὅπισθε δὲ τῶν ἵππων εἵπετο πεζῇ ἡνίοχος ἐχόμενος τῶν χαλινῶν· οὐδεὶς γὰρ δὴ ἐπὶ τοῦτον τὸν θρόνον ἀνθρώπων ἀναδίνει (4) ». Hunc memorat currum in traiectione Hellesponti (5). Ipsum Xerxes reliquit in Macedonia, inde in Persiam redux (6). De illo curru solis simili ratione loquitur Xenophon agmen Persarum describens : « μετὰ δὲ τοὺς βοῦς ἵπποι ἤγοντο θῦμα τᾷ Ἡλίῳ· μετὰ δὲ τούτους ἐξίγετο ἄρμα λευκὸν χρυσόζυγον ἐστεμμένον Διὸς ἱερὸν· μετὰ δὲ τοῦτο Ἡλίου ἄρμα λευκὸν καὶ τοῦτο ἐστεμμένον ὥσπερ τὸ πρόσθεν· μετὰ δὲ τοῦτο ἄλλο τρίτον ἄρμα ἐξήγετο φοινικίσιν καταπεπταμένοι οἱ ἵπποι. καὶ πῦρ ὅπισθεν αὐτοῦ ἐπ' ἐσγάρας μεγάλης ἄνδρες εἵποντο φέροντες (7) ». Idem tradit Curtius ubi ordinem agminis, quem exercitus regis Persarum servare solebat, describit : « currum deinde Jovis sacratum albentes vehebant equi : hos eximiae magnitudinis equus, quem Solis appellabant, sequebatur (8) ». In fig. 19^a habes imaginem currus persici, qui proxime accedit descriptioni Hero- doti supra citatae.

Ad hanc seriem thronorum vacuorum nuper revocavit Reichel arcam foederis, quae optime corresponderet currui divino, qui in

(1) *Herodotus*, Hist. 1, 14 (ed. Didot), p. 5.

(2) *Reichel*, *Wolf*, l. cit., p. 22.

(3) Nisaei vocabantur, inquit ipse *Herodotus* (Hist. 7, 40, 3 [ed. Didot], p. 332), illi equi ab amplo campo Mediae cui nomen erat Nisaeus, in quo magni illi equi gigne- bantur.

(4) *Herodotus*, Hist. 7, 40, 4, p. 332.

(5) *Herodotus*, Hist. 7, 55, p. 336.

(6) *Herodotus*, Hist. 8, 115, p. 416.

(7) *Xenophon*, Institutio Cyri 8, 3, 12 (ed. Didot), p. 163.

(8) *Curtius*, 2, Hist. Alexandri Magni 3, 3, 7 (ed. Teubner), p. 6 — Auctor 2 Reg. commemorat equos, quos dederant reges Juda soli, quique in introitu Templi erant, Mentio fit etiam currus solis quem pius Josias combussit occasione renovati foederis post autographum legis inventum (2 Reg. 23, 11).

usu fuit praesertim apud Persas et quoad formam et quoad significationem religiosam. Nam juxta ipsum Reichel, tabernaculum corresponderet templo portatili, instar illius quo utebantur reges Assyriorum (1), baculi in arca infixi essent apparatus portatorius, ἡλαστήριον ἐπιθέρμα foret operimentum throni, Cherubim vero animalia, divina attributa exprimentia (2). Quod attinet ad significationem arcae, juxta eundem Reichel, haec nihil aliud esset nisi deauratus thronus super quem

Jahve invisibiliter ut dux exercitus ante populum suum portabatur (3). Jahve nempe prius thronum suum habuisset in cacumine Sinai, forte instar throni in petra excisi prope Temenum in Lydia, quem vulgus Geryonae attribuebat (4); in quo throno Jahve residens



Fig. 19. — Currus persicus. Persepolis.

aspectui populi substractus et tamquam in sede misteriosa super nubes ipsas elevatus, populo loquebatur per fulgura et tonitrua. Inde, populo discedente, descendit ut eum comitaretur in decursu peregrinationis suae, sicut deus Sol persicus exercitum Xerxis praecedebat (5).

Haec nova Reichel theoria, licet novam lucem afferat ad momentum arcae efferendum, non plane consonat cum illis quae ex S. Scriptura relate ad formam arcae novimus. Arca enim non ut currus in forma throni, sed ut cista sacra tabulas referens describitur. Arca praeterea non solum in decursu peregrinationis Israel comitari debebat, sed etiam post occupationem Canaan, stabilem sedem occupans, centrum religioso-nationale constituere oportebat, unde oracula manarent, timor in hostes irrueret et quo orationes ascenderent populi. Super eum Jahve sedere credebatur, ast sessione non materiali nec alligata spatio, sed mirabili qua-

(1) Cfr. apud Perrot-Chipiez, Hist. de l'Art. dans l'Antiquité, II, 202, ubi imago datur tabernaculi castrensis regis Assyriorum.

(2) Reichel, Wolf., Ueber die vorhellenischen Götterculte, p. 25.

(3) Cfr. Reichel, Wolf., op. cit., p. 28.

(4) Cfr. Pausaniam, 1, 35, 7 (ed. Didot), p. 52.

(5) Cfr. Reichel, Wolf., op. cit., p. 30.

dam ratione, quae apparitione nubeculae desuper propitiatorium indicabatur. Arca denique, quae momentum non bellicum, ut currus persicus dei Solis, sed religiosum habebat, semel deperdita, non potuit nova arca substitui ejusque amissio summam religionis jacturam afferre debebat; dum e contra throni illi vel currus dei Solis apud Persas potuerunt iterum refici et sine ullo religionis praejudicio in alienis regionibus relinqui, ut contigit currui dei Solis, quem exercitus Xerxis in Macedonia reliquit (1). Valde ergo differt arca foederis et quoad formam et quoad momentum ab illo curru sacro (*Götterwagen*) cum quo arcam connectere nisus est Reichel.

Ex his omnibus colligere licet nullam harum institutionum plane cum arca consonare, praesertim quia omnes illae religiosas institutiones cultui fetichistico vel mysteriorum vel deorum sacrae erant. Porro in religione monotheistica fetichismus nullus fuit, nec unquam sermo fit de cultu mysteriorum, qui maxime dedecisset religionem puram et sanctam Israel; eo vel minus imagines in usu fuerunt, cum de eis nedum taceat Scriptura sed et monumenta et effossiones altum de eis teneant silentium. Sola analogia, quae deprehendi potest in institutionibus praedictis, est illa quae intercedit inter *bari* seu navem sacram Aegyptiorum et arcam, saltem quoad formam; sed hoc, ut alibi diximus, non imminuit sanctitatem arcae; nam, ut notat Chrysostomus: « Deus ad errantium salutem his se passus est coli, quibus gentiles daemones colebant, illo tamen cultu tantisper mutato » (2).

(1) Cfr. *Herodot.* Hist. 8, 115 (ed. Didot), p. 416.

(2) *S. Chrysostomus* in Matth., Hom. 6, 3 [P. G. 57, 65].

CAPUT SECUNDUM

ARCAE HISTORIA

Historia arcae foederis, qualis ex variis narrationibus Veteris Testamenti apparet, tam fragmentario modo traditur ac si episodica quaedam nobis relicta sint, potius quam vera ejusdem historia. Hinc nihil mirum si plures adhuc eventus nos omnino lateant ut v. gr. sors arcae foederis, quaedam vero conjecturaliter tantum attingamus, uti sunt quaedam arcae peregrinationes. Nihil hic praetermittimus ex notionibus geographiae et archaeologiae biblicae afferre, ut arcae historia in suo ambiente majori luce appareat.

1º Arcae vicissitudines in deserto et in invasione terrae Canaan

Divinum mandatum sacra conficiendi (Ex. 25,10 ss.) ab arca sumebat initium, ab objecto nempe sanctissimo totius sanctuarii, propter quod exstruendum erat ipsum sanctuarium et reliqua quae in ipso continebantur. Sed in ordine executionis incipiendum erat a sanctuario, quod arcae tutum praebere debebat asylum. Post igitur tabernaculi executionem (Ex. 36,8) ipsa arca confecta est (Ex. 37, 1-10) ab artificibus a Moyse designatis, quos Deus « sapientia intelligentiaque impleverat » (Ex. 35, 31) ad sacra instrumenta tabernaculi cultusque sacrificialis suppellectilem perficiendam. Horum artificum nomina ab oblivione vindicavit sacer textus; fuerunt nempe Beseleel filius Uri (Ex. 35, 30) et Ooliab filius Achisamach (Ex. 35, 34), qui forte jam in Aegypto artem metalla lignaque affabre conficiendi didicerant; nam in omnibus

his operibus, quibus hi artifices excelluisse dicuntur, praestabant maxime Aegyptii (1).

Opere universo peracto, sanctuarium erectum est atque in ejus parte intima (Sanctissimo) arca deposita est; qua occasione nubes, divinae praesentiae symbolum, descendit sanctuarium totum involvens (Ex. 40, 31), quemadmodum accidit in dedicatione templi salomonici (1 Reg. 8, 11). Hujus nubis apparitio signaculum evadere debebat discessionis filiorum Israel perdurante toto itinere in deserto (Ex. 40, 34). Quoties vero discedendi tempus adesset arca e Sanctissimi secreto amota involvebatur sacro illo velamine quod inter Sanctissimum et Sanctum pendebat. Cui velamini alterum superimponebatur operimentum ex pelle bian-tina (2), pallio hyacinthino super utrumque extenso (Num. 4, 5, 6). Officium portandi arcam filiis Caath obtigit (Num. 4, 4), quibus sanctiora destinabantur munia in sanctuario obeunda; imo in Deut. 31, 35 dicuntur continui portatores arcae. Solum specialibus quibusdam in adjunctis arca portabatur a sacerdotibus, ut in transitu Jordanis (Jos. 3, 3 ss.), in processione circum Jerichuntis mœnia (Jos. 6, 6) et in translatione arcae in Sanctissimum templi salomonici (1 Reg. 8, 7). Sic docetur etiam a Talmudistis (3). Cum tempus efferendi arcam adveniret, hymnus ille triumphalis canebatur qui incipit: « surge, Domine, et dissipentur inimici tui et fugiant qui oderunt te a facie tua ». Cum vero deponeretur arca, aiebant levitae: « Revertere (4), Domine, ad multitudinem exercitus Israel » (Num. 10, 33-36).

(1) Naville, Ed., Archéologie de l'A. T., p. 134.

(2) Velum bianthinum, quod hic commemoratur, vocatur apud LXX δέρμα διακίχθινον vel διακίχθινον apud Aquilam et Symmachum. Versiones hanc vocem διακίχθινον verterrunt pro colore rubro vel nigro. Talmudistae vocem hebr. תְּחָשׁ animal veverrae simile significare putant. Inter recentiores alii quaerunt parallelum תְּחָשׁ in assyriaca lingua (F. Delitzsch et A. Sanda) alii vero in arabico *tuchas*, quod significat delphinum vel aliquod animal simile, quod in Mari Rubro abundat et e ejus pelle calcei, tentoria et scuta conficiuntur. (Cfr. Kortleitner, F. N., Archaeologiae Bibl. compendium, Oeniponte 1896, p. 18).

(3) Cfr. Johannes, Die Bundeslade und ihre Geschichte, p. 502.

(4) Forte hic versiculus (36) aliter legendus est; nam hebraicus textus minus bene conservatus est. Proposuerunt aliqui lectionem hebr. sic emendatam שְׁבֵה יְהוָה עֲבָאת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל ita ut sensus sit: « Inhabita Jahve Sabaoth (in medio) miriadum Israel ».

Durante itinere, arca interdum praecedebat turmas Israelitarum (Num. 10, 33), ordinarie vero media incedebat inter populum (Num. 10, 21). Consistentibus castris, reponebatur in tabernaculo foederis, circa quod tentoria figebant per gyrum levitae excubantes in custodiis tabernaculi testimonii (Num. 1, 53); et quidem ad occidentem tentoria erant filiorum Gerson, ad orientem Aaronitae, ad septentrionem filii Merari et ad meridiem Caathitae (Num. 1, 1-54). Etiam variae tribus certo disponebantur ordine circa sanctuarium; ad septentrionem nimirum tentoria figebant tribus Nephtali, Aser et Dan; ad meridiem Gad, Simeon et Ruben; ad orientem Zabulon, Issachar et Juda; ad occidentem denique Ephraim, Benjamin et Manasse (Num. 2, 1-31).

Iter per desertum nunc prosperum, nunc adversum et magnis praepeditum difficultatibus, indicatur per stationes in Num. 33; verum multa difficilia occurrunt praesertim in identificatione locorum et in vera successione factorum stabilienda; siquidem constat interdum facta eadem repeti vel non chronologico ordine disponi. Prima statio fuit Mons Sinai, ast quinam sit vere mons ille, ubi lex data est et ubi tabernaculum et arca insigni nubis apparitione consecrata sunt, non una est auctorum sententia. Omnes auctores fere conveniunt in quaerendo monte illo in tractu montano peninsulae sinaiticae, quem Arabes *Gebel-et-Tur* vel *Tur-Sina* vocant. Inibi duo prae caeteris montes cum Sinai comparari consueverunt: *Gebel-Serbal* et *Gebel-Musa*. *Gebel-Serbal*, cui aquilonem versus *Uadi Feiran* adjacet, prostat solus a reliquis circum montibus separatus 2052 m. supra mare et 1452 m. supra *Uadi Feiran* caput attollens. Sed ad radices ejus desideratur planities satis ampla, quae ut desertum Sinai haberi possit et longiori commorationi Israelitarum apta fuerit. Hunc esse montem Sinai defendunt Lepsius, Bartelett, Ebers et alii.

Sed longe plures sunt qui Sinai in tractu illo montano quaerunt, qui inter *Uadi-ed-Deir* et *Uadi Sejah* protenditur 4 km. oblongus et 2 km. latus directionem inter septentrionem et occidentem sequens. Cacumini majori *Gebel Musa* 2244 m. supra mare, inter septentrionem et occidentem praejacet cacumen inferius *Ras-Safsafa* 2114 m. altum et a traditione christiana Horeb voca-

tum (1). Planities *er-Raha* extenditur inter septentrionem et occidentem a *Ras-Safsaf*. Ipsa herba virenti operitur, pluribus irrigatur fontibus atque per plura hectariorum centena patet; hinc capax fuit ingenti multitudini continendae atque ex ea filii Israel optime conspiciere potuerunt portenta quae super proximum Sinai fiebant (2). Neque obstat *Gebel Musa* non esse omnium altissimum, ut de Sinai affirmat Flav. Josephus (3); nam difficile dictu est utrum Josephus hoc ex traditione hauserit an amplificando effinxerit. Opinionem de Sinai = *Gebel-Musa* defendunt L. de Laborde, Tischendorf, Graul, Ritter, Russegger, Keil, Furer, Meistermann aliique (4).

Sinai igitur, vel rectius amoena planities *er-Raha* fuit primum arcae sanctuarium ubi castra Israel manserunt usque ad annum 2 diemque 20 mensis 2 ab Exodo; quo die, nube se elevante supra tabernaculum, castra mota sunt de deserto Sinai in solitudine Pharan constituta, ubi nubes recubuit (Num. 10, 11, 12). Desertum istud est idem ac *Badiat-et-Tih* extensionem 240 km. a septentrione ad meridiem habens; circumscribitur vero per montana Sinai, vallem Araba, *negeb* seu meridiem Palaestinae et desertum Sur. Inter Sinai et hanc solitudinem enumeratur statio sic dicta « sepulchra concupiscentiae » קְבֻרֹת הַתַּאֲוָה (Num. 33, 16), ubi Dominus de caelo pluit coturnices (Num. 11, 4-6). Ex hac profecti venerunt filii Israel in Haseroth, in illa nempe « oasi » pulcherrima, palmis obumbrata, mediis montibus sita, ubi hodie est 'Ain-el-Hudra (5). Inter Haseroth et Cades-Barnea liber Numerorum commemorat plures alias stationes sed pleraeque certa identificatione carent; caeterum non diu in eis commorati sunt filii Israel, qui praecipuam stationem totius itineris fixerunt in Cades-Barnea, quae a monte Horeb aberat itinere dierum undecim per

(1) *Hagen, M.*, Lexicon Biblicum, III col. 1021 sub voce « Sinai ». Commissio anglica « Survey » et Vigouroux in Horeb vident nomen non montis, sed loci aliqujus, puta vallis illius per quam Israelitae transibant. Meistermann praeplacet opinio Ewald, Delitzsch, E. Robinson et E. H. Palmer, qui nomen Horeb extendunt ad totam regionem montanam graniticam. (Cfr. *Meistermann, B.*, Guide du Nil au Jourdain, p. 99).

(2) *Meistermann, B.*, op. cit., p. 113.

(3) *Flav. Jos. Antt.* 2, 12, 1 (ed. Niese) I, p. 102.

(4) *Hagen, M.*, Lexicon Biblicum, III col. 1022 sub voce « Sinai ».

(5) *Meistermann, B.*, Guide du Nil au Jourdain, p. 186.

viam montis Seir (Deut. 1, 2), id est per viam, quae inter septentrionem et orientem spectat, seu e regione montium Seir.

Quinam sit praecise situs Cades, ubi arcae sanctuarium tamdiu remansit, adhuc a multis ambigitur. A plerisque tamen agnoscitur *'Ain Qadis*, 80 km. a Bersabee austrum versus in descensu occidentali planitiei montanae *'Azazime*, unde etiam *Uadi Qadis* occidentem versus decurrit. Est autem *'Ain Qadis* « oasis » deliciis affluens, ficis et virgultis varii generis consita. Cum hoc situ conciliatur Num. 20, 16 ubi Cades in extremis finibus terrae Edom esse dicitur; erat enim desertum Sin juxta latera Edom (Num. 34, 3). Neque obstat illud Eusebii : « Κάδης Βαρνη ἔρημος ἡ παρατείνουσα Πέτρα πρὸς τῆς Παλαιστίνης » (1); tota enim regio *'Ain Qadis* usque ad Petram vere deserta est (2). Rectius tamen talem opinionem ortam esse dixeris ex traditione post-biblica, quae Petram cum Cades confudit. Hujus confusionis argumentum est ipse Flavius, qui montem Hor prope Petram i. e. ad orientem Araba, vallis latae et torridae, quae ex Mari Mortuo ad sinum usque elaniticum descendit, collocat (3). Targum Onkelosii et versio syriaca Cades-Barnea designat nomine Regem, quo nomine Flavius designat Petram (4). Confusio Cades cum Petra facile explicatur ex catalogo stationum itineris per desertum minus bene conservato. Nomen biblicum Petrae est פֶּטְרָה = rupes; porro illud quod celebritatem contulit Cades-Barneae fuit praecise rupes פֶּטְרָה unde Moyses divinitus aquam scaturire fecit. Imo ipsa urbs Cades vocatur semel פֶּטְרָה in recensione graeca Luciani (ad Judic. 1, 36) (5).

A Cades Moyses, a Domino admonitus (Num. 13, 2) et simul a populo rogatus (Num. 13, 27; Deut. 1, 19), exploratores misit in Canaan, ut terram considerarent quam Dominus daturus erat eis (Num. 13, 1 ss.). Illis reversis, murmur ortus est populi et subsequens seditio ob timorem Canaanaeorum; attamen seditio pacata est propter apparitionem nubis super tectum sanctuarii et verba

(1) *Onomast.* (ed. Lagarde), Gottingae, 1887, p. 270.

(2) *Hagen*, M., *Lexicon Biblicum*, I, col. 701, sub voce « Cades ».

(3) *Jos. Flav. Ant.*, 4, 4, 7 (ed. Didot), I, p. 184.

(4) *Jos. Flav. Ant.* 4, 7, 1 (ed. Didot), I, p. 197.

(5) Cf. *Meistermann*, B., *Guide du Nil au Jourdain*, p. 196.

pacifica Josue et Caleb. Verum mox populus in oppositum prolapsus est confidentiae excessum, ita ut morae inscius et Moyse invito atque Domino inconsulto, montana ascenderet Amalecitas debellaturus. At, auxilio divino deficiente, nam arca in castris cum Moyse remanserat, ab Amalecitis insequentibus caesi sunt (Num. cap. 13 et 14).

Mense primo anni 40 post exitum ab Aegypto (Num. 20, 1. 22; 33, 38 ss.), Israelitae, qui annis praecedentibus probabilissime in variis Arabiae Petraeae partibus commorati fuerant, in Cades congregati apparent. Inde Moyses regem Edom rogatum misit ut per terram suam Israelitis transire liceret. Illo negante, populus coactus est terram Edom circumire. Hinc ad sinum usque elaniticum descendentes (Num. 21, 4; Deut. 2, 1. 8) et rursus ad septentrionem gressus vertentes, venerunt in terram Moabitarum, qui inter Mare Mortuum et torrentem Salicum, desertum et fluvium Arnon habitabant. Cum vero hi quoque transitum negarent (Judic. 11, 17), ab oriente terrae eorum usque ad Arnon, Moabitas ab Amorrhaeis dividensem, perrexerunt. Moyses rursus ad Sehon regem Amorrhaeorum — qui tunc temporis territorium Moabitis ereptum ad septentrionem Arnon habitabant — misit ut transitum per regnum suum permetteret; ast hic nedum transitum recusavit, sed, exercitu congregato, contra Israel dimicavit. Deo tamen favente, hostes caesi sunt et territorium eorum ab Israelitis occupatum est, devicto etiam Og rege Basan (Num. 32, 1-42). Ab istis expeditionibus reversi Israelitae castrametati sunt in campestribus Moab (Num. 21, 10-22, 1), ubi Moyses mortuus est et in Nebo monte sepultus (1).

Post ejus mortem, Dominus Josue mandavit ut populum per Jordanem in partem occidentalem Canaan traduceret, cum omnem terram a deserto usque ad Libanum et ab Euphrate usque ad Mare Magnum ex promissione Patriarchis facta, posteris Abrahae daturus esset. Josue igitur per principes populi in castris promul-

(1) S. Scriptura teste, castra Israel protendebantur a Bethjesimoth ad Abelsetim (Num. 33, 49). Situm Abelsetim ignoramus. Tempore Flavii Josephi locus ille palmis consitus campus Abilae vocabatur, quem idem Josephus 60 stadiis a Jordane distare dicit (Ant. 4, 8, 1 [ed. Niese] I p. 199; item Ant. 5, 11, I p. 226). Cf. *Meistermann, B., Guide du Nil au Jourdain*, p. 308. Item cf. *Meistermann, B., Nouveau Guide de T. S., Paris, 1907*, p. 279.

gavit post tres dies Jordanem trajiciendum esse. Atque ut certior redderetur de successu militari quod moliebatur contra Jericho, primam urbem sibi oppugnandam, duos exploratores misit, qui terram et urbem Jericho considerarent. Post horum regressum, Josue castra movit omnemque populum ad Jordanem perduxit. Cum populus de castris tempore statuto egressurus esset ut Jordanem transiret, sacerdotes ante eum arcam portantes pergebant, interjectis 2000 cubitis a reliqua multitudine. Simul vero ac pedes sacerdotum aquas fluvii tetigerunt, aquae superiores steterunt et juxta urbem Adom vel Adam — 30 circiter km. a Jericho distantem — instar montis intumescens apparebant; aquae vero inferiores in Mare Mortuum fluxerunt. Processerunt igitur sacerdotes usque in medium fluminis ibique super siccam humum steterunt, usquedum totus populus per alveum Jordanis transiret. Quo facto, duodecim viri de alveo fluvii medio, ubi sacerdotes cum arca stabant, jubente Josue, duodecim lapides sumpserunt, ad locum castrorum in humeris portarunt, ibique in monumentum miraculi erexerunt. Alios duodecim lapides posuit Josue in medio Jordanis alveo ubi sacerdotes stabant; denique sacerdotes jussit de alveo fluminis ascendere et aquae Jordanis in modo consueto fluxerunt.

Hoc factum est tempore messis et quidem 10 die mensis primi, scilicet exeunte mense martio. Porro tunc gravius intumescit Jordanes solitoque rapidius fertur, eo quod nives perpetuae Antilibani, quibus suam debet originem, tunc calore solis solvantur. Ob talem aquarum abundantiam fluvius, qui circa Jericho 30 metra generatim habet, 60 metr. latitudinis attingit et circa 4 metr. profundior fit.

Tam prodigiosus Jordanis transitus terrore percussit reges Canaan quibus persuasum erat Israelitas tempore messis naturali modo per Jordanem permeare nequire; secus enim forte vada antea custodivissent, ut contigit tempore Jephte quando Galaaditae occupaverunt vada Jordanis ut fugientes Ephraimitas interciperent (Judic. 12, 5) (1).

(1) A Jericho duae antiquae viae in transjordanicam ducebant, altera superior per vadum hodiernum *Mokhadet-Hagle* versus Ramoth-Galaad, altera inferior per vadum hodiernum *el Henu* versus Hesebon (cf. *Hagen*, M. Lexicon Biblicum, II, col. 808, sub voce « Jordanes »).

Mirabilem illam Jordanis arefactionem alii aliter explicant. En quomodo cl. Hummelauer rem explicat. Ipse opinatur collem magnum in Jordanem decidisse et aggere vallem oclussisse, ut contigit anno 1267 p. Chr. die 8 decembris (= 17 mensis Rebi^c anni 660 hegirae) sub Bibars II Soldano Aegypti, quando aquae Jordanis a media nocte ad horam quartam diei, colle magno in alveo decidente et illum aggere occludente, diffundebantur per agros, sed descendere inferius prohibitaе sunt. Sane, concludit Hummelauer, quod factum est anno 1267 potuit fieri etiam tempore Josue. Habes aquas subsistentes instar aggeris i. e. aggere humi et rupium cohibitas, habes plurium horarum spatio exsiccatum flumen (1).

Jordane trajecto, Israelitae castrametati sunt in Galgalis « contra orientalem plagam Jericho » (Jos. 4, 19). Est autem Galgala 3 km. spatio a Jericho distans, in situ quem Arabes vocant *Tell-Gelgiul* (2). Inibi, Josue jubente, 12 lapidibus ex alveo fluminis erutis monumentum exstructum est ut ad posteriores generationes memoria arefacti fluminis perveniret. Eodem temporis lapsu, quo Israelitae morabantur in Galgalis, circumcisio totius populi peracta est, Phase celebratum 14 mensis primi atque manna defecit, postquam Israelitae de frugibus terrae Canaan comederant (Jos. 4, 19; 5, 2-12).

Prima urbs expugnanda erat Jericho, quam « urbem munitam et diligenter contra populum Israel custoditam » dicit sacer textus (Jos. 6, 1). Recentiores urbis effossiones, quae inde ab anno 1908 sedula Prof. Sellin aliorumque collaboratorum suorum opera peractae sunt, narrationem biblicam mirifice confirmant (3). In loco, quem *tell-es-Sultan* vocant, antiqua urbs cananaea detecta

(1) *Hummelauer, Fr.*, Commentarius in librum Josue, Parisiis, 1903, p. 136-37.

(2) Notandum quod Galgala nullibi in sacro textu ut urbs apparet, neque eam ullibi sacerdotibus vel levitis attribui deprehendimus ut Bethel, Sichem etc.; erat locus castrorum et propter religionem venerandus. Quare cautius videntur recipienda ea quae de situ loci tradunt Flavius (Ant., 5, 1, 4) qui eum dicit 50 stadiis a Jordane, 10 stadiis a Jericho distare, et Euseb. et S. Hieronymus, qui eum collocant ad 2000 passuum, seu circiter 16 stadiis a Jericho (Onomast. [ed. Lagarde], 233, 65; 102, 25). Ejus nominis locum detexit H. Zschokke anno 1865. Sic *Hagen, M.*, *Lexicon Biblicum*, II, col. 355, sub voce « Galgala ».

(3) Relatio effossionum prodit in opere : « Vorläufige Nachrichten über die Ausgrabung in Jericho » im Frühjahr 1909 in num. 41^o des Mitteil. der Deut. Orient-Gesellschaft. dec. 1909.

est, cujus moenium soliditas tam perspicua est ut, ex testimonio competenti Prof. Langenegger (1), ad artem militarem modernam proxime accedat. Urbs, quae plusquam 4 hectarorum superficiem occupat, duplici vel etiam triplici propugnaculorum ordine cincta erat. Crassitudo vero moenium internorum 3,50 m. attingit, exteriorum vero 1,50 m. Descriptio accuratissima illarum effossionum datur in *Revue Biblique* (2). Tam praeclara detectio confirmat testimonium S. Scripturae etiam quoad anathema a Josue latum in illum, qui Jericho iterum aedificare auderet; nam a destructione, quae contigit tempore invasionis israeliticae, omne vitae et culturae vestigium ab antiqua Jericho exsulat usque ad saec. 9-8, quo tempore Hiel de Bethel antiquam urbem munitam excitare tentavit (1 Reg. 16, 34).

Contra hanc igitur urbem ascenderunt Israelitae arcam Dei portantes. Septem diebus urbem circuierunt ordine sequenti: praecedebat exercitus armatus, sequebantur 7 sacerdotes cum tubis *iobel* (3) aliique sacerdotes arcam Domini portantes, agmen vero claudebant caeteri filii Israel. Exercitus armatus, qui arcae praeibat in processione, non toto agmine bellatorum Israel constituebatur, sed delectis copiis ad arma magis instructis אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה coalescebat. Neque totus populus interfuit bellicae processioni, nam tota moenium extensio erat 778 m.; quapropter, si supponamus Israelitarum multitudinem intervallo quodam a moeniis urbis distasse, habemus 12 km. circuitus processionis ad quae percurrenda quaedam militum millena sufficiunt (4). Quolibet priorum sex dierum semel urbem circuierunt, sacerdotes tubis breves sonos edebant, reliqui vero tacebant. Septimo die vero urbem septies circumierunt, sexies eodem modo ac sex die-

(1) *Vincent, H.*, Les fouilles allemandes à Jéricho in *Revue Biblique* 1909, p. 271.

(2) Cf. *Vincent, H.*, Les fouilles allemandes à Jéricho, in *Revue Biblique* [1909], p. 270-279 et [1910] p. 404-420.

(3) Tubae quae vocantur שופרות היובלים in hebr., non sunt (ut vertit S. Hieron.) tubae, quae clangebantur in festo jubilai, sed simpliciter tubae corneae ex cornu arietum (יובל) confectae. Hoc genus instrumentorum adhuc adhibetur in liturgia jandaica hierosolymitana; nam initio anni judaici (ראש השנה) clangitur in mediis viis et plateis ad annuntiandum festum anni nascentis. Ita *Savignac*, La conquête de Jéricho, [Rev. Bibl. 1910], p. 41.

(4) Cf. *Savignac, R.*, La conquête de Jéricho [Revue Bibl. 1910], p. 18.

bus praeteritis; in septimo demum circuitu sacerdotes sonos longiores edebant omnisque populus vociferatione maxima exclamavit. Ad hos sonos clamoresque Dominus, super arcam habitans, muros evertit insigni prodigio et Israelitae urbem intrarunt, unusquisque eo loco in quo stabat. Et occiderunt omnes homines, excepta Rahab et cognatione sua, incenderuntque urbem, inflicto anathemate per Josue.

Post expugnationem Jericho et durantibus eventibus prioribus, qui hanc subsecuti sunt, arca mansit in Galgalis (cf. Jos. 9, 1; 10, 6. 7. 9. 15. 43; 14, 6), ubi etiam castra manserunt. In Josue 10, 21 legimus castra fuisse in Maceda (1), sed non videtur arcam eo fuisse delatam, cum Josue castra Galgalae iterum petierit post partam de quinque regibus cananaeis victoriam (Jos. 10, 16 ss; 11, 42). Arca erat adhuc in castris Galgalae quando filii Juda, anno 47 ab exodo (cf. Jos. 14, 10 ss.), accesserunt ad Josue, duce Caleb filio Jephone, Hebron petitori in possessionem. Paulo post arca fuit delata in montem Ebal pro solemnī foederis renovatione (Jos. 8, 30-35). Ibi altare aedificatum est ex lapidibus impolitis, et sacrificia Domino Deo Israel oblata sunt. Coram arca scripsit Josue in lapidibus ibi erectis et calce levigatis legem Moysis, seu rectius בְּשֵׁנָה הוֹרָת מֹשֶׁה, id est apographon « thorae » Moysis, quod complectebatur pentalogum (Deut. 5, paraenesim c. 6, 1-7, 11), benedictiones et maledictiones (c. 28, 1-46) (2). Populus stabat ex utraque parte arcae in conspectu sacerdotum, qui arcam foederis portabant; et quidem juxta montem Garizim stabant Simeon, Levi, Judas, Issachar, Joseph et Benjamin; juxta Ebal vero Ruben, Gad, Aser, Zabulon, Dan et Nephtali. Quibus ita dispositis, omnia verba benedictionis et maledictionis lecta sunt quemadmodum Moyses mandaverat (Jos. 8, 30-35).

(1) Exploratores anglici putant Macedam idem esse ac vicum *el-Moghar* situm super collem saxosum ad meridiem *Akir* (Accaron). Nomen Maceda redditur in versione syriaca per *Mogor*. Cf. *Meistermann, B., Nouveau Guide de T. S.*, p. 502.

(2) Hoc apographon « thorae » juxta Hummelauer (Comment. in Josue, p. 208) et *Heitzenauer* (Theologia Biblica V. T., Friburgi Brisgoviae, 1908, p. 146) non totum Deuteronomium, sed pentalogum Moysis (Deut. 6, 1-7, 11) complectebatur, qui fuit instrumentum restituti in Moabitide foederis, ideoque aptissimus qui lapidibus illis inscriberetur.

Etsi haec narratio post expugnationem urbis Hai collocetur in l. Josue, tamen, cum eo tempore neque australis neque septentrionalis pars Canaan occupata esset, talis caeremonia vix possibilis fuit prope Sichem. Quare a multis v.gr. ab Ötli, Hetzenauer, post occupationem totius terrae Canaan contigisse putatur. Ut hanc difficultatem removeat, Hummelauer putat Ebal et Garizim, de quibus hic agitur, fuisse non prope Sichem, sed prope Gilgal (1). Quam sententiam ipse fulcitur auctoritate S. Hieronymi et Eusebii, qui a communi traditione de situ Garizim et Ebal recedunt, asserentes montes illos non prope Sichem (Neapolim) sed juxta Jericho fuisse (2). Melius tamen putamus Garizim et Ebal esse duos montes illos vicinos amoenissima valle Sichem sejunctos, ex quibus Garizim meridiem, Ebal vero aquilonem respicit. Prior hodie vocatur *Gebel-et-Tor* (868 m.), Ebal vero *Gebel Islamieh* (938 m.). Neque alius locus potuit magno illo conventui aptior esse; siquidem conspectus (*panorama*), qui desuper prae oculis habetur, magnam Palaestinae partem complectitur, a Joppe nempe ad Hermon et a Carmelo ad montana Hauran (3).

Quod benedictio in monte Garizim, maledictio vero in monte Ebal pronuntiata est, ex eo explicaverat Rosenmüller quod Ebal sterilis esset et saxosus, Garizim vero fontibus, hortis, vineis et olivetis instructus, et sic ipsa utriusque montis facies bene et male precandi ritum in eo peragendum luculenter exprimeret. Melius tamen dicemus, inquit Hagen (4), Israelitis, qui orientalium more in regionibus discernendis orientem respiciebant, montem Ebal ad sinistram fuisse, Garizim vero ad dexteram, quam faustum aliquid sonare ex Gen. 35,18 constat.

(1) *Hummelauer, Fr.*, Comment. in l. Josue, p. 207.

(2) Cfr. *Onomast.* (ed. Lagarde), 242, 79; 126, 4.

(3) *Meistermann, B.*, Nouveau Guide de T. S., p. 332.

(4) *Hagen, M.*, Lexicon Biblicum, II, col. 371, sub voce « Garizim ».

2° Arca in Silo.

Post narrationem eorum, quae spectant ad distributionem reliquae terrae Canaan inter septem tribus et dimidiam Manasse (Jos. 14,6-17,18), statim apparet in Jos. 18,1 arca in Silo, sed quandonam eo fuerit delata ignoramus. Forte Josue ante acta in capite 11 narrata, castra e Galgalis movit Siluntem; qui locus, cum propius abesset a finibus regum septentrionalium, potuit causa esse vel occasio illis regibus parandae defensionis postquam de progressu Israelitarum certiores facti sunt. Quidam auctores (1) putant « Angelum Jahve », qui in Judic. 2, 1-5 de Galgalis ad « locum flentium » בְּלִיָּה ascendisse dicitur, esse arcam Jahve, quae, Jordane trajecto, dux evadere debebat populi israelitici in occupatione terrae Canaan. Alii ut Hummelauer (2) in « angelo Jahve » praedicto vident prophetam; cui opinioni contradicit Lagrange (3), juxta quem nullibi phrasis בְּלִיָּה יְהוָה pro homine aliquo vel propheta usurpatur, excepto Agg. 1,13 et Malach. 3, 1 ubi propheta assimilatur « angelo Jahve ». Poels (4) denique post plures alios, v. gr. Hitzig, Driver, Wellhausen, Budde, Moore, van Doorninck et Kusters putat illam phrasim « de angelo Jahve », qui surgit et praecedit populum, designare simpliciter motionem castrorum (*la levée du camp*), citans pro sua opinione Ex. 14, 19; 23,20; 33,2; 23,23; Num 20,16; quo posito, hic sermo esset de profectione castrorum de agro Jerichuntino, ubi tribus adhuc permanere supponuntur Jud. 1,16. Hoc in casu castra et sanctuarium provisorium arcae fuerunt prius Bokim erecta. Neque obstat Jos. 18,1 ex quo colligimus arcam fuisse Silunte; nam Hagiographus non dicit utrum Israelitae arcam ferentes Siluntem venerint recto tramite.

(1) Cfr. Meinhold, I., Die Lade Jahves, p. 33 et Lotz, W., Die Bundeslade, p. 5.

(2) Hummelauer, Fr., Comment. in libros Judicum et Ruth, Parisiis, 1888, p. 60.

(3) Lagrange, J., le livre des Juges, Paris, 1903, p. 21-22.

(4) Poels, H. A., Examen critique du Sanctuaire de l'Arche, Louvain, 1897, p. 103.

Loco Bokim בִּכִּים Wellhausen et Budde legunt Bethel בֵּית-לַחִי innixi textui LXX (Judic. 2, 1) : « Καὶ ἀνέβη ἄγγελος Κυρίου ἀπὸ Γαλαὰδ ἐπὶ τὸν κλαυθμῶνα καὶ ἐπὶ Βαιθὴλ καὶ ἐπὶ οἶκον Ἰσραὴλ ». Sed talis lectio non omnibus placet et Poels (1) videtur arbitraria, quia Bokim videtur primitivum nec ulla ratio suadet id glossematis instar fuisse textui superadditum. Retinemus igitur Bokim, licet ejus situm ignoremus (2). Numquid בִּכִּים posset esse idem locus ac בֵּית-לַחִי qui juxta Gen. 35, 8 erat prope Bethel?

In Josue 24, 1 legimus Josuen conventum celebrasse in Sichem « in conspectu Domini » et altare extruxisse « subter quercum, quae erat in sanctuario Domini » (Jos. 24, 26). Quaeritur nunc an arca fuerit asportata in Sichem ad hunc conventum solemnitus celebrandum, an potius ibi fuerit per aliquod tempus verum arcae sanctuarium? Multi delationem arcae ex Silo in Sichem omnino accidentalem et temporaneam fuisse volunt, sive ob senectutem Josue, sive quia Josue tunc non Timnath-Serah habitabat sed Sichem, ut putavit Flavius (3), sive denique quia Josue voluit hanc ultimam foederis renovationem coram arca celebrare ubi paucis abhinc annis priorem celebraverat. Nos cum Hummelauer (4) putamus hic agi non de interpretatione, sed de genuina lectione; nam contra omnes, textus receptus LXX utroque loco, i. e. Jos. 24, 1 et 25 legit « Silo » loco « Sichem » : « 1 καὶ συνήγαγεν Ἰησοῦς πάσας φυλὰς Ἰσραὴλ εἰς Σηλῶ; 25 καὶ διέθετο Ἰησοῦς διαθήκην πρὸς τὸν λαὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς νόμον καὶ κρίσιν ἐν Σηλῶ ἐνώπιον τῆς σκηνῆς τοῦ θεοῦ Ἰσραὴλ ». Versio arabica idem habet. Sed unde orta est haec mutatio? Inprimis omnis interpolatio intentionalis videtur excludenda; nam, ut notat Poels (5), facilius intelligeremus cur Massoretæ Silo loco Sichem substituerint, sed contrarium inexplicabile foret. In primo enim casu lectio illa orta esset ex eo quod posteriores Judæi — qui iniquius sentiebant de Samaritanis (cfr. Eccli. 50, 28), — noluerint hanc renovationem foederis habitam fuisse Sichimis, quae urbs principalis erat Samaritano-

(1) *Poels*, op. cit., p. 105.

(2) *Lagrange*, *J.*, *Le livre des Juges*, p. 24.

(3) *Flav. Jos.*, *Ant.*, 5, 1, 28 (ed. Niese), I, p. 244.

(4) *Hummelauer*, *Fr.*, *Comment.* in I. Josue, p. 501.

(5) *Poels*, *H. A.*, *Examen critique de l'Hist. du Sanctuaire de l'Arche*, p. 69.

rum. Neque deest ratio explicandi quomodo vox שְׁלֶה evaserit שְׁכֶם. Vox enim שְׁלֶה, quae aliquando scribitur שְׁלֹ, est curtata forma שְׁלֹחַ ejus origo ad radicem שָׁלַח revocatur. Porro variae aliae formae שְׁלָה, שְׁלֶה, שְׁלָם et שְׁלֹם omnes « pacem » significant (1). Jamvero cum apud LXX forma Σηλῶν sit frequentissima, ideo rationabiliter conjicere possumus etiam apud Jos. 24, 1. 25 antiqua manuscripta legisse שְׁלֹם pro שְׁלֶה. Mutatio *lamed* in *caph* facile fieri potuit, si attendimus prioribus saeculis aerae Christianae formam harum litterarum vix discrepasse. Sic etiam explicatur mutatio שְׁכֶם in שְׁלֹם in Genes. 33, 18. Nec valet adducere pro lectione שְׁכֶם mentionem quercus Sichem (Cfr. Gen. 38, 4; Jud. 9, 6); nam plures quercus celebres antiquitus notae erant, v. gr. quercus Bethel, Gen. 35, 8; 1 Reg. 13, 14; quercus Ophra, Iud. 6, 11; quercus Thabor, 1 Sam. 10, 3; quercus Jabes, 1 Par. 10, 12. Nihil itaque prohibet quominus etiam in Silo admittamus magnam aliquam quercum fuisse juxta sanctuarium (2).

Jos. 22 aliam concionem in Silo commemorat, quae contigisse videtur eo tempore quo Josue, post completam Cisjordanicae distributionem, tribus transjordanicas ob fideliter acta laudatas dimittit in sua. Jamvero hae profectae altare procul perspicuum aedificarunt, trajecto Jordane. Quo audito, Cisjordanici rati illas a sacrorum communione secessionem maturare, concionem silente habuerunt et Phinees cum decem principibus miserunt qui actorum rationem sciscitentur. Quibus cum Transjordanici cum juramento protestati fuissent se altare exstruxisse, non ad sacrificia sua super eum offerenda, sed tamquam monumentum quod posteris in memoriam revocaret sacra mosaica aequae pertinere ad Transjordanicos atque ad Cisjordanicos, illos veros esse Israelitas

(1) Gesenius, Thesaurus linguae hebr. et chald., III, p. 1424 sub vocē שְׁלֶה.

(2) Aliter explicat Hummelauer mutationem שְׁלֶה in שְׁכֶם. Prope Sichem, inquit ipse, erant montes duo sive imitatione montium prope Galgalā sitorum, sive fortuito nomina nacti Ebal et Garizim (Comment. in Deut. ipsius Hummelauer, p. 275). Quae nomina cum ipse tandem Moyses suo de renovatione foederis mandato inscripsisset, facile in opinionem inducebantur homines prope Sichem celebratam esse illam renovationem, et nomen שְׁלֶה in aliquo apographo obscuratum emendabant שְׁכֶם. Sic Hummelauer, Fr., Comment in I. Josue, p. 520.

aeque atque hos, excusationem receperunt Cisjordanici et Transjordanici permissi sunt in suis finibus pacifice habitare (1).

Post relationem criminis ab incolis Gabaae patrati in cap. 19 Judicum, auctor narrat in duobus sequentibus capitibus solemnem tribuum conventum אֶל-יְהוָה in Maspha; qua occasione scimus arcam fuisse tunc temporis in Bethel (Jud. 20, 18. 26. 27). Ibi enim filii Israel congregantur coram Domino, jejunant et sacrificia offerunt. ... 18 וַיָּקֻמוּ וַיַּעֲלוּ בֵּית־אֵל וַיִּשְׁאַלּוּ בָּאלֹהִים 26 וַיַּעֲלוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכָל־הָעָם וַיָּבֹאוּ בֵּית־אֵל וַיִּבְכוּ וַיֹּשְׁבוּ שֵׁם לִפְנֵי יְהוָה וַיַּעֲמֻ בַּיּוֹם־הַהוּא עֲדָה־עָרֶב וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּשְׁלָכוּם לִפְנֵי יְהוָה 27 וַיִּשְׁאַלּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּיהוָה וְשֵׁם אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים בַּיּוֹמִים הָהֵם « Et surgentes venerunt in Bethel et consuluerunt Dominum ...; 26 et ascenderunt omnes filii Israel et omnis populus et venerunt in Bethel et flevērunt et manserunt ibi coram Domino et jejunaverunt in die illo usque ad vesperam et obtulerunt holocausta et pacifica coram Domino; 27 et consuluerunt filii Israel Dominum; nam ibi erat eo tempore arca foederis Domini ».

Hinc sponte oritur quaestio an agatur de translatione aliqua temporanea arcae, puta quamdiu duravit bellum contra Benjamins initum, an de aliqua commoratione arcae in Bethel satis diuturna?

Plures critici ut Bertheau, Klostermann, Kuenen, Wellhausen, tamquam glossam habent versum 27 et 28^a i. e. וַיִּפְתְּחוּ בֶן־אֶלְעָזָר. Lagrange (2) putat eadem verba (vers. nempe 27) esse parenthesim adjectam eo fine, ut praesentia arcae characterem legalem tribueret sacrificiis in Bethel oblatis. Longe tamen plures exegetae, ut Gramberg, Thenius, Fürst, Baudissin et Poels, lectionem v. 27 et 28^a ut genuinam habent, sed nomen בֵּית־אֵל

(1) Mirantur auctores quod in concione tam momentosa Josue abfuisse videtur; nam inde a vers. 8 ejus nomen a narratione exulat. Forte, inquit Hummelauer, quia dimissis Silunte Transjordanicis, dimiserat ipse concionem seque longaevus in Tammath-Seraa receperat. Post ejus discessionem populus jam dilabebatur in sua quando allatus est nuntius de altari a Transjordanicis aedificato. Raptim videtur habitam fuisse concionem eorum qui facile vocari poterant, non exspectato Josue sed audito praecipue Eleazaro pontifice, Josue per omnia fido, qui saniora suggessit consilia. (Sic *Hummelauer*, *Fr.*, *Comment.* in I. Josue, p. 474).

(2) *Lagrange*, *J.*, *Le livre des Juges*, p. 315.

ut nomen commune usurpant (1). Cui acceptioni vocis בית־אל favere videtur Flavius (2), qui narrans tribuum foederatarum conventum ad bellum contra Benjaminitas, ne verbum quidem facit de Bethel, sed supponit tribus congregatas Silunte coram arca, unde nuntios mittunt ad Benjaminitas. Nos vero cum Lagrange (3) absolute negamus בית־אל accipi posse ut nomen commune ad designandum sanctuarium legale, si excipiatur Zachar. 7, 2-3. Neque obstat quod Hagiographus (Jud. 21, 12), post anathema inflictum habitatoribus Jabes-Galaad, virgines in Silo, ubi castra tunc apparent, adductas esse notat. Factum siquidem castra figendi Silunte negotium non facit si attendimus Israelitas caruisse castris stativis. Hinc post commissum cum Benjaminitis praelium, arca, quae cum castris demigraverat in Bethel, Siluntem rediit et castra cum ipsa remigrarunt, praesertim cum Silo propius abesset a Jabes quam Bethel (4).

Silo itaque evasit stabile arcae sanctuarium ubi haec post expeditionem bellicam contra Benjaminitas reducit. Erat autem Silo urbs tribus Ephraim « sita ad septentrionem urbis Bethel et ad orientalem plagam viae, quae de Bethel tendit ad Sichimam et ad meridiem oppidi Lebona » (Jud. 21, 19). Situs hujus urbis optime correspondet actuali vico Seilun, praesertim cum locus antiqui Siluntis ponatur a S. Hieronymo et Eusebio (5) ad « decimum ab urbe Neapoleos milliarium, in regione Acrabbitenae ». Jam suo tempore S. Hieronymus notaverat paucas antiqui oppidi ruinas (6): « vix ruinarum parva vestigia in magnis quondam urbibus cernimus. Silo ubi tabernaculum et arca testamenti Domini fuit, vix altaris fundamenta monstrantur ». Hodie ruinae Seilun (Silo) monticulum occupant isolatum (680 m.) collibus circumdatum. Ad septentrionem planities obrotundata, in cacumine montis posita, situm aptissimum praebet pro aliquo sanctuario aedificando.

(1) Cf. *Poets*, Examen critique du Sanct. de l'Arche, p. 14 et 23.

(2) *Flav. Jos.*, Ant., 5, 2, 9 (ed. Niese), I, p. 249.

(3) *Lagrange*, op. cit., p. 331.

(4) Sic *Hummelauer*, *Fr.*, Comment. in I. Judicum, p. 344.

(5) *Onomasticon* (ed. Lagarde), 293, 42; 152, 1.

(6) *S. Hieron.*, Comment. in Sophon., 1, 15 ss. [P. L., 1353, 54].

Forte illic fuit erectum tabernaculum, arcae sanctuarium (1).

Ex narratione infantiae Samuelis (1 Sam. 1-3), multi (2) con-
jiciunt arcam non in tabernaculo semper mansisse, sed in templo
aliquo fuisse repositam; nam sanctuarium siloniticum vocatur
הֵיכַל (1 Sam. 1, 9; 5, 3), cujus portae דְּלָחוּת a Samuele
(1 Sam. 3, 15). Insuper Heli tribunal situm erat מִזְבֵּחַ הַיָּהוָה (1 Sam. 1, 9). Verum haec opinio vix conciliari potest cum 1 Sam.
21, 7; 1 Paral. 16, 39; 2 Paral. 1, 3. 6. 13; 5, 5; quae taberna-
culum foederis adhuc exstare innuunt usque ad tempora Salomo-
nis; nam coram eo Salomon sacrificia offert, circa eum Sadoc
sacerdos summo fungebatur sacerdotio, ipsum tabernaculum et
omnem ejus paraturam induxerunt levitae in novo templo, die
translationis arcae. In tabernaculo jam antea David gladium
Goliath appenderat, panes propositionis comederat, fugiens in
Nobe a facie Saul; inibi etiam sacerdotale munus exercebant
85 illi sacerdotes cum Abimelech caesi jussu Saulis a Doëg idu-
maeo. Insuper verba illa Domini ad Nathan : לֹא יֹשְׁבֵתִי בְּבֵית לְמִוּזִים :
הָעִלְתִּי אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה וְאִהְיֶה מִתְהַלֵּךְ בְּאֶהֱלִי
וְיִבְרַשְׁכָן : « Non enim habitavi in domo ex die illa qua eduxi filios
Israel ex Aegypto usque in diem hanc; sed in tabernaculo et in
tentorio ambulare consuevi » (2 Sam. 7, 6), omne dubium tollunt,
siquidem oppositio ponitur inter statum nomadicum sanctuarii
ejusque stabilem structuram, quae nonnisi tempore Salomonis
locum habuit. Idem confirmatur ex 1 Reg. 8, 16 ubi diserte dicitur :
מִן-הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת-עַמִּי אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא-בִחַרְתִּי בְעִיר מֶלֶךְ
שְׁבַתִּי יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת בֵּית לַהֲיוֹת שְׁמִי שָׁם. « A die qua eduxi populum
meum Israel de Aegypto, non elegi civitatem de universis tribu-
bus Israel ut aedificaretur domus, ut sit nomen meum ibi ». Neque obstat quod sanctuarium siloniticum vocatur הֵיכַל quo
nomine designabantur palatia magna et ampla, cf. Hos. 8, 24;
Am. 8, 3; Nah. 2, 7 et postea ipsum templum, cf. 2 Reg. 18, 16;
2 Par. 26, 16; 27, 3; Esdr. 3, 10; Jerem. 7, 4; 24, 1; 50, 28; Ezech.

(1) *Meistermann, B.*, Nouveau Guide de T. S., p. 325.

(2) Cfr. *Poels*, Examen critique du Sanct. de l'Arche, p. 117-163, ubi erudite histo-
ricitatem tabernaculi contra Wellhausen tuetur.

8,16; Hag. 2,18; Zach. 6,14. 15. Haud difficulter enim potuit designari hoc nomine etiam ipsum tabernaculum per prolepsim, quemadmodum certe tabernaculum designatur nomine הֵיכָל et בֵּית יְהוָה in Ps. 5,8. Similes anachronismi frequentes sunt in V. T.; cfr. inter alios Jos. 6,19. 24. Quodsi sermo fit de portis בָּלְתוֹת, כְּנֻפִּית hoc non de ipsa porta tabernaculi intelligendum est, sed de porta aedificiorum, quae circa tabernaculum saepimenti instar surgebant loco saepimenti lignis et velis confecti, quod tabernaculum in deserto undequaque ab atrio separabat. Sic facilius potest explicari visio nocturna Samuelis (1 Sam. 3), qui optime ex cella tabernaculo contigua potuit vocem Dei audire putans se ab Heli vocari. Secus admittere deberemus Samuelem intra sanctuarium cubasse, quo vix sacerdotibus accedere fas erat sui muneris fungendi causa. Quod postea sacer auctor dicit de lucerna sanctuarii נֵר אֱלֹהִים טָרַם יָכֵבָה, intelligendum est de quadam paraphrasi noctis, qua Hagiographus designare intendit tempus quo visio illa Samueli contigit, ita ut sensus sit: « ante quam diesceret, summo mane, ante solis ortum, quo lucernae noctu consumptae oleo infuso instaurari solebant ».

Aliis alia explicatio praeplacet. En quomodo Cornely (1) explicat difficultatem de qua egimus. Ipse putat tabernaculum continuis peregrinationibus et ob vetustatem suam non tantum saepius esse resarcitum, sed etiam integrum fere renovatum fuisse, ita ut primitivi tabernaculi mosaici rudera et reliquiae solae remanerent. Hoc jamdiu Mischna tradiderat (2): « in Silo non fuit contignatio lignea, sed structura lapidum inferius et aulaea superius ». Domus igitur erat בֵּית, quae aulaeis contexta speciem tentorii retinebat. Nobis haec explicatio videtur nimis ingeniosa.

Prope arcam fuisse copiosam sacerdotum et levitarum multitudinem ad ministerium sacrum addictam vix opus est dicere; nam Silo, fatente ipso Wellhausen, erat sanctuarium Israel praecipuum. Hinc perperam quis ex tribus prioribus capitibus 1 Sam. deduceret in Silo ministerium sacrum obivisse filios Heli tantum,

(1) *Cornely, R.*, Introd. Specialis U. T., II, 1, p. 139.

(2) *Mischna*, tr. Sebachim 14, 6 ed. Surenhus⁵, p. 59.

nimirum Hophni et Phinees. Auctor enim sacer non cultum sacrum in sanctuario silonitico sed vitia filiorum et familiae Heli describere intendit una cum virtutibus adolescentis Samuelis. Insuper si parentes Samuelis apparent coram Domino ac si nullus alius ibi esset praeter Heli, hoc exinde potest explicari quod Hagiographus unice prae oculis habet episodii illius narrationem, quod occasio fuit piae Annae tantum filium habendi a Domino. Eadem narrandi ratio observari potest in 1 Sam. 21 ubi Hagiographus initio capitis exhibet nobis Davidem ac si solus esset cum Abimelech, cum postea 22,18 scimus inibi fuisse 85 sacerdotes sanctuarii ministerio addicti, quos occidit Doëg idumaeus, Saul jubente. Hos autem sacerdotes fuisse ex genere Ithamaridarum, ad quod pertinebat familia Heli, omnes norunt.

Eo vel magis requirebatur magnus sacerdotum numerus servitio illius sanctuarii mancipatorum, quod illuc ascendebant filii Israel praesertim in festis annuis. Auctor l. 1 Sam. nobis reliquit in cap. 1 episodium annuae peregrinationis Elcanae levitae (1), qui Siluntem ascendebat forte ad festum annuum (cfr. Jud. 21,19), vel certe ad unam ex tribus majoribus festivitatem, in quibus omnem filiorum Israel masculinum coram Domino se sistere oportebat (Ex. 23,14; Deut. 16,16). Saltem sic potest erui ex sacrificii genere, quod Elcana coram Domino offerre consuevit; ad hoc siquidem participare videmus totam Elcanae familiam, quemadmodum 1 Sam. 20,6 tota Jesse familia sacrificio intererat. Porro tale sacrificium Jahve sibi offerri praecepit praeprimis in loco a se eligendo, in sanctuario nempe in quo nomen suum positurus erat (cf. 1 Sam. 1,3; 2,19; = Deut. 12,12; 12,5; 14,22-29). Occasione illius annuae peregrinationis, pia Anna coram Jahve orans filium impetravit, quem Jahve se daturam vovit « omnibus diebus vitae ejus », adjecto nazireatus voto, filio imponendo (1 Sam. 1,11). Huc venit pia mater cum filio tenello (2) ut eum Domini ministerio adscriberet, allatis donis Jahve pro more offerendis.

(1) Elcana diserte vocatur levita *ληουίτης ἀνὴρ* a *Flav. Jos.*, Ant., 5, 10, 2 (ed. Niese), I, p. 279. Hoc insuper certum est ex testimonio 1 Paral., 6, 33.

* (2) Samuel erat adhuc tenellus, nam vix eum mater ablactaverat. Matres vero hebraeae lactationis tempus protrahabant ad triennium; cfr. 2 Macc. 7, 57. Ablactatio apud Arabes hodiernos ordinarie fit medio secundo anno vel anno secundo absoluto.

Prope sanctuarium adolescens Samuel crevit « placens Deo et hominibus » (1 Sam. 2, 26). Ibidem celebri visione fuit recreatus, qua filiorum Heli instans caedes praedicebatur.

Exemplum Elcanae videntur secuti fuisse multi Israelitae, qui Siluntem veniebant Deo sacrificaturi (cfr. 1 Sam. 2, 14. 22). Imo sollemnis festus dies יָמֵינוּ jam antiquitus quotannis celebrabatur, cujus occasione virgines illuc accedentes choros ducebant ex more (1). Tale festum, in quo magna pars populi Siluntem ascendebat, valde probabiliter festum autumnale erat, forte festum tabernaculorum, quod mense septembri celebrabatur; tunc enim, collectis uvis, vites abundant foliis et pampinis sub quibus latitare potuerunt virginum raptores (cfr. Jud. 21, 19. 20).

Sed jam tempus affulsit, quo arca tam celebre sanctuarium relinquere debebat ut eo numquam rediret. Occasio fuit bellum cum Philistaeis initum ad Eben-ha'ezer, ubi Israelitae infelicius primum dimicaverunt, sed postea animum resumpserunt et arcam arcessiverunt ut facilius de hoste triumpharent. Adventus arcae in castra prius terruit Philistaeos qui dicebant: « venit Deus in castra » (1 Sam. 4, 7); sed postea animum addentes sic aciem sustinuerunt ut et arcam caperent. Tam prompta de Israele victoria neminem percellit, si prae oculis habeatur Philistaeorum belandi genus. Eorum exercitus enim constabat callidis sagittariis. peditatu copioso hastis armato, non exigua curruum manu in qua robur nationis militabat. Omnes gestabant vestes imbricatas plumatas, casses aeneas, arcum et lanceam, lumbis accinctis ense ferro vel aeneo (2).

(1) De usu chorearum in festis nullibi legimus nisi Ex. 32, 18; fiebant tamen occasione magnae sollemnitatis vel laetitiae; cfr. 1 Sam., 18, 6.

(2) *Maspero, G.*, Hist. anc. des peuples de l'Orient classique, II, p. 700. Idem auctor post Stade (Geschichte des Volkes Israel² Berlin, 1889, I, p. 205) putat Philistaeos post hanc victoriam sanctuarium siloniticum destruxisse. Sed de hoc facto nihil dicit sacer textus. Cfr. *Maspero, G.*, op. cit., p. 707.

3° Captivitas Arcae in terra Philistaeorum.

Arcam itaque ceperunt Philistaei eamque in regionem suam transtulerunt in urbem Azotum et in templum Dagon. Azotus, quam ex cuneiformibus etiam novimus, tunc temporis foedere conjuncta erat cum aliis praecipuis urbibus Sephelae, Gaza, Askalon, Geth et Ekron, quae omnes confoederationem unam constituebant pentapoleos. Singulae ducibus militaribus subjectae erant, qui סְרָגִים vocabantur. Hi, collatis consiliis, de rebus populi agebant, sacrificia offerebant pro suis civitatibus (Jud. 16, 23) et consociati bellum gerebant contra hostes communes. Nescimus quaenam ex illis urbibus fuerit caput pentapoleos eo tempore quo arca eo fuit delata. Gaza fruebatur quadam egemonia maritima, sed nihil in rebus internis aliarum urbium aggredi poterat. Ascalon magna potentia maritima gaudebat, nam classis ex portu illius solvens classem Sydoniorum destruxit et Sydonem ipsam vastavit (1).

Azotus, ubi primum arca fuit delata, est Esdud vicus ignobilis, 1500-1800 incolarum, aequali fere distantia inter Gaza et Joppen situs, a littore maris Mediterranei 5 km. distans. In inscriptionibus assyriacis et in litteris *tell-el-'Amarna* vocatur *Asdudu* vel *Asdudi*. Quamdā difficultatem creat pro identificatione antiquae urbis cum actuali vico Esdud, quod Flavius (2) Azotum urbem maritimam dicit πρὸς θαλάσσης, dum alias (3) eam vocat urbem mediterraneam ἐν τῇ μεσογείῳ. Sed attendendum est ad situm *Minet Esdud*, unius horae spatio a vico homonymo distantis inter septentrionem et occidentem, ubi inveniuntur ruinae urbis maritimae.

Arca delata fuit trophaei instar in templum Dagonis. Mos divinitates devictorum populorum asportandi et in propriis templis deponendi valde notus erat apud antiquos. Sic ex. gr. Kudurnan-

(1) *Maspero, G.*, Hist. ancienne des peuples de l'Orient classique, II, p. 699-700, ubi citat *Justinum* c. Tryph. 18, 3, 5.

(2) *Flav. Jos.*, Ant. 13, 15, 4 (ed. Niese), III, p. 182.

(3) *Flav. Jos.*, Ant. 14, 4, 4 (ed. Niese), III, p. 203.

khundi rex Elamitarum, qui Chaldaeam vastaverat, Nanae deae simulacrum abstulit, quod in templo Susae reposuit. Inde illud Assurbanipal rex Ninive resumpsit 1635 annos post, in proprium templum restitutus (1). Similiter Tiglathphalasar I se 25 divinitates ex regione Sugi deportasse et in templo Belit collocasse gloriatur (2).

Dagon quod attinet, ejus nomen invenimus in inscriptionibus Sargon (c. 3000 ant. Chr.) et Ministusu (circa idem tempus) (3). Scimus cum fuisse divinitatem tutelarem Azoti et Gazae, licet deitas praecipua Gazae fuerit Marna (4). De ejus forma disputant auctores, cum alia fuerit apud alios populos. Nummi duo argentei, qui in Bibliotheca nationali Parisiis asservantur, exhibent Dagon cum capite humano et manibus pariter humanis sed cum corpore delphini (5). Ambo piscem manibus gestant, qui symbolum erat foecunditatis. Sic repraesentabatur apud Persas et Phoenicios. Apud Assyrios interdum repraesentari consuevit cum corpore humano e cujus capite piscis promissus et humeros operiens pendet. Talis divinitatis ichthyomorphis figura depingitur in monumentis, in quibus deus assistit sacerdotibus sacrificantibus (6) (cf. fig. 20^{am}). Aliter divinitas pisciformis (Dagon) exhibetur in caelatura palatii Sargon in Korsabad, quae nunc in museo Louvre asservatur (7). Figura illa nobis praebet Dagon in forma humana usque ad lumbos et inde desinens in piscem. Sic recentiores facilius explicari putant casus Dagonis, postquam area fuisset juxta illius simulacrum posita. Nimirum Dagon cadens, confractis manibus et capite, truncus remansit cum sola parte pisciformi. Lectio vero hebr. דָּגוֹן נִשְׁאַר עָלָיו in 1 Sam. 5, 5 a Wellhausen et aliis tali modo

(1) *Maspero, G.*, Hist. anc. des peuples de l'Orient classique, II, p. 35 et 37.

(2) *Vigouroux, F.*, la Bible et les découvertes modernes⁶, III, p. 225.

(3) *Dhorme, P.*, Les livres de Samuel, p. 55.

(4) Cultus Dagonis Gazae certus est ex Jud. 16, 21-30. De cultu vero Dagon in Azoto cf. 1 Macch. 10, 84; 11, 4. Marna autem commemoratur cum Baalzephon in catalogo divinitatum exterarum, quae Memphi colebantur sub dynastia XIX. In reliquis urbibus pentapoleos aliae colebantur divinitates, sic in Ascalon venerabatur Derketo (Atargatis scriptorum classicorum) et in Ekron colebatur Beelzebub (2 Reg. 1, 2-6); cf. *Maspero, G.*, Hist. anc. des peuples de l'Orient classique, II, p. 698.

(5) Cf. *Vigouroux, F.*, la Bible et les découvertes modernes⁶, III, p. 226.

(6) Catalogue de la Collection de Clercq, Paris, 1888, I, p. 189, n° 343 et pl. XXXII; *Menant, J.*, Glyptique orientale, Paris, 1886, p. 51, fig. 6.

(7) Cfr. *Vigouroux, F.*, la Bible et les découvertes modernes⁶, III, p. 228.

emendatur עָלָיו נִשְׁאָר בְּכַדָּא « solum piscis ejus remanserat in eo ». Quo in casu *nun* finale vocis נִדְּוֹן expungendum esset ut dittographia sequentis *nun* in voce נִשְׁאָר (1). Hagiographus notat occasione casus Dagonis, Philistacos morem sumpsisse non calcandi limen quoties templum Dagonis ingrediebantur, quem morem servabant Persae (2).

Praeter infaustum Dagonis casum, Azotii ulcere pessimo affecti sunt in secretioribus corporis partibus עֲפָלִים, quod plerique interpretes de hemorrhoidibus explicant, quae infirmitas satis nota est in Syria etiam hodie. Notandum est Herodotum (3) tradere simile quid de Scythis, qui ulcere pessimo affecti sunt ob scelus patratum in depraedatione templi Aphroditis Ascalonae. Huic plagae accessit invasio murium, qui arva Philistaeorum vastaverunt. Agitur hic de muribus « parvicauda », qui abundant in Asia anteriori et praecipue in Philistaea. Tot calamitatibus afflicti Azotii, collatis *Seranim* consiliis, arcam in Gath transtulerunt.



Fig. 20. — Deus ichthyomorphos-Dagon.

Haec quoque urbs, una ex confoederatis pentapoleos, nota est ex cuneiformibus *tell-el-'Amarna* sub nomine *Gimti* vel *Ginti*, sed ejus situs jam S. Hieronymo et Eusebio ignotus erat, qui etiam erronea et repugnantia de illo tradiderunt (4). Inter recentiores alii, ut Guérin, praeferunt situm *Khirbet-Dikrin* 7 km. ab Eleutheropoli Lyddam versus; alii suspicantur Geth fuisse ipsam Eleutheropolim (*Beit-Gibrin*), quae alias in Scripturis non nominatur. Attamen plerique identificant Geth cum hodierno *tell-es-Safi*; sic

(1) *Dhorme, P.*, les livres de Samuel, p. 56.

(2) Apud alios populos v. gr. indo-europaeos limen considerabatur ut locus habitationis spirituum. Apud Babylonios dea inferni sic maledicit : « limina portarum sint tuae habitationes ». Cf. *Dhorme, P.*, Les livres de Samuel, p. 56.

(3) *Herodotus*, Hist., 1, 105 (ed. Didot), p. 36.

(4) *Onomastica* (ed. Lagarde), 244, 20; 246, 73 cf. S. Hieronym. in Mich. 1, 10. P. L. 25, 1159].

Riess, Zanecchia, socii *Survey of West. Palestine*, E. J. Bliss, R. A. Stewart Macalister et Maspero (1).

Eo igitur asportata arca Jahve statim causa plagarum fuit, ideo eam Gethaei remiserunt ad Accaronitas. Accaron hebr. גֶּתְרֵן in cuneatis inscriptionibus Assarhaddon et Assurbanipal vocatur *Am-gar-ru-na* (2) eamque Senaccherib oram philistaeam pertransiens occupavit post Beth-Dagon, Joppen, Bane-Barach et Ascalon (3). S. Hieronymus Eusebium secutus « Accaron, dicit, ... ad laevam Cananaeorum... sed et usque hodie grandis vicus civium Judaeorum Accaron dicitur inter Azotum et Jamniam ad orientem respiciens (4) ». Licet hujus oppidi mentio fieret apud scriptores medii aevi v. gr. Burchardum de Monte Sion, qui eum vocat « modicum casale », tamen hodiernis exploratoribus ignotus latebat donec anno 1838 Robinson eum in hodierno 'Aqir agnovit ad orientem Jamniae sito, qui nunc circiter 1200 inco'as tantum continet et coloniam judaicam contiguam habet fundatam a Rothschild inde ab anno 1884 (5).

Cum tamen Accaronitae diro morbo dilaniarentur, Philistaei, adscitis sacerdotibus et divinis, decreverunt arcam in terram Israel remittere, adjectis anathematibus, ut ab infirmitate sanarentur. Idem mos viguit apud alios populos, scilicet mos divinitatem offensam muneribus placandi eamque benevolam reddendi erga illos, quos numen offensum infenso insectabatur animo. Citatur a Calmet, Grotio et Dhorme (6) textus Scholiastae in Aristophanem (7) ubi dicitur Athenienses in gratiarum actionem pro liberatione ab ulcere in secretioribus corporis partibus passo, anathemata easdem partes exprimentia repraesentasse, tamquam ὑπόμνημα τοῦ πᾶθους, easque divinitati obtulisse. Quod attinet ad mures votivos, notamus in collectione antiquitatum, quam in aedibus Baronis Oustinow Joppe collectam invenimus, reperiri

(1) *Hagen, M.*, *Lexicon Biblicum*, II, col. 407-8, sub voce « Geth ».

(2) Cfr. *Schrader-Whitehouse*, *Cuneiform-Inscript. and Old Testament*, I, p. 151-153.

(3) Cfr. *Prisma hexagonum Senaccherib*, col. II, 69; III, 1, 25.

(4) *Onomastica* (ed. Lagarde), 91, 6; cf. 218, 57.

(5) *Meistermann, B.*, *Nouveau Guide de T. S.*, p. 38.

(6) *Dhorme, P.*, *Les livres de Samuel*, p. 59.

(7) *Scholia in Acharnenses*, 243 (ed. Didot), p. 10.

plures murium imagines ex metallo confectas, quae ex Philistaea proveniunt (1). Has imagines relationem habere cum narratione 1 Sam. 6, 5 nemo non videt.

Statuerunt igitur arcam super plaustrum novum cui duae vaccae fetae *πρωτοτοκούσσι* alligatae sunt, eo fine ut experirentur utrum hae libero progredierentur incessu aut amore vitulorum eorumque iterato vagitu revocarentur de medio cursu, et sic divinum esse negotium scirent, non humanum, quod eis gestum est. Vaccae itaque plaustrum traxerunt recto tramite, non declinantes a via, cum tamen rhedarius nullus regeret aut stimulus adigeret, usque dum Bethsames venirent. Haec urbs intuenti ex Accaron apparet, nam sita est in summitate, quae est contra Saraa, in loco ubi nunc est *Khirbet-Bethscems* juxta fontem homonymum (2). Secundum Eusebium distat ab urbe Eleutheropoli versus Nicopolim (*'Ammuas*) 10 millia passuum. Abest ab Joppe (Jaffa) 49 km.

Arca adveniente, Bethsamitae metebant triticum in valle vel planitie. Porro cum ex 1 Sam. 6, 1 arcam mansisse sciamus 7 mensibus apud Philistaeos, messis vero triticea ad finem maii vel initio junii fieri soleret, ideo arcam Domini in terram Philistaeorum deductam esse censemus mense novembri; ex eo enim ad maium usque extremum septem intersunt menses, quot arca Domini apud Philistaeos exsulavit.

Prope Bethsames plaustrum arcam ferens constitit in agro Josue Bethsamitae. Inibi, pro insperato beneficio super lapidem magnum, qui altaris loco suffectus est, ligna plaustri composita sunt et vaccae in frusta concisae Deo oblatae sunt. Cum tamen filii Jechoniae (3) ob adventum arcae non exsultaverint cum reliquis habitatoribus Bethsames, percussit Dominus ex illis 70 viros (4). Quapropter Bethsamitae terrore perculsi ad habitatores

(1) Cf. *Maspero, G.*, Hist. ancienne des peuples de l'Orient classique, II, p. 728-729.

(2) *Meistermann, B.*, Nouveau Guide de T. S., p. 41.

(3) Sic legendum putamus cum LXX καὶ οὐκ ἠσμένσαν οἱ υἱοὶ 'Ιεζονίου = hebr. וְלֹא הָדָה בְּנֵי יִכְנְיָה cf. *Dhorme, P.*, Les livres de Samuel, p. 62.

(4) Solum 70 viros putamus morte fuisse punitos. Sic enim solutio unice possibilis exigit, quae innititur Flavio Josepho Ant., 6, 1, 4, aliquibus codicibus hebraicis et multis auctoribus tum recentioribus tum antiquis. Cfr. *Hummelauer, F.*, Com. in I. 1 et 2 Regum, Parisiis, 1897, p. 83.

Cariathiearim miserunt rogatum, ut descendentes, arcam Domini ad se deducerent. Recte dicitur « descendentes », nam Bethsames inferius sita erat quam Cariathiearim. Venerunt itaque viri Cariathiearim et deduxerunt arcam Domini et intulerunt eam in domum Abinadab in *gabaa* — in collem nempe — ubi novum arcae sanctuarium surrecturum erat, quod sanctuario silonitico successit.

4° Arca in Cariathiearim.

Cariathiearim, quae alias Cariathbaal vocatur, urbs erat inter primarias Gabaonitarum (Jos. 9, 17). Apud Eusebium (1) describitur ut vicus a Jerusalem 10 millia passuum distans versus Diospolim (Lyddam), vel solum 9 millia passuum ab eadem urbe remotus (2). Hodie a plerisque agnoscitur in *Qiriat-el-'enab* قرية العناب (i. e. urbs uvarum); vicus sat magnus olivetis, ficetis et vinetis consitus. Eidem vico inde ab anno 1820 nomen recentius *Abu-Gosc* أبو غوش inditum est a praedone famoso ejusdem nominis, qui multos per annos ibi sedem fixerat. Nomen antiquum Cariathiearim a S. Hieronymo explicatur urbs silvarum (Jos. 15, 9. 60 [Vulg.]) seu villa silvarum (3), civitas saltuum (4). Aliud nomen Cariathbaal videtur esse primitivum et propter cultum Baal inditum.

Alium situm Cariathiearim exploratores anglici (5) assignandum esse censent scil. *Khirbet 'erma* 6 km. ab *'ain Schems* (Bethsames) orientem versus juxta viam ferream, quae hodie Hierosolymis Joppen decurrit, sita. Poels putat Cariathiearim idem esse ac Gabaon, Gabaa etc... (6). Verum, ut observat Meistermann (7), situs Cariathiearim tam clare traditur in Scriptura ut nullus maneat ambigendi locus.

Postquam igitur Philistaei arcam ab Accaron reducerunt, Cariathiearimitae a Bethsamitis adsciti eam ad se adduxerunt in domum Abinadab in *gabaa* i. e. collem seu locum civitatis sublimiorem, ubi arcae Dei religiosum et tutum datum est hospitium. Cur

(1) *Onomastica* (ed. Lagarde), 234, 94.

(2) *Onomastica*, 271, 40.

(3) S. Hieronym. Comment. in Isaiam 29, 1 [P. L. 24, 328]; *Onomastica*, 103, 25.

(4) *Onomastica* 109, 27; cf. etiam 26, 3; 35, 4; 53, 22.

(5) *Survey of West. Palestine*, Mem. II, 43-52; G. A. Smith, *Hist. Geogr. of the Holy Land*, Plate I, IV.

(6) Poels, *le Sanct. de Kiriathiearim*, Louvain, 1894, p. 1-3.

(7) Meistermann, B., *Nouveau Guide de T. S.*, p. 52.

autem a Bethsamitis Cariathiearim electa est, quo arca deferretur? Fortasse quod erat secus viam, qua a Bethsames tendebatur Siluntem, quodque certum habebatur arcam tandem Siluntem esse reportandam; fortasse praeterea ob singularem urbis incolarum conditionem; nam erant originis non judaicae (Jos. 9, 17) et conditionis pene servilis (Jos. 9, 27), qui invitationem devehendae arcae ad se declinare efficaciter vix potuissent. Viri Cariathiearim plagis non leguntur afflicti fuisse, sed benedictionem forte nacti sunt. Juxta Flav. Josephum (1) toto illo tempore, quo arca mansit in Cariathiearim, universus populus illuc confluit votorum et sacrificiorum causa : ἐπ' εὐχὰς καὶ θυσίας τραπέντος τοῦ θεοῦ. Verum etsi hoc de sacrificiis privatorum contigisse non diffiteamur, tamen num sacrificia solemniora totius populi ibi fuerint oblata, utrum solemnes populi conventus inibi coram arca fuerint celebrati, utrum solemnia festa annua — quemadmodum contingere solebat in Silo — peracta fuerint in « *gaba* » Cariathiearim, tacet sacer textus; qui e contra sollicitus est in enarrandis conventibus populi v. gr. in Maspha et in Galgala ubi sacrificia solemnia oblata fuerunt (cfr. 1 Sam. 7, 4 ss; 10, 17 ss; 11, 4 s; 13, 4-14). Insuper David fugit in Nobe ad sanctuarium tabernaculi et Salomon sacrificia offert in Gabaon (cfr. 1 Sam. 21, 1-10; 1 Reg. 3, 4 ss.) ac si pro illis arcae sanctuarium oblivioni traditum esset. Quomodo explicatur hoc factum tam singulare apparentis oblivionis sanctuarii Cariathiearim? Alii alia in medium protulerunt auctores ad hoc explicandum,

Maurice Vernes (2) putavit arcam perditam in pugna Eben-ha'ezer numquam postea fuisse Israeli restitutam; arcam vero, quam David in Sion transtulit, fuisse arcam urbis Cariathiearim, quae urbs, sicut aliae, suam arcam sacram habebat, quae postea falso credita est mosaicae originis. M. Kosters (3) autumavit arcam foederis a Philistaeis in captivitatem deductam, Israelitis non fuisse redditam ante regnum Davidis, qui eam in bello recuperavit. Poels (4), innixus principio de unitate sanctuarii in Israel,

(1) *Flav. Jos.*, Ant. 6, 2, 1 (ed. Niese), II, p. 7.

(2) *Maurice Vernes*, Précis d'histoire juive, Paris, 1889, p. 257, 486, 486.

(3) *Kosters*, De verhalen over de ark in Samuel, Theol. Tijdschrift, 1893, p. 361-78.

(4) *Poels*, le Sanctuaire de Kariath-learim, Louvain, 1894. En resultata disquisi-

omnes fere vicos vel urbes, in quibus aliquae habitae sunt frequentiores conciones vel sollemnia sacrificia, identificat; ut sic concludat tales conciones, tales hostias sacrificiales fuisse habitas in Cariathiearim coram sanctuario arcae. Tali modo ipse putat omnem difficultatem de medio tolli quoad oblivionem, saltem apparentem, sanctuarii Cariathiearim.

De singulari illa Vernes et Kosters opinione vix opus est dicere, quandoquidem rejicit ea omnia, quae nobis sacra Scriptura de captivitate et reductione arcae foederis narrat. Quod attinet ad Poels, ipse parum curat de topographia atque, ex ipsa lectione ejus duplicis operis, sponte se menti obtrudit unitas loci fictitia « *une unité de lieu factice* », ut observavit P. Lagrange (1), quam auctor, idea unitatis sanctuarii praeoccupatus, sibi efformare nititur. Multa enim loca inter se dissita promiscue usurpat, quae nullus hodie simul componere audebit, ut v. gr. Gabaa-Benjamin, Gabaon. Idem dicendum est de quibusdam nominibus propriis, quae ab eo ut nomina communia accipiuntur ut Galgala, Maspha, Nobe.

Ad Gabaa quod attinet etsi difficilis sit distinctio oppidorum et locorum quibus in Scriptura nomen Geba גִּבְעָה vel nomen cum Geba compositum tribuitur, tamen adjuncta quaedam historiae et topographiae obstant quominus identificationem illorum locorum, sola vi nominis inspecta, adstruamus. Sic v. gr. Geba hebr. גִּבְעָה ex 1 Sam. 14, 5 ad meridiem Machmas apparet, a qua separabatur praealta voragine. Illius nomen conservat vicus

tionis hujus auctoris : Gabaon erat prope Kariath-Iearim. Gabaa = collis, super quem arca redux a terra Philistim fuit reposita, erat inter duas urbes praedictas et vocabatur promiscue Gibeā-Kariath-Iearim (1 Sam. 7, 2; 2 Sam. 6, 34) vel Gibeā-Gabaonis (1 Par. 16, 39). Gabaon identificanda est cum Gabaa (= Gabaa Saul et Benjamin). — Sic Poels op. cit., p. 4-8; 8-20. — Gabaa eadem est ac Gabaa-Gabaon (Poels op. cit., p. 40-49). Sanctuarium Nob (= collis), Ham-mizpah et Haggilgal nihil aliud sunt quam sanctuarium arcae foederis, quod erat super Gibeā-Kariath-Iearim (cf. Poels op. cit., p. 50-65; 66-79; 86-103). Paucis auctor probare nititur « qu'aux jours de Samuel, le sanctuaire de l'arche de l'alliance se trouvait à Nob sur le sommet de la colline (Gibeā = bama) entre Kiriath-Iearim et Gibeon »; cf. p. 103. — Denique probare vult auctor « Mizpah, Gilgal, bama et Gibeā designare collem cultus publici in sanctuario unico, quae lex jam a remotissima antiquitate vigeat in Israël ».

Eadem asserta probare nisus est Poels in alio opere « Examen critique de l'Histoire du Sanctuaire de l'Arche, Louvain 1897.

(1) *Revue Biblique* 1897, p. 630.

hodiernus Geba' meridiem versus distans et separatus ab interjecto *uadi Suainit*, qui est inter profundissima *uadi* regionis. Cum hac localizatione concordat descriptio itineris Assyriorum apud Is. 10, 28-29 ubi propheta dicit Assyrios apud Mahmas deponere sarcinas, transire transitum (voraginem) clamantes : Geba' diversorium nostrum (ad pernoctandum); hinc tremere Rama occidentem versus a Geba' distantem, fugere incolas Gabaa Saulis, quo Assyrii meridiem versus progressuri erant.

Ab hac Geba bene distincta erat alia Gabaa, quae dicebatur Gabaa-Benjamin, quam bene novimus ex scelere nefando, quod ejus incolae perpetrarunt in levitam Bethlehemitam ejusque uxorem. Sita erat inter Jerusalem et Rama, ab illa distans 20 (1) stadiis, dum Rama 40 stadiis a Jerusalem aberat. Collatis textibus 1 Sam. 13.2.15.16; 14, 2.16 — in quibus narratur bellum contra Philistaeos initum — videtur res bene quadrare si Gabaa-Benjamin agnoscat inter Jerusalem et Rama et quidem in *Tuleil-el-Ful* (collis fabarum) 835 m. altitudinis, ubi adhuc sunt reliquiae antiquae turris 20 metr. lateris cum saepimento circumducto. Lapidés etiam ibi conspiciuntur antiquarum constructionum et putei multi (2).

Hunc situm Gabaac-Benjamin vindicant plerique cum Valentin (3); alii tamen praeferunt *Ras-et-Taïl* inter *Tuleil-el-Ful* et *Geba'*. Difficultas aliqua in eo est quod speculatores Saul, cujus castra erant in Gabaa Benjamin (1 Sam. 14, 2.16), perturbationem ac tumultum in castris Philistaeorum apud Machmas exortum discernere potuerint; sed supponere licet castra Israelitarum a Gabaa-Benjamin per descensum montium fuisse extensa versus Geba', et primam eorum stationem (*avant-garde*) ab ipso saltu non multum abfuisse, speculatores autem variis in stationibus dispositos signis vel nuntiis inter se communicasse (4).

Gabaat-Saulis haud dubie est eadem ac Gabaa-Benjamin; nam hoc nomen non adhibetur nisi post Saulis publicam electionem. Insuper omnes textus in quibus Gabaat-Saul commemoratur in

(1) Flav. Jos., Ant., 5, 2, 8.

(2) *Meistermann, B.*, Nouveau Guide de T. S., p. 312.

(3) Cfr. *Zeitschrift der Deutschen Morgenländ.* — Gesellschaft, XII (1858), p. 161.

(4) *Hagen, M.*, Lexicon Biblicum, II, col. 328-29, sub voce « Gabaa ».

historia Saulis (1 Sam. 10, 26; 11, 4; 15, 34; 23, 19; 26, 1), bene possunt explicari de Gabaa-Benjamin. Ceterum Is. 10, 29 in descriptione itineris Assyriorum, incolas Gabaat-Saulis fugientes describit, quoniam Senaccherib a Gabaa (Geba') et Rama meridiem versus progrediens Jerusalem petit. Idem confirmat Josephus (1), qui Titum castra posuisse dicit in loco, quem Judaei « vallem spinarum » appellabant, apud vicum Gabaat-Saulis dictum ab Hierosolymis circiter 30 stadiis distantem, ubi Tito conjuncta est legio ex Emmaunte (Nicopoli) appropinquans (2), scil. per viam Bethoron et Gabaon. Jamvero hodie quoque illae duae viae a septentrione et ab occidente convergentes paulo supra *Tuleil-el-Ful* conveniunt. Hinc pro Gabaat-Saulis citra dubium commendatur situs *Tuleil-el-Ful*.

Relate ad Gabaon, licet plenus consensus desideretur pro ejus identificatione, tamen longe plures Gabaon identificant cum *el-Gib* parum ad septentrionem hodierni Nebi-Samuil sita super collem amoenum 710 m. ficetis, olivetis et vineis consitum. Plures antiquae constructiones adhibitae ab incolis regionis in proprios usus, putei vetusti et rudera vetera antiquam vici historiam testantur. Similiter piscina magna prope vicum et fons abundans in memoriam revocant « aquas multas Gabaon » (Jerem. 41, 12). Hujus loci identificationem cum Gabaon commendant duo facta ex historia deprompta : fuga nempe regum Canaan et clades Cestii Galli. Reges enim Canaan, qui Gabaon obsidebant, a Josue insequuntur « per viam ascensus Bethoron »; porro talis via est secus *el-Gib* (Jos. 10, 10). Cestius Gallus « facto per Bethoron ascensu, ad locum quemdam, cui Gabaon nomen, castrametatus est; deinde vero a Judaeis devictus, castra inde removens, cum Bethoron ascenderet » jumentis sarcinas portantibus spoliatus est (3).

Difficultas quaedam tamen exstat pro antiquiorum narrationibus ad harmoniam revocandis. Sic v. gr. Flavius Jos. (4) ponit

(1) *Flav. Jos.*, Bell. judaica., 5, 2, 1 (ed. Niese), VI, p. 332.

(2) *Flav. Jos.*, Bell. jud., 5, 2, 3, VI, p. 334.

(3) Cf. *Legendre* in Dictionnaire de la Bible, F. Vigouroux, III, col. 15-19, sub voce « Gabaon ».

(4) *Flav. Jos.*, Bell. jud., 2, 19, 1 (ed. Niese), VI, p. 189.

Gabaon ad 50 stadia ab Jerusalem, sed alias 40 tantum stadiis eam distare dicit (1). Similiter Eusebius et S. Hieronymus loquentes de Gabaon « metropoli et urbe regis Hevaeorum » addunt, eorum tempore fuisse adhuc vicum homonymum prope Bethel ex parte occidentali ad 4,000 passuum (2). Haec ultima conditio bene verificatur in *el-Gib*, licet distantia sit paulo major. De argumentis pro alia identificatione Gabaon cum Nebi Samuil, cfr. Legendre (3).

Nihil igitur habet commune Gabaon cum Gabaa, Gabaat-Saul vel Benjamin, si radicem vocis excipias. Pariter sine violenta textuum tortura deduci nequit Nob identicum esse cum Maspha et Galgala. Nob enim urbs sacerdotum, in qua tabernaculum erat tempore Saulis, in tribu Benjamin sita erat, eamque filii Benjamin incoluerunt post reditum ab exilio (Neh. 11, 32). Ipsa urbi Jerusalem tam vicina erat ut Assur, ab Aquilone appropinquans et in oppido Nob stans, Jerusalem prospiciat eique manibus brachiisque agitatis interitum intentet (Is. 10, 32). Ex quibus Isaiae verbis elucet Nobe (cujus etymon explicatur « locus editus ») non in valle apud *Isauye* inter Jerusalem et Anatoth quaerendam esse, ut Raumer et alii putant; verum in monte vel colle unde pateat in urbem aspectus. Quinam sit ille collis non patet, licet Valentiner, Mühlau et alii partem eminentem collis proponant *sadr* in parte septentrionali vallis superioris Cedron, ubi cisternae et sepulchra in rupibus excavata situm antiquum indicant (4).

Ad Maspham quod attinet, licet saepe a LXX vertatur nomine appellativo *σκοπία*, tamen, ut observat P. Lagrange (5), bis tantum ut nomen commune usurpatur, apud Is. 21, 8 et in 2 Par. 20, 24. Ubi nunc fuerit Maspha, de qua in historia Samuelis sermo est, non certo constat, etsi in Scriptura appareat inter 14 urbes occidentales tribus Benjamin (Jos. 18, 26). Ideo alii, ut Stanley, eam in monte « Scopus » quaerunt 20 minutis a Jerusalem aquilonem versus eminente, unde Titus cum legionibus suis urbem contem-

(1) *Flav. Jos.*, Bell. judaic., 7, 11, 7 (ed. Niese), VI, p. 124.

(2) *Onomastica* (ed. Lagarde), 127, 143.

(3) *Legendre*, in Dict. de la Bible, F. Vigouroux, III, col. 17-18, sub voce « Gabaon ».

(4) *Hagen, M.*, Lexicon Biblicum, III, col. 398-399, sub voce « Nobe ».

(5) *Lagrange*, Le livre des Juges, p. 331.

platus est. Alii e contra, ut Guérin, Riess, Dalfi, Gatt et Legendre, Maspha in situ hodierni Sch'afat collocant. Longe tamen plures Maspha putant se invenisse in Nebi-Samuil (895 m.) duabus fere horis a Jerusalem Joppen versus distante; sic Robinson, Van de Velde, Dillmann, Buhl, Bourquemon, socii *Survey of West. Palestine*, G. A. Smith, Döller, E. Nagl, Baedeker-Benzinger et Meistermann (1).

De Galgala jam diximus in 1^a paragr. hujus capitis. Tantum ergo abest ut Nob, Maspha et Galgala identificemus, ac si tria illa nomina collem sanctuarii arcae foederis in Cariathiearim designarent; nam, ut vidimus, singulae urbes proprium situm habent propriamque historiam. Alia itaque via explicandum est silentium Scripturae circa ea quae contigerunt sanctuario, durante illius commoratione in Cariathiearim.

Quaerimus igitur utrum arca fuerit delata interdum in loca, in quibus solennes habitae sunt populi conciones, ut v. gr. Galgalae, Masphae etc., eo fine ut tam frequentes populi conventus character religioso et splendore cultus externi decorarentur? Scripturaclare hoc non indicat, licet in 1 Sam. 7, 6; 10, 17; 11, 12, 13, 7 ss. Hagiographus notet congregationem populi, libationem aquae, consultationem Jahve et sacrificiorum oblationem habita fuisse *יהוה אל* vel *לפני יהוה*. Jamvero, si attente tales locutiones perpendimus, facile nos percellit eorum usus familiaris in terminologia rituali coram sanctuario vel arca, quo sensu 150^{ies} adhibentur in V. T. (2). Sic ex. gr. in 1 Sam. 21, 7. 8 eadem phrasis occurrit ubi agitur de sanctuario Nobe, ubi tunc erat tabernaculum; item in 2 Sam. 21, 9 ubi filii Saul crucibus affiguntur *לפני יהוה* i. e. coram tabernaculo quod tunc erat in Gabaon. Numquid, attento tali usu phrasis *לפני יהוה* in V. T., admitti posset etiam in 1 Sam. 10, 25; 11, 12; 13, 7 ss., ubi certe sermo fieri nequit de tabernaculo, locutiones hujusmodi indigitare posse praesentiam arcae in medio populi quemadmodum contigit in concione super montem Ebal habita? (cf. Josue 8, 30 ss.).

* (1) De situ Galgalae prope Antipatridem cf. *Meistermann*, Nouveau Guide de T. S., p. 498-499. De situ vero alterius Galgalae (*Gilgiliah*) inter Bethel et Sichem cf. Hagen, Lexic. Bibl., II, col. 356, sub voce « Galgala ».

(2) *Poels*, Le Sanctuaire de Kirjath-Iearim, p. 74.

Revera huic suppositioni nihil repugnat, imo S. Hieronymus hoc admittit : « a tempore, inquit ille, quo reprobatum est sacerdotium Heli usque ad Samuelis ducatum, 20 fuerunt anni miserationum referti. Peracto vigesimo anno, translata est eadem arca a Samuele in Masphat et de Masphat translata est a Samuele et Saul in Galgala. Inde translata est a Saul in Nobe, de Nobe in Gabaa, de Gabaa translata est a David in domum Obededom. De domo Obededom transtulit eam David in Sion, de Sion transtulit eam Salomon in Sancta Sanctorum (1) ». Solummodo aliquam difficultatem creat illud « in Gabaa », siquidem explicite 2 Sam. 6, 3 et 1 Par. 13, 5 traditur arcam fuisse delatam de domo Abinadab (quae erat in Cariathierim) in Jerusalem seu verius in domum Obededom Gethaei. Verum haec difficultas disparet si « Gabaa » ut nomen commune sumamus, prout jam in Vulgata adhibetur in 1 Par. 13, 6 et apud LXX 1 Sam. 7, 1 ἐν τῷ βεθνεθ. Peregrinatio tamen arcae in Nobe vix posset admitti; nam explicari nequit quare arca eo delata tabernaculum postea non incoluerit modo permanenti. Eo vel magis quod hoc modo ablatum fuisset duplex sanctuarium et fortasse etiam duplex sacerdotium, unico sanctuario agnito cum unico sacerdote aaronitico.

Arca non videtur fuisse translata in bello contra Philistaeos, quod narratur 1 Sam. 13-14, 46; nam lectio 1 Sam. 14, 18 emendanda est; et loco אֶרֶץ legendum est אֶשְׁדּוֹד. ita ut lectio vera sit : וַיֵּאבְדוּ יִשְׂרָאֵל לַפְּחָדִיָּה הַגִּישִׁיָּה הָאֶשְׁדּוֹד כִּי הָיָה הָיָה נָשָׂא הָאֶשְׁדּוֹד. Sic enim legit etiam Versio LXX : « οὐκ εἰπὼν Ἰσραὴλ τοῖς φιλισταῖς ἐν τῇ Σαούλ τῷ Ἀχίζ : Προσάγαγε τὸ ἐφέδδ ὅτε αὐτοὶ ἤρσαν τὸ ἐφέδδ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐνώπιον Ἰσραὴλ ». Idem habet Flavius et quidem rectius, nam licet pro arca אֶרֶץ militet ratio analogiae prioris pugnae narratae in cap. 4, tamen desideratur mentio arcae in v. 3. Insuper difficultas adest arcam tam perturbatis temporibus et hostibus totam late regionem populantibus ad tam exiguum Saulis exercitum e Cariathiearim transportandi. Adde improprietatem vocis hebr. הַגִּישִׁיָּה si ad arcam referatur, dum eadem vox alias (1 Sam. 23. 9; 30, 7) de *ephod* usurpatur; et generatim

(1) S. Hieron., Quaest. hebraicae in ll. Regum [P. L. 23, 1335].

non ab arca sed per *ephod* oracula peti consueverunt. Demum mentio arcae deest in chaldaica versione in v. (1) 18.

Ultimam creat difficultatem pro Poels et aliis oblatio sacrificiorum alibi, quam coram arca vel coram tabernaculo. Sed in lege Deut. 12, 4-27, si bene res attenditur, utique praescribitur oblatio sacrificiorum, decimarum et primitiarum « in conspectu Domini, in loco quem elegerit Dominus Deus... ut sit nomen ejus in eo », cavetur ne in omni loco sacrificia offerantur, sed « in eo dumtaxat quem elegerit Dominus in una tribuum », sed simul additur Deum talem locum electurum esse, talem stabilem sedem sibi exstructurum esse non statim post ingressum in terram promissam, sed eo tempore quo filii Israel, Jordane trajecto et terra occupata « quietem habituri sint a cunctis hostibus per circuitum et absque ullo timore habitaturi sint » (Deut. 12, 10). Hoc autem non obtinuit nisi salomonica aetate quando « habitabant Juda et Israel absque ullo timore »; ideo enim ante Salomonem Deus « non elegit civitatem de universis tribubus Israel ut aedificaretur domus et esset nomen ejus ibi » (1 Reg. 8, 16.29) (2). Quamdiu ergo templum non fuit exstructum, lex Deuteronomii praedicta non viguit, sed solum lex Levitici 17, 3 s. lata post exstructum tabernaculum (3). Quapropter si Samuel ipse sacrificavit diversis in locis v. gr. in Maspha (1 Sam. 7, 9.16), ubi nec tabernaculum nec forte arca foederis aderat, dicere possumus cum Cornely (4), eum utpote prophetam divino instinctu egisse, ita ut in locis illis ab eo electis « memoria Dei » adfuisse dicatur.

(1) Cf. *Hummelauer, Fr.*, Comment. in l. 1 et 2 Regum, p. 147.

(2) « La nouvelle loi (du Deutéronome), scribit Vigouroux, ne prescrit pas non plus d'offrir tous les sacrifices devant le Tabernacle. L'Exode ne le disait point, le Deutéronome ne le dit pas davantage. Il n'est plus question ici, comme dans le Lévitique, du Tabernacle. Le Seigneur ordonne seulement qu'on aille offrir les holocaustes dans le lieu qu'il choisira. Le lieu qu'il choisit plus tard, ce fut Jérusalem où s'éleva le Temple qui devint la demeure de sa sainteté. Alors on dut lui rendre sur la montagne consacrée à son culte, les hommages et les adorations de tout le peuple. Jusque-là, avant le choix divin, on ne voit pas pourquoi il eût été illicite d'offrir à Dieu des sacrifices « dans tous les lieux où il était fait mémoire de son nom », selon l'expression de l'Exode. Bien plus, même après la construction du Temple, nous ne découvrons nulle part aucune défense formelle et absolue d'offrir des sacrifices, quand il y a des raisons de le faire, en dehors de Jérusalem ». Sic cl. *Vigouroux, F.*, Les livres saints et la critique rationaliste⁵, III, p. 180-181.

(3) *Cornely, R.*, Introd. Specialis in ll. V. T., II, I, p. 142.

(4) *Cornely, R.*, l. cit., p. 143.

Idem putat Hummelauer (1). Judaeis enim, ut observat Vigouroux, persuasum erat Deum prophetis indulgere ut quasdam praescriptiones legales abolerent, ut patet ex historia templi Leontopolitani (in Aegypto) exstructi contra legis Deuteronomii praescriptum. Hoc tamen Judaei palaestinenses non damnarunt ut schismaticum ut, contigit respectu templi Garizim, sed minus approbarunt, saltem tolerarunt idcirco quia Judaei Aegypti innitebantur Is. 19, 19 oraculo, ubi vates praedixerat Jahve altare in medio Aegypti habiturum (2).

Concludendum itaque nobis est aliter ac Poels ad explicandam apparentem oblivionem vel neglectum sanctuarii Cariathiearim. Inprimis non admittimus identificationem omnium locorum in quibus aliqua solemnior populi concio habita est vel sacrificia oblata; nam loca illa sine violenta textuum sacrorum tortura eundem situm denotare nequeunt. Non tamen excludimus arcam quibusdam in adjunctis fuisse delatam saltem in Maspha et in Galgala ad majorem horum conventum solemnitatem, quandoquidem agebatur de rege instituendo et de ejus publica agnitione; sed tunc transitorie tantum et ad tempus, arca redeunte, demum ad suum sanctuarium Cariathiearim, ubi eam invenimus ipso momento ejus translationis in Sion.

(1) *Hummelauer, F.*, Comment. in ll. 1 et 2 Regum, p. 93-95.

(2) Sic tradit *Vigouroux, F.*, Les livres saints et la critique ration.⁵, p. 183-184. Revera tamen responsio ad consultationem judaeorum Aegypti nunquam pervenit et Palaestinenses judaei non recto oculo viderunt novum illud sanctuarium extra terram Israel exstructum. Imo Josephus Flavius (Ant. 13, 3, 2) structuram illius templi ab Onia peractam expresse dicit τὴν ἀμαρτίαν καὶ τὴν τοῦ νόμου παράβασιν. Insuper Mishna (Menachoth 13, 10) refert sacerdotes, qui in templo Leontopolitano sacerdotali munere fungebantur, a servitio templi hierosolymitani fuisse exclusos atque holocausta ab eis inibi oblata ut vera sacrificia non fuisse agnita.

Monumenta papyracea Elephantinae nuper detecta vix aliquam novam lucem afferunt pro solutione vel elucidatione hujus quaestionis. Ex his enim scimus colonos judaeos Elephantinae anno 411-410 a. Ch., post destructionem templi inibi in honorem Jahve (Jahve) constructi, litteras misisse Johanan summo sacerdoti et nobilioribus Judaeorum Palaestinae ut restaurationem templi elephantini a Bogoa legato regis Persarum impetrarent. Verum cum Johanan summus sacerdos contribulibus elephantinis respondere neglexisset, iterum elephantini coloni supplices litteras miserunt Delaiah et Selemiah filiis Sanaballat praefecti Samariae ut apud legatum Bogoa pro ipsis intercederent. Utrum silentium Johanan ut facita approbatio cultus in templo elephantino praestiti haberi debeat, nescimus; imo facilius oppositum teneri potest. Cf. *Smend*, Zu den von E. Sachau herausgeg. aram. Papyrusurkunden aus Elephantine, Theologische Litteraturzeitung 1907, n° 26, col. 705; cf. etiam *Lagrange, J.*, La colonie juive de l'île d'Elephantine, in Mélanges d'histoire religieuse Paris, 1913, p. 15-17.

Quodsi legimus variis in locis sacrificia oblata fuisse, etiam probante Samuele, haec sacrificia necessitatem praesentiae arcae non urgent, quandoquidem ante exstructum templum sacrificia potuerunt offerri etiam procul a sanctuario κατ' ἐξοχήν « in omni loco in quo Jahve nomen suum commemoraret » (Ex. 20, 24). Imo, etiamsi urgeretur stricta obligatio legis Deut. 12, 4-27, tamen ex quadam quasi dispensatione divina talia sacrificia offerri potuerunt alibi quam coram sanctuario, cum ipse Dominus talia sacrificia sibi accepta esse multoties manifestaverit. Cfr. v. gr. Jud. 6, 24 sacrificium Gedeonis; Iud. 13, 16 ss. sacrificium Manue; Jud. 2, 5 sacrificium Bokim; 1 Sam. 7, 10 sacrificium in Maspha, Samuele auctore.

Vera ratio cur sacrificia, conventus et festa popularia non coram arca fuerint celebrata sed alibi inde provenire potuit, quod frequentes tunc essent pugnae cum Philistaeis, qui semel atque iterum Israelitarum fines transgressi sunt, vel nimia proximitas Cariathiearim finibus Philistaeorum vel simpliciter quia tum sacrificia, tum festa, tum frequentes populi conventus revera locum habuerunt coram sanctuario Cariathiearim quin de iis ne verbum quidem faceret sacer textus; quod silentium nemo plus aequo admirabitur, qui prae oculis habet silentium Scripturae circa arcae historiam post ejus translationem in templum et praesertim circa sortem illius ultimam.

5° *Ultima Arcae fata usque ad Templi destructionem.*

Regno firmiter stabilito et ab hostium incursionibus defenso, nihil pius rex David antiquius habuit quam ut arcam, oblivioni quodamtenus in Cariathiearim mandatam, reduceret eique in regni metropoli permanentem sedem assignaret. Ideo congregavit cunctum populum et ascendit Cariathiearim ut arcam Dei in Jerusalem adduceret. Tulerunt igitur arcam de domo Abinadab et imposuerunt eam super plastrum novum, Oza vero et Ahio filii Abinadab minabant plastrum. Interea David et omnis populus coram Domino ludebat omni virtute in canticis, in citharis et psalteriis et tympanis et cymbalis et tubis. Cum vero ad arcam Chidon pervenissent, boves, vestigio fallente, arcam declinabant; quare Oza manum extendit et arcam tenuit, propter quam temeritatem a Domino percussus juxta arcam obiit. Hac de causa David, tristitia motus et timore affectus, arcam non in civitatem suam, sed in domum Obededom Gethaei extra civitatem habitantis introduxit, ibique tribus mensibus reliquit (1 Par. 13, 1-14; 2 Sam. 6, 1-11). Audiens tamen Dominum propter arcam domui Obededom benedixisse, iterum universum Israel congregavit, jubens sacerdotes et levitas sanctificari et arcam juxta praeceptum Domini et Moysis a levitis portari (cfr. Num. 7, 9; 10, 17). Cumque levitae arcam portantes sex passus progressuri essent, quin aliquid adversi accideret, 7 boves et 7 arietes immolabantur. Et deduxerunt levitae arcam foederis, populo comitante, in tabernaculum praeparatum (1 Par. 15, 1; 2 Sam. 6, 17) in Sion cum jubilo et tubis et cymbalis et nablis et citharis concrepantes. David autem totis viribus ante Deum saltabat et ludebat.

Arca in tentorio collocata, David sacrificia obtulit, populo benedixit, universis cibaria distribuit ac denique singulos in domum suam dimisit (1 Par. 15, 1-16, 3; 2 Sam. 6, 12-23). Circa arcam David constituit levitas, qui ministrarent et laudarent Dominum,

inter quos Asaph princeps et Jahel super organa psalterii et Jaziel et Banaia sacerdotes ut canerent tuba jugiter coram arca foederis Domini (1 Par. 16, 4 ss.); Sadoc vero et fratribus ejus sacerdotibus relictis coram tabernaculo, quod erat in Gabaon (1 Par. 16, 39). Hac occasione pius rex David Ps. 104 « Confitemini » composuit ut coram arca decantaretur.

De hoc primo religionis actu erga arcam non fuit contentus David, sed postquam dederat ei Dominus requiem undique ab universis inimicis ejus (2 Sam. 7, 1. 9) templum aedificare volebat; quod consilium Nathan propheta probavit. Attamen postea Deus per eundem Nathan regi annuntiavit, non ipsi Davidi sed filio talem honorem reservatum iri : « non poteris aedificare domum nomini meo... filius qui nascetur tibi... ipse aedificabit domum nomini meo » (1 Par. 22, 2 ss.). Remunerans vero bonam Davidis voluntatem Dominus servo suo thronum seu regnum sempiternum promisit, pro qua promissione David humiles Deo egit gratias (2 Sam. 7, 1-29; 1 Par. 17, 1-27; 22, 7-10; 28, 2-7).

Toto reliquo tempore regni Davidis, arca in tabernaculo sibi in Sion erecto remansit, nec sedem suam reliquit nisi in expeditione bellica contra Ammonitas (2 Sam. 10, 1-19), qua occasione videtur exercitum secutam fuisse (cfr. 2 Sam. 11, 11). Durante conjuratione Absaloni, David fugere coactus est paucis cum amicis ad Jordanem profecturus (2 Sam. 15, 1-23). Hac circumstantia Sadoc et Abiathar sacerdotes nec non levitae arcam Domini portantes regem sequi volebant; David vero arcam in Urbem reportari jussit, inquires : « si invenero gratiam in oculis Domini, reducet me et ostendet mihi eam et tabernaculum suum » (2 Sam. 15, 25). Reversi itaque sunt sacerdotes arcam secum in Urbem reducentes.

Prioribus annis regni Salomonis, nihil de arca audimus usque ad annum 20 post inchoatum opus templi; quo anno, 7 mense Ethanim (2 Par. 7, 8 ss.) novum templum dedicatum est magna cum solemnitate. Arca ex tabernaculo Sion delata est humeris sacerdotum, dum tabernaculum foederis et omnia vasa sanctuarii deferebantur a sacerdotibus et levitis; rex vero cum principibus coram arca gradiebatur, dum victimae absque numero immolarentur. Demum arca illata est in templum et quidem in Sancta Sanctorum subter alas Cherubim expandentium alas super locum

arcae (cfr. 1 Reg. 8, 1-7). Interea levitae et cantores indumentis byssinis amicti, stantes ad orientalem plagam altaris holocaustorum, instrumentis musicis concrepabant, carmina canentes coram Domino, illud praesertim « Confitemini Domino quoniam bonus » Ps. 104 (cfr. 2 Par. 5, 12 ss.). Apparuit illico gloria Domini, quae domum implevit, ita ut non possent sacerdotes stare nec ministrare. Salomon vero oratione pulcherrima Deum laudavit ac deprecatus est. Cumque compleret fundens preces, cunctis videntibus, ignis de caelo descendit et holocausta ac victimas devoravit (2 Par. 7, 1-3).

Sub successoribus Salomonis arca numquam templum reliquit. Licet fere nihil de ejus historia sciamus, tantum abest ut credamus eam fuisse inde amotam vel perditam vel nova arca substitutam. Contrarium tamen docent Couard (1) et Giesebrecht putantes arcam circa annum 928 fuisse captam in depraedatione facta a Sesac (Sheshonc) I rege Aegypti, qua thesauros templi et palatiorum regum Juda abstulit (cfr. 1 Reg. 14, 26). Attamen, ut observat Cheyne (2), cum expeditio Sesac aequae contra Judam ac Israel directa fuerit — ut patet ex inscriptionibus templi Karnacensis — procul dubio Sesac, qui thesauros inhiabat, non pepercisset vitulis aureis Jeroboami ut arcam auferret. Coeterum, cum postea (2 Reg. 21, 1-18) iterum de arca sermo sit, talis depraedatio arcae est probabilis. Alii, ut Hitzig, Thenius et Bertheau (3), autumant arcam disparuisse tempore impii Manasse, qui tot mala et peccata fecerat in domo Domini (2 Reg. 21, 1-18); sed etiam hic obijcere possumus factum quod pius Josias jubet arcam Dei deferri per levitas eamque in Sanctissimo reponere; non ergo fuit sublata nec disparuit tempore Manasse, sed fortasse solum amota est a suo intimo recessu Sanctissimi (2 Par. 35, 3). Non desunt, qui arcam captam esse credunt a Joas rege Israel post pugnam ad Bethsames initam (2 Reg. 14, 11), sed obstat illud 2 Par. 35, 3 quod arcam supponit adhuc in templo tempore Josiae. Quid igitur

(1) Cfr. *Couard, L.*, Die religiös-nationale Bedeutung der Lade Jahves, in *Zeitschr. für die Alttestamentliche Wissenschaft*, XII (1892), p. 84.

(2) *Cheyne, T. K.*, « Ark of the Covenant » in *Encyclopaedia Biblica*, Cheyne and Black, London 1899, I col. 306.

(3) *Couard*, Die religiös-nationale Bedeutung der Lade Jahves in *ZAW.*, XII (1892), p. 84 in nota.

accidit arcae post tempora Josiae, quo regnante arca adhuc apparet in honore debito?

Rabbini putant (1) arcam fuisse abductam Babylonem cum Jechonia, sed de ea non fit mentio apud Jerem. 52, 17-23 nec in 2 Reg. 25, 13-17 ubi captae a Chaldaeis praedae fit enumeratio. De ea servat silentium Esdr. 1, 7-11, ubi enumeratio fit instrumentorum templi, quae a Cyro reducibus exulibus reddita sunt.

Auctor 2 Macch. 2, 4-8 nobis reliquit indicationem satis pretiosam relate ad sortem finalem arcae foederis. In epistola enim, quam Judaei palaestinenses (hierosolymitani) contribulibus Aegypti miserunt, legimus sequentia quae ab auctore 2 Macchabaeorum extracta dicuntur ex scriptis Jeremiae prophetae: « tabernaculum et arcam jussit propheta, divino responso ad se facto, comitari secum usquequo exiit in montem in quo Moyses ascendit et vidit Dei hereditatem, et veniens ibi Jeremias invenit locum speluncae; et tabernaculum et arcam et altare incensi intulit illuc et ostium obstruxit. Et accesserunt quidam simul qui sequebantur ut notarent sibi locum et non potuerunt invenire. Ut autem cognovit Jeremias culpans illos, dixit: quod ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi et propitius fiat » (2 Macch. 2, 4-8). Verum, si attente inquirimus in Jeremiae prophetiam, nihil invenimus hujusmodi, nullum enim eventum hujusmodi narrat propheta in sua vita, neque quid simile legimus apud Baruch Jeremiae pedisequum. Hinc absconsio arcae foederis potuit fieri suasionem et etiam jussu regis Josiae (inter an. 639-609) ante dies pessimos, qui Judae et Jerusalem instabant, vel etiam tempore alicujus aggressionis Chaldaeorum sub Joachim (inter an. 599-589), vel denique sub Jechonia, respective sub Sedecia (inter 599-589) quando Jerusalem fuit capta et destructio templi instabat. Haec ultima probabilitas est omnium minima, nam cum Urbs capta esset die 9 mensis 4 et combustio templi acciderit die 7 mensis 5 (cf. 2 Reg. 25, 1-17), vix credi potest infra 4 illas hebdomadas quibus obsidio Urbis erat strictior prophetam potuisse arcam subducere cum reliquis supra memoratis tabernaculi objectis (cf. 2 Macch. 2, 4-8). Non videtur etiam probabile admittere

(1) *Johannes, Die Bundeslade und ihre Geschichte*, p. 548.

absconsionem arcae sub Josia, licet hoc Talmud doceat (1), nam nullum erat tunc pertimescendum ingruens periculum Urbi et templo. Remanet ergo alia possibilitas, quam jamdiu suaserat a Lapide et Bellarminus, nimirum arcam fuisse subductam jam tempore brevis regni Jechoniae an. 599; quo in casu, hoc accidisset 11 vel 12 annis ante occupationem Jerusalem et combustionem templi. Quam solutionem etiam nos admittimus. Sed numquid arca iterum apparebit?

Auctor 2 Macch. 2, 8 tradit locum arcae fore ignotum « donec congreget Deus congregationem populi et propitius fiat ». Quodnam tempus praecise intendat significare Hagiographus ignoramus; nam sermo fieri nequit de reditu ab exilio, cum templum post-exilicum (Zarobabelis et Herodis) arca caruerit, ut expresse docet Flavius (2). In Novo Testamento arca nondum apparuit, etsi coadunatio populi et propitiatio Dei saltem in sensu messianico inceperit. Hinc a nonnullis cogitatur finis mundi, quando Eliae et Henoch redivivi viam parabunt adventui Christi judicis. Sed in his, ut patet, in campo hypothetico versamur cum verba 2 Macch. 2, 8 suam obscuritatem non amittant.

En omnia quae de arcae historia scimus; quae de ejus momento religioso-nationali supersunt, ad sequens caput remittimus.

(1) Tract. « Joma » 54^a (apud *Johannes*, *Die Bundeslade und ihre Gesch.*, p. 549).

(2) *Flav. Jos.*, *Bell. jud.*, 5, 5, 5 (ed. Niese), VI, p. 349.

CAPUT TERTIUM

MOMENTUM RELIGIOSO-NATIONALE

ARCAE FOEDERIS

Duplex punctum tractandum nobis est in hoc capite, momentum nempe religiosum et nationale arcae foederis. Verum si attendimus quomodo historia populi electi, etiam sub aspectu nationali, characterē religioso fuerit referta, tum in suo ortu tum in suo progressu, manifeste patet momentum religiosum vix a nationali et vicissim sejungi posse. Hinc de utroque nobis agendum esse duximus, quin distinguamus tractatum in duas partes.

Quid igitur repraesentabat arca in vita populi israelitici? Quid praestitit in totius historiae judaeicae decursu? Quamnam venerationem obtinuit apud populum electum? Aliis verbis fuitne, sicut aliorum populorum cistae sacrae, simplex divinitatis habitaculum, vel receptaculum in quo aliquod divinitatis emblema recondebatur? Num symbolum bellicum (*Feldzeichen*), sicut currus divinus exercitus Persarum, ut putavit Dibelius (1), vel sanctuarium castrense Assyriorum? Fuitne sanctuarium bellicum alicujus tribus, puta Ephraimiticae, ut autumavit Stade (2), aut sanctuarium nationale circa quod vita populi electi sensim evolvebatur, nunc prosperis recreata eventibus, nunc adversis casibus praepedita? En argumentum hujus capitis.

Biblica narrat historia Ex. 25. 8 quomodo Deus Moysi scopum arcae construendae declaraverit: « Facientque mihi sanctuarium

(1) *Dibelius*, *Die Lade Jahves*, p. 110.

(2) *Stade*, *Geschichte Israels*, Berlin 1889, I, p. 458.

et habitabo in medio eorum ». Arca itaque ex divina dispositione erat habitaculum $\kappa\alpha\tau' \epsilon\tilde{\xi}\sigma\chi\eta$ Dei, in qua ipse residebat non corporali specie vel corporali aliqua imagine; nam vidimus jam in cap. I nullo modo posse admitti arcam continuisse imaginem aut idolum aliquod Jahve, ut autumavit Couard (1), neque potuit recondere lapides meteoricos, ut putavit Stade (2), eo vel minus aliquod « *fetisch* », ut citatus Couard (3) opinari videtur. Neque tabulae depositae in arca Jahve repraesentabant, licet documentum essent et monumentum sanciti ab eo foederis cum populo suo.

Praesentia Jahve mirabili quodam modo nubeculae specie repraesentabatur. « In nube, inquit Dominus Moysi, apparebo super propitiatorium » (Lev. 16, 2). Inde oracula proferebat quoties a Moyse, ab Aaron vel a Josue sciscitaretur. Huc Moyses accedens audiebat vocem « ad se loquentis de super propitiatorium » (Num. 7, 89; Jos. 7, 6-15). Ideo Jahve vocatur « sedens super Cherubim » $\text{יֹשֵׁב הַכְּרֻבִּים}$, ac si a Cherubim portaretur super propitiatorium, quod sedes erat et veluti thronus Jahve (Jerem. 17, 12; Ezech. 43, 7). Imo usus vocis יֹשֵׁב cum accusativo non tam sedere, quam jugem accolatum denotat (cfr. Ps. 23, 6; 27, 4; 84, 5); perinde ac si Jahve sedem terrestrem sibi subter alas Cherubim elegisset ut mediis precibus Israel permaneret (Ps. 21, 4). Ratione hujus commorationis, hujus jugis habitationis, arca consideratur intime connexa cum Jahve, cujus nomen super arcam invocatum dicitur : $\text{אֲשֶׁר-נִקְרָא שְׁם יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִּים עָלָיו}$ (2 Sam. 6, 2). Porro, juxta Veteris Testamenti locos parallelos, scimus nomen Jahve super personam vel rem aliquam nominare, relationem intimae cohaerentiae indicare (cfr. Is. 4, 1; 63, 19; Am. 9, 12; 2 Sam. 12, 28) : sic populus Israel est populus Jahve antonomastice, quia super eum invocatum est nomen ejus (Deut. 28, 10; Jerem. 14, 9; 2 Par. 7, 14), templum est domus Jahve $\kappa\alpha\tau' \epsilon\tilde{\xi}\sigma\chi\eta$, quia super illud nomen Jahve invocatum erat (1 Reg. 8, 43; Jerem. 7, 10. 11. 14. 30; 34, 15), imo ipsa urbs Jerusalem ut « urbs Jahve », ratione hujus nominis invocationis, considerabatur (Dan. 9, 18. 19).

(1) Couard, L., Die religiös-nationale Bedeutung des Lade Jahves, p. 75.

(2) Stade, Geschichte Israels, I, p. 458.

(3) Couard, L., Die religiös-nationale Bedeutung der Lade Jahves, p. 75.

Verum multo plus repraesentabat arca quam simplex Jahve habitaculum vel thronum ejusdem; nam ipse Deus considerabatur praesens quocumque arca deferebatur. Sic in illo hymno triumphali Moyses non habitaculum Jahve sed ipsum Jahve alloquitur dicens: « surge, Domine, et dissipentur inimici tui et fugiant qui oderunt te a facie tua » (Num. 10, 33); Philistaei in pugna ad Aphec, arca adveniente, dicunt « venit Deus in castra » (1 Sam. 4, 7); David fugiens a facie Absalom rogat Abiathar ut reportet arcam in Jerusalem, addens divina protectione fretus: « si invenero gratiam in oculis Domini, reducet me et ostendet mihi eam et tabernaculum suum; si autem dixerit mihi: non places, praesto sum, faciat quod bonum est coram se ». (2 Sam. 15, 25 s.).

Fidem hanc in praesentiam Jahve in medio populi sui residentis, exhibet tota historia israelitica in deserto et in occupatione Canaan, imo tota historia populi electi. Ab eo enim tempore quo praesentiam suam per nubeculam exhibuit Jahve, se habitare velle in medio populi declaravit. Ideo nedum ipsum tabernaculum sanctificavit, ubi arca fuit reposita, sed totam circum regionem, tota castra; hinc omne immundum a castris ejicere jubet reverentiae gratia erga castra sibi sacra, ratione suae in medio populi commorationis (Num. 5, 1-4).

In abscondito tabernaculi mosaici sedem figens, ut rex supremus Israel mandatum figendi et levandi tabernaculum dabat (Num. 9, 18); imo nedum tabernaculum sanctum sed ipsa tentoria figebantur et levabantur ad Domini jussum (Num. 9, 20), qui clangore tubarum, militari ratione, populo annuntiabatur (Num. 10, 1-7). Totus vero Israel circa tabernaculum castra figens, ut « excubiae Domini » considerabatur, qui in medio eorum requiescebat (Num. 9, 19. 23).

Desuper arcam Deus ut judex populi oracula proferebat; ipse enim hoc Moysi sponderat (Ex. 25, 22). Huc accessit Moyses opem petiturus difficilioribus quibusdam in adjunctis v. gr. cum murmuraret populus prae inedia (Num. 11, 16 ss), occasione seditionis Abiron (Num. 16, 19), murmurante populo contra Moysen et Aaron (Num. 16, 43) etc... Coram arca etiam Josue pronus jacuit integro die post infaustam Hai caedem (Jos. 7, 6-15), ut opem imploraret divinam.

Vel magis innotuit praesens Dei auxilium in bello, in quo Jahve veluti dux supremus aciem protegebat. Hunc ob finem, medium populi occupabat prout Moysi promiserat (Ex. 34, 9); imo interdum coram populo incessit ut castrorum provideret locum (Num. 10, 33). Bellum contra Amalecitas, quod tam infeliciter cessit, praecise adscribitur absentiae arcae et defectui consultationis Jahve (Num. 14, 42).

Nec prodigiis pepercit Jahve ut suae praesentiae argumentum praeberet populo opem opitulantis, maxime in mirabili Jordanis transitu, qui arcae praesenti et populo iter facienti manifeste adscribendus est. Nam aquae Jordanis fluere cessarunt eo momento, quo pedes sacerdotum fluentia tetigerunt, et fluere iterum ceperunt quando sacerdotes arcam Domini ferentes ex alveo fluminis ascenderunt (Jos. 3, 14-17; 4, 10-12). Aliud insigne miraculum accidit post transitum Jordanis in urbis Jericho casu, qui contigit eo tempore quo arca ferebatur circum urbis moenia (Jos. 6, 20).

Magnum momentum habuit arca in distributione terrae Canaan occupatae; nam coram ea, veluti coram arbitro, sortes jactae sunt tum pro parte cujuslibet tribus dignoscenda (Jos. 14, 6-17, 18), tum pro portionibus levitarum assignandis (Jos. 21, 2). Sed magis apparet momentum arcae ut symbolum unitatis cultus. Sic, cum terra cisjordanica subacta, transjordanicae tribus ad suas regiones remeare properarent, et altare magnum exstruxissent, bellum fratricida inter tribus in eo erat ut exardesceret, ob timorem rumpendi unitatem cultus per novum altare procul a sanctuario silonitico exstructum (Jos. 22). Insigne arcae momentum iterum perspicitur in celebri tribuum conventu ad montem Ebal ubi foedus, jam pridem in Sinai cum Jahve initum, renovatum est, benedictionibus et maledictionibus prolatis, antequam singulae tribus in suum proficiscerentur territorium (Jos. 8, 30-35).

In sanctuario silonitico praeclara luce fulgere pergit religiosonationale arcae foederis momentum; imo arca veluti centrum unicum evasit vitae religiosae populi israelitici, in quo cultus florebat, ut patet ex peregrinatione annua pii Elcanae, ex frequenti populi concursu et ex festo annuo ad sanctuarium fieri solito. Inde

bis profecta est arca in bellum, prius in bello fratricida contra Benjaminitas inito et postea in bello contra Philistaeos. In bello contra Benjaminitas manifeste ponitur auxilium Dei ope arcae praesentis praestitum; nam prius Israelitae tribuum foederatarum, licet numero plures, a Benjaminitis caesi sunt. Postea tamen, postquam in Bethel convenissent, ubi arca tunc aderat, flevisissent לפני יהוה et jejunassent usque ad vesperam; post oblata sacrificia holocausta et victimas pacificas, post consultationem Jahve et responsum ab ipso datum de certitudine victoriae, plena a foederatis victoria parta est de Benjaminitis, qui scelus Gabaatarum punire noluerant (Jud. 20, 25-28).

Arca rursus Siluntem translata est post bellum istud; nam coram ea congregati sunt filii Israel ut caedem fratrum Benjaminitarum flerent, quorum tribus in eo erat ut periret (Jud. 21, 2 ss). Eodem 400 virgines ex Jabes-Galaad adductae sunt post urbis illius interneccionem, ut superstitibus Benjaminitis uxores traderentur (Jud. 21, 12).

Idem praesens Dei auxilium experiri peroptabant filii Israel in pugna ad Aphec; acie enim contra Philistaeos inita, prius caesi sunt. Verum mox, seniorum praevalente consilio, arca in castra delata est, licet res Israelitis infauste cesserit. Notanda est narratio biblica 1 Sam. 4, 1-11 ex qua colligimus: caedem priorem adscriptam fuisse absentiae arcae, victoriam sperari si arca advenisset in castra: « veniat (arca), inquiunt seniores, in medium nostri ut salvet nos de manu inimicorum nostrorum »; ejus adventum laetum praetulisse praesagium Israelitis, timorem vero et angustiam Philistaeis. Hujus rei momentum magis elucet in casu infelici Heli, qui, solo arcae captae nuntio audito, e solio decidens confractis cervicibus obiit. Porro, si arca nihil aliud fuit nisi cista « *festisch* » continens (1), vix ejus amissio Heli aetate grandi mortem attulisset, nec ejus captivitas tanti fuisset ut a moriente uxore Phinees ut calamitas nationalis deplorata fuisset (1 Sam. 4, 8-22).

Ex duplici facto translationis arcae in bello (Jud. 20, 25-28 et

(1) Sic putavit Couard, L., Die religiös-nationale Bedeutung der Lade Jahves, p. 75.

1 Sam. 4,4 ss.) colligi nequit cum Stade (1) arcam fuisse palladium bellicum Josephidarum tantum. Nam arcae captivitas deploratur ut calamitas non solius tribus Ephraim, sed totius Israel גִּלְיָה כְּבוֹד בְּיִשְׂרָאֵל (1 Sam. 4,22). Insuper, si admittatur sanctuarium arcae in Silo fuisse sanctuarium solius tribus Ephraim, mirabile esset, ut observat Couard (2), silentio praeterire sanctuaria caeterarum tribuum, quae aequo jure possent momentum et cultum siluntini sanctuarii sibi vindicare et tamen de eis altum tenet silentium Scriptura, quae e contra sacerdotium Ithamaridarum commemorat Silunte ministrantium, frequentiam populi illuc sacrificiorum causa confluentis notat et festa annua ibi celebrari solita describit. Quare insuper arca e terra Philistaeorum non in tribum Ephraim fuit reducta, sed Cariathiearim in tribu Juda remansit? Cur Ephraim fortissima tribuum Israel non est conata sanctuarium suum bellicum armorum vi recuperare, praesertim quia tunc temporis instabilis rerum conditio Ephraimitas potuisset maxime juvare? Quomodo potest admitti David, qui tantopere tribum suam praedilexit, arcam alienae tribus in urbem principem transtulisse ut eam ceu centrum religiosum totius Israel constitueret? Numquid tam praeclara innovatio seditionem vel etiam schisma Ephraimitarum non induxisset, praesertim cum eo tempore Davidicum solium non tam securum esset? Non ergo tribus unius sed totius Israel sanctuarium fuit arca, sanctuarium ζατ' ἐξοχήν, circa quod tota vita Israel nunc pacifice, nunc tumultuose evolvebatur, semper tamen honore et cultu debito eam prosequente populo universo.

Ut nota remittimus facta, quae arcae captivitatem comitata sunt, quaeque majus momentum contulerunt arcae foederis extra terram Israel. Nec tamdiu insistimus in periodum illam tam obscuram in historia arcae in Cariathiearim; nam, licet ejus quasi oblivionem (cf. 1 Par. 13. 3) in historia nationali admittere cogamur ratione paucitatis et minoris claritatis eorum quae Scriptura nobis reliquit, tamen non diffitemur eam saltem quibusdam magnis populi conventibus interfuisse, uti in electione et inaugura-

(1) *Stade*, *Geschichte Israels*, I, p. 458.

(2) *Couard*, *L.*, l. cit., p. 79.

tione primi regis ad Maspha et ad Galgala (1 Sam. 10,17; 11,12-15).

Post epocham illam obscuram in historia populi electi, iterum arcae momentum apparet in solemnī ejusdem translatione in Sion tempore Davidis; nam ad eam transferendam totus congregatur populus, sacerdotes, levitae et principes populi; coram ea ipse rex saltat et sacrificia offeruntur. Quo in facto, rursus arca apparet non ut nudum objectum sacrum, sed ut Deus ipse quodammodo praesens, qui percutit Ozam ob ejus temeritatem (2 Sam. 6,7), benedicit domui Obededom (2 Sam. 6,12), coram quo pius rex David saltat affirmans despicienti se Michol, se velle coram Domino ludere et despici et humilem fieri (2 Sam. 6,21 s.). Idem sensum Jahve praesentis quodammodo in arca praebet oratio Davidis coram arca (2 Sam. 7,18-29), ubi rex Dei beneficia exaltat et benedictionem divinam sibi suaeque domui adprecatur.

Ultima et solemnior arcae glorificatio seu apotheosis accidit tempore Salomonis (post templum exstructum) in arcae translatione. Talis eventus plura nobis suggerit quoad arcae momentum; nam arca consideratur ut pars summi momenti in novo templo collocanda. Ad eam transferendam ex tabernaculo sionitico totus populus, principes et rex congregantur et victimae offeruntur. Post arcae translationem templum fit « domus Dei », « firmissimum solium Jahve » (1 Reg. 8,12), « domus super quam invocatum est nomen ejus » (1 Reg. 8,16); paucis, habitaculum divinum, in quo Jahve orationes populi in omnibus angustiis positi se exauditurum promittit (1 Reg. 8,12-61).

Ex tunc nedum templum, sed ipse mons Sion factus est « mons sanctus Dei » (Ps. 2, 6), « tabernaculum Dei » (Ps. 14, 1 [15, 1]), in quo Deus « inhabitat » (Ps. 9, 12), ex quo « exaudit preces » (Ps. 3, 5), « mittit auxilium et tuetur » (Ps. 19 [20], 3), in quo « hymnis celebrari et vota accipere vult » (Ps. 64 [65], 2). Hinc tanto ardore desiderant pii ad montem istum accedere (cf. Pss. 41; 42; 121; [42; 43; 122]); nam « qui confidunt in Domino, sunt sicut mons Sion; non commovebitur in aeternum qui habitat in Jerusalem » (Ps. 124 [125]).

Cum sacris poetis psalmistis concinunt Prophetæ. Sic Isaias 2, 2-4, ubi gloriam futuram Judæ et Jerusalem, per judicium

divinum praeparatam describit, postquam Jerusalem et Sion centrum veri cultus evaserit. Idem Is. 4, 2-6 spem melioris aevi describens, Sion et Jerusalem « sedem salvatorum qui scripti sunt in libro vitae » proclamat. Etiam alias Sion idem momentum habere ab Isaia declaratur; nam « Dominus exercitum in monte Sion habitat » (Is. 8, 18); mons Sion est « locus nominis Domini exercituum » (Is. 18, 7); « Domini ignis est in Sion et caminus ejus in Jerusalem » (Is. 31, 9); in Sion « celebrantur solemnitates » (Is. 29, 1) eoque pergunt cum tibiis ut intrent in montem Domini (Is. 30, 29); « Sion enim est civitas solemnitatis, quia ibi solummodo magnificus est Dominus » (Is. 33, 20).

Etiam a Prophetis regni septentrionalis Jerusalem consideratur ut « sedes Dei », ut patet ex Am. 1, 2 « Dominus de Sion rugiet et de Jerusalem dabit vocem suam »; idem colligitur ex Am. 3, 14; 4, 4; Os. 4, 15; 5, 8 ubi excelsa damnantur, praesertim excelsum Bethel, quod « Bethaven » vocatur, eo quod sola Jerusalem sit sedes Jahve et centrum cultus.

Ex quibus omnibus nunc concludere possumus a tempore Salomonico et deinceps Jerusalem, quae paucis annis antea urbs erat incircumcisorum Jebusaeorum, ratione arcae ibi, in novo templo, commorantis evasisse « civitatem Sancti » (Is. 52, 1), « urbem fortitudinis Israel » (Is. 26, 1), brevi, civitatem Jahve *αγιον οίκον* in qua ipse mediis orationibus Israel habitabat (Ps. 21, 4).

Nec ipsum schisma momentum arcae ejusque sanctuarii imminuere potuit, nam sanctuaria Dan et Bethel a Jeroboam erecta semper ut schismatica sunt habita (cf. Am. 3, 14; 4, 4; Os. 4, 15; 5, 8), et ideo cultus in eis exhibitus fuit illegitimus, utpote praestitus procul a « loco quem elegerat Dominus... ut poneret nomen ejus ibi ut inhabitaret in eo » (Deut. 12, 5). Imo factum foundationis horum sanctuariorum ad duplicem extremitatem regni septentrionalis, ad impediendum populum quominus Jerusalem conflueret, demonstrat momentum singulare, quo tunc gaudebat sanctuarium arcae in Jerusalem, cujus sola frequentatio timorem incutere potuit regibus schismaticis ne populus ab eorum obedientia deficeret. Ideo ipse rex Jeroboam sanctuarium Bethel ut « sanctuarium regis » erexit ubi ipse sacrificia obtulit, incensum adolevit, solemnitatibus interfuit quas « in similitudinem solem-

nitatis quae celebrabatur in Juda » instituit die 15 mensis 8^{vi} (1 Reg. 12, 26-33).

Hoc regum Israel facinus semel atque iterum Hagiographi improbant, vocantes illud « peccatum Jeroboam », « delictum vel peccatum quod irritaverat Dominum Deum Israel » (1 Reg. 15, 30); nec aliam ob rationem nisi quia unitatem nationalem simul et religiosam ruperat. Ex subsequenti historia scimus tristem illam rerum conditionem bellum fratricida provocasse vel fovisse non semel, usque ad tempora Josiae, qui, pro suo erga Deum cultu et pietate, falsa sanctuaria evertit, praesertim illud Bethel (2 Reg. 23, 15) et cultum divinum magnopere promovit (2 Reg. 15, 21-26).

Quid acciderit arcae tempore invasionis Chaldaeorum scimus ex 2 Macch. 2, 4-8. Ex tunc arca disparet ex historia populi electi, postquam per decem fere saecula repraesentavit, mediis eventibus tam variis, argumentum divinae praesentiae in medio populi electi. Exinde evanuit e medio Israel instrumentum tot magnalium, quo Deus uti dignatus est ut praesidio contra hostium incursus. Recessit e vita populi Jahve symbolum unitatis cultualis et nationalis quo Israel solabatur in adversis, laetabatur in prosperis. Brevi tunc obtinuit illud morientis uxoris Phinees dictum : « translata est (migravit) gloria ab Israel » (1 Sam. 4, 22).

INDEX

Praefatio	I
Elenchus delineationum	II
Bibliographia	IV
Tractationis ratio	1
 CAPUT PRIMUM : Arcae descriptio	 5
§ 1 ^a De fontibus hujus descriptionis	5
§ 2 ^a Ipsa Arcae descriptio	9
§ 3 ^a De Cherubim	33
§ 4 ^a Cœllatio Arcae cum similibus aliorum populorum religiosi institu- tionibus	48
 CAPUT SECUNDUM : Arcae historia	 61
§ 1 ^a Arcae vicissitudines in deserto et in invasione terrae Canaan	61
§ 2 ^a Arca in Silo	72
§ 3 ^a Captivitas Arcae in terra Philistaeorum	81
§ 4 ^a Arca in Cariathiearim	87
§ 5 ^a Ultima Arcae fata usque ad Templi destructionem	98
 CAPUT TERTIUM : Momentum religioso-nationale Arcae Foederis	 103


~~~~~  
TYPOGRAPHIE FIRMIN-DIDOT ET C<sup>ie</sup>. — PARIS.  
~~~~~


221.931
067

Orfali, Gaudentio

AUTHOR

De Arca Foederis

TITLE

DATE DUE

BORROWER'S NAME

221.931
067

Property of

CBF

Please return to

Graduate Theological

Union Library

